

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Σχολή των Επιστημών της Οικονομίας και της Δημόσιας Διοίκησης
Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Εθνική και Ενωσιακή Διοίκηση

Διπλωματική εργασία με τίτλο:

**«Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), σύγχρονες προκλήσεις
και προοπτικές»**

«Common Security and Defence Policy (CSDP), contemporary challenges
and perspectives»

Αναστάσιος Ταταρέας

A.M.: 7114M084

Επιβλέπων Καθηγητής: Μάρκος Παπακωνσταντής

Αθήνα 2015

Ευχαριστίες

Στην εκπόνηση της διπλωματικής αυτής εργασίας συνέβαλαν μια σειρά από εκλεκτούς ακαδημαϊκούς δασκάλους.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλες τις καθηγήτριες και όλους τους καθηγητές του ΠΜΣ «Εθνική και Ενωσιακή Διοίκηση»: τον κ. Αντώνη Καρβούνη, τον κ. Βασίλη Κουγέα, την κ. Βιργινία Θεοδωροπούλου, τον κ. Δονάτο Παπαγιάννη, την κ. Έφη Βράνιαλη, τον κ. Ηλία Νικολόπουλο, τον κ. Θανάση Μπασαγιάννη, την κ. Μαρία-Ελένη Κόρσου-Παναγοπούλου και τον κ. Νίκο Μηλιώνη, που φώτισαν την άγνοιά μου για τον τρόπο που δομείται και συλλειτουργεί η εθνική και ενωσιακή διοίκηση. Η σπουδή μαζί τους υπήρξε για εμένα ένα ανεκτίμητο προνόμιο.

Ξεχωριστά, ευχαριστώ από καρδιάς τον καθηγητή, κ. Μάρκο Παπακωνσταντή, που επέβλεψε την παρούσα διπλωματική εργασία. Με την ευπροσηγορία του, την υπομονή του, τις πολύτιμες συμβουλές, την εξαιρετική διάθεση συνεργασίας και τις βαθιές του γνώσεις, με δίδαξε πολλά περισσότερα από τις οριζόντιες και κάθετες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Την εργασία αυτή την αφιερώνω στην κόρη μου, Ειρήνη.

Τα πάντα είναι δυνατά, Ειρήνη μου. Αρκεί να πιστέψεις στο όνειρό σου και να εργαστείς με συνέπεια και με αφοσίωση για να το κατακτήσεις.

Περίληψη

Μετά τη λήξη του δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου, που άφησε την Ευρώπη έναν ερειπιώνα με εκατόμβες νεκρών, κατέστη σαφής η ανάγκη για μια ευρωπαϊκή «αλλαγή παραδείγματος» τόσο σε οικονομικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο.

Προϊόντος του χρόνου, έγινε φανερό ότι η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν θα μπορούσε να περιοριστεί αποκλειστικά και μόνον στα πεδία των «χαμηλών πολιτικών», όπως ο τομέας της ενιαίας αγοράς, αλλά το ενοποιητικό εγχείρημα θα έπρεπε να επεκταθεί και στους τομείς των «υψηλών πολιτικών», όπως η εξωτερική πολιτική, η ασφάλεια και η άμυνα.

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) αφορά σε μια μακρά, σταδιακή και επίπονη διαδικασία, ώστε η Ευρωπαϊκή Ένωση να αποκτήσει μια κοινή αμυντική και γεωπολιτική ταυτότητα στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας, ξεπερνώντας τις εθνικιστικές ανασχές που παραδοσιακά συνδέονται με τους τομείς αυτούς. Από τις πρωτόλειες προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας, μέχρι την μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Λισσαβόνας, η προσπάθεια για τη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας έχει διανύσει σημαντικά βήματα, παραμένοντας, ωστόσο, εντός ενός διακυβερνητικού πλαισίου συνεργασίας.

Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, οι διεθνείς προκλήσεις είναι τέτοιες, που η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να απαντήσει στο μεγαλύτερο ίσως διακύβευμα της μέχρι τώρα ιστορίας της, δηλαδή στην προοπτική μιας πολιτικής ολοκλήρωσης.

Abstract

When the Second World War came to an end, leaving Europe in ruins with numerous hecatombs of human corpses, it became obvious that there was a need for a European «paradigm shift» both at an economic and political level.

Through the years, it became clear that the process of the European integration could not be limited exclusively to the field of “low politics” such as the common market section, but the unification attempt had to extend in the area of “high politics” such as foreign affairs, security and defense.

The Common Security and Defense Policy (CSDP) involves a long period of gradual and tedious procedures in order to allow the European Union establish a common defensive and geostrategic identity in the security and defense sectors, overcoming ethnic obstacles which are traditionally related to these fields. From the initial efforts of the European Political Cooperation up to the reforming Treaty of Lisbon, the attempt to create a common European policy for security and defense has made substantial steps forward nevertheless remaining within an intergovernmental framework of collaboration.

At the dawn of the 21st century the international challenges are forcing the European Union to provide answers to the most important challenge of its history i.e. the prospect of political integration.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες.....	σ. 3
Περίληψη.....	σ. 4
Συντομογραφίες	σ. 8
Εισαγωγή	σ. 10
1. Η ΠΡΩΙΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1945-1989)	
Οι πρώτες απόπειρες για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας.	
1.1. Ιστορική Εξέλιξη	σ. 17
1.2. Η δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	σ. 22
1.3. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη	σ. 30
2. Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1990 ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ)	
Η θεσμική αρχιτεκτονική της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας.	
2.1. Ιστορική Αναδρομή	σ. 34
2.2. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση	σ. 41
2.3. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ	σ. 51
2.4. Η Συνθήκη της Νίκαιας.....	σ. 53
2.5. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας: οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις στον τομέα της ΚΠΑΑ	σ. 56
2.6. Η υλοποίηση της ΚΠΑΑ	σ.65

3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα σ' ένα νέο γεωπολιτικό περιβάλλον	σ. 85
3.2. Ένας αποδοτικότερος τομέας άμυνας και ασφάλειας	σ. 86
3.3. Η πρόκληση των αμυντικών δαπανών και η προοπτική της ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς	σ. 88
3.4. Διαστημικές υποδομές, δορυφορικές επικοινωνίες και ενέργεια	σ. 92
3.5. Η πρόκληση της ασφάλειας μιας «λιγότερο ασφαλούς Ευρώπης που περιβάλλεται από μια λιγότερο σταθερή γειτονιά»	σ. 94
3.6. Οι προοπτικές για μια συνεκτικότερη και αποτελεσματικότερη ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας	σ. 101
Σύνοψη	σ. 105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σ. 110
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σ. 114

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΑΣΕ	Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη
ΔΕΕ	Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση
ΕΑΚ	Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΖΕΣ	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
ΕΜΤΑ	Ευρωπαϊκές Μονάδες Ταχείας Αντίδρασης
ΕΚ	Ευρωπαϊκές Κοινότητες
ΕΚΑΕ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΟΣ	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας
ΕΠΑΑ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας
ΕΠΚ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα
ΕΠΣ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΚΠΑΑ	Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΔΓ	Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Maastricht)
ΣΜ	Συγκροτήματα Μάχης (Battlegroups)
ΣΜΤΑ	Συγκροτήματα Μάχης Ταχείας Αντίδρασης (Rapid Reaction Battle Groups)

- ΣυνθΕΕ** Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθήκη της Λισσαβόνας)
- ΣυνθΛΕΕ** Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
(Συνθήκη της Λισσαβόνας)
- ΒΤΟ** Οργανισμός του Συμφώνου των Βρυξελλών
(Brussels Treaty Organization)
- ΕΔΑ** Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (European Defense Agency)
- ΕΕΑΣ** Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
(European External Action Service)
- ΕΡΡΦ** Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Επέμβασης
(European Rapid Reaction Force)
- ΕΣΔΙ** Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Άμυνας και Ασφάλειας
(European Security and Defense Identity)
- ΕΜΣΣ** Στρατηγική για την Ασφάλεια της Ναυτιλίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Maritime Security Strategy)
- ΕΥΙΣΣ** Ινστιτούτο Μελετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Ασφάλειας
(European Union Institute for Security Studies)
- ΝΑΤΟ** Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
(North Atlantic Treaty Organization)
- ΡΣΚ** Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας
(Political and Security Committee)

Εισαγωγή.

Κατά τη διάρκεια, αλλά κυρίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, έγινε σαφής η ανάγκη μιας ευρωπαϊκής ενοποίησης, ενός υπερεθνικού πολιτικού πλαισίου που θα ξεπερνούσε τις περιχαρακώσεις των εθνικών κρατών και τους εθνικούς ανταγωνισμούς, που θεωρήθηκαν ως οι κύριες αιτίες των συγκρούσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών¹. «*Το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποκαλύπτει μια Ευρώπη ενωμένη στη συμφορά και στις καταστροφές, αλλά διαιρεμένη σε όλα τα υπόλοιπα*»².

Η ιδέα μιας διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είχε ήδη διατυπωθεί σε θεωρητικό επίπεδο κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου μέσα από έρευνες και προτάσεις ερευνητών και ειδικών στις διεθνείς σχέσεις της λεγόμενης «λειτουργικής σχολής»³. Ωστόσο η ανάγκη της άμεσης αντιμετώπισης μιας σειράς σοβαρών προβλημάτων μετά τη λήξη του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, όπως για παράδειγμα η παγίωση της ειρήνης στον ευρωπαϊκό χώρο, η αντιμετώπιση του οικονομικού ολέθρου που είχε επιφέρει στην Ευρώπη ο πόλεμος και η ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης Ευρώπης, η αντιμετώπιση του φαινομένου του φασισμού, ο επανακαθορισμός των πολιτικών σχέσεων ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες σε σχέση με το «γερμανικό πρόβλημα» και ο καθορισμός του μεταπολεμικού ρόλου της Γερμανίας, η διαίρεση της Ευρώπης σε ανατολική και δυτική με τη δημιουργία του λεγόμενου «σοβιετικού μπλοκ» και ο επακόλουθος «ψυχρός πόλεμος», καθώς και η μετατόπιση της διεθνούς εξουσίας σε δυο εξω-ευρωπαϊκά κέντρα, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, απετέλεσαν μεταξύ άλλων τις αιτίες για την επανεκκίνηση και την αναζωπύρωση των σχετικών συζητήσεων για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση⁴.

¹ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, εκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ, 2003, σ. 44.

² Κ. Ιωάννου, «ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ», στο: *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, 1991, σ. 416.

³ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 17.

⁴ Δ. Παπαγιάννης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*, εκδ. 4η, ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ, 2011, σ. 13.

Με τον όρο: «ευρωπαϊκή ολοκλήρωση», που εννοιολογικά ταυτίζεται στη βιβλιογραφία με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης⁵, εννοούμε τόσο τη διαδικασία, όσο και την κατάσταση εκείνη που η διαδικασία αυτή διαμορφώνει τελικά, κατά την οποία μια σειρά από φαινόμενα τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνικό επίπεδο καταλήγουν στην θεμελίωση, σύμφωνα με τον Κ. Deutch, «ενός νέου αισθήματος κοινότητας και την εγκαθίδρυση θεσμών και διαδικασιών αρκετά ισχυρών και εμπεδωμένων για να εξασφαλίσουν την ικανοποίηση των θεμιτών προσδοκιών του πληθυσμού για πρακτική αλλαγή»⁶. Σε πολιτικό επίπεδο, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αφορά σε μια διαδικασία δια της οποίας «*οι πολιτικοί συντελεστές (actors), που δρουν σε σειρά από διαφορετικά εθνικά πλαίσια, πείθονται να μετατοπίσουν την πολιτική τους υποστήριξη, προσδοκίες και δραστηριότητες σ' ένα νέο κέντρο, του οποίου οι θεσμοί κατέχουν ή διεκδικούν αποφασιστική δικαιοδοσία πάνω από τα προϋπάρχοντα εθνικά κράτη*»⁷.

Τελικά, μια τέτοια διαδικασία οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης συνεπάγεται, συναινετικά αν και αναπόφευκτα, τη διαρκή μεταβίβαση πολιτικής εξουσίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων από το εθνικό στο υπερεθνικό πεδίο, από το πεδίο δηλαδή του έθνους-κράτους σ' εκείνο των υπερεθνικών θεσμών μιας «ομοσπονδίας κρατών», όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) μετά την Συνθήκη της Λισσαβόνας (2009)⁸.

Στη διαδικασία αυτή, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, που χαρακτηρίστηκε από την έντονη διαμάχη μεταξύ των υποστηρικτών της φεντεραλιστικής προσέγγισης και εκείνων του λειτουργισμού⁹, σαφώς εμπεριέχονται και τα πεδία της εξωτερικής πολιτικής, άμυνας και ασφάλειας, με την έννοια του συγκερασμού των διπλωματικών, στρατηγικών και αμυντικών συμφερόντων των κρατών-μελών ενός υπερεθνικού οργανισμού, η οποία, ωστόσο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, συνάντησε και εξακολουθεί να συναντά αρκετές

⁵ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 17.

⁶ ό.π. σ. 18-19.

⁷ ό.π. σ. 19.

⁸ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 55.

⁹ Η λειτουργική στρατηγική βασίστηκε στην υπόθεση ότι οι ομάδες κοινών συμφερόντων θα εγκλωβίζονταν στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης και θα υπήρχε βαθμιαία μετατόπιση της εμπιστοσύνης και των προσδοκιών προς την πλευρά της ευρωπαϊκής οντότητας.

δυσχέρειες και αντιστάσεις για να περάσει από το πεδίο της διακυβερνητικής συνεργασίας σ' εκείνο της πολιτικής, υπερεθνικής ενοποίησης.

Μια ανεπτυγμένη, στο πλαίσιο της διακυβερνητικής συνεργασίας, πολλώ δε μάλλον μια κοινή, υπερεθνικού χαρακτήρα, άσκηση κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ αντιμετώπιζε, ήδη από τις πρώτες προσπάθειες σχηματισμού μιας τέτοιας πολιτικής μέσω της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ), πολλές αντικειμενικές και ουσιαστικές δυσχέρειες και προβλήματα. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες (ΕΚ), όπως και η ΕΕ σήμερα, δεν ήσαν ομοσπονδιακό κράτος με την κλασική έννοια και ως εκ τούτου δεν διέθεταν, ούτε ακόμη διαθέτουν, εκείνες τις μακροπρόθεσμες προϋποθέσεις και σταθερές, που επιτρέπουν τον σχηματισμό και την υλοποίηση μιας εθνικής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. Οι ΕΚ δεν διέθεταν εδαφική επικράτεια για να προστατέψουν στο πλαίσιο μιας εθνικής αμυντικής πολιτικής, ούτε απολύτως κοινά εθνικά, πολιτικά, οικονομικά, αμυντικά και διπλωματικά συμφέροντα για να προωθήσουν και να προστατέψουν από κοινού. Πολλά εκ των κρατών μελών των ΕΚ είχαν μια μακρά ιστορία διεθνούς ισχύος και επιρροής και ως εκ τούτου δεν επιθυμούσαν να εκχωρήσουν κυριαρχικά δικαιώματα που συνδέονταν με την εθνική επιρροή, να μην έχουν δηλαδή τον απόλυτο έλεγχο στα πεδία των «υψηλών πολιτικών». Παραπέρα, ορισμένα κράτη-μέλη είχαν μια μακρά ιστορία ειδικών σχέσεων με άλλα συγκεκριμένα κράτη, όπως για παράδειγμα η ειδική σχέση που ανέπτυξαν, ιδιαίτερα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ, σχέσεις που δεν επιθυμούσαν να απεμπολήσουν στο πλαίσιο μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. Ταυτόχρονα, εντός των ΕΚ ενδημούσαν διαφωνίες και συγκρούσεις σχετικά με θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, που προέκυπταν από τις διαφορετικές εθνικές στρατηγικές επιλογές και στόχους των κρατών-μελών στον τομέα άσκησης της εξωτερικής πολιτικής και άμυνας.

Ο προβληματισμός στα ζητήματα αυτά των διεθνών σχέσεων αναπτύσσεται πάνω σε δυο βασικά ρεύματα σκέψης.

Η μια προσέγγιση αφορά στον πολιτικό ιδεαλισμό, που σε ό,τι αφορά το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης υποστηρίζει πως πρόκειται για μια πρωτοποριακή αλλαγή στις διεθνείς σχέσεις, μια πρωτοφανής ιστορική

«αλλαγή Παραδείγματος», όπου κυρίαρχα κράτη εκχωρούν εθνική κυριαρχία σ' έναν υπερεθνικό θεσμό με όραμα ένα κοινό πετρωμένο και στόχο την επίτευξη μιας διαρκούς ενδοευρωπαϊκής ευημερίας και ειρήνης. Η άλλη προσέγγιση αφορά στον πολιτικό ρεαλισμό, που υποστηρίζει πως το εγχείρημα αυτό αποτελεί ένα ιστορικό παράδοξο, μια εξαίρεση που συντελείται κάτω από πολύ συγκεκριμένες γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές συγκυρίες.

Η πρώτη τουλάχιστον περίοδος του ευρωπαϊκού ενοποιητικού εγχειρήματος φαίνεται πως δικαίωσε την ιδεαλιστική σχολή, αφού κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60, και ιδιαίτερα στον τομέα της οικονομίας και της αγοράς, σημειώθηκαν θεμελιακές αλλαγές προς την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης¹⁰.

Μετά την κατάρρευση της πρ. ΕΣΣΔ και του γενικότερου σοβιετικού συστήματος της ανατολικής Ευρώπης, η περίοδος από τη δεκαετία του '90 και εντεύθεν χαρακτηρίστηκε από κάποιους μελετητές ως περίοδος «νέου αναρχισμού», με την έννοια της απουσίας μιας αδιαμφισβήτητης, παγκόσμιας ρυθμιστικής εξουσίας, που επικαθορίζει όλες τις κατιούσες σχέσεις, και επομένως του κατακερματισμού του διεθνούς συστήματος σε ανομοιογενείς μικροκλίμακες, το πλαίσιο της οποίας χαρακτηρίζεται από την καθοριστική γεωστρατηγική ισχύ των ΗΠΑ. Παράλληλα αναπτύσσεται και ένα πολύπλοκο, πολυπολικό και πολυκεντρικό σύστημα αποτελούμενο από γεωστρατηγικούς πόλους κυμαινόμενης οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος, όπως παραδείγματος χάριν η Ιαπωνία, η Ρωσική Δημοκρατία, η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία, η Τουρκία, το Ισραήλ, που εν τέλει καθορίζουν ένα σύνθετο γεωστρατηγικό σύστημα μονοπολυκεντρισμού και πολυπολικότητας, εντός του οποίου οι αναδύμενες γεωστρατηγικές δυνάμεις, με κυρίαρχες εκείνες της Ρωσίας και της Κίνας, διεκδικούν τον ρόλο τους, αμφισβητώντας ενίοτε την απόλυτη παντοδυναμία και τον ηγεμονικό ρόλο των ΗΠΑ στη διεθνή πολιτική σκηνή¹¹.

¹⁰ Π. Ήφαιστος, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ, Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΤΑΧΥΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΔΕΑΣ*, β' εκδ., εκδ. ΟΔΥΣΣΕΑΣ, ΑΘΗΝΑ, 1997, σ.σ. 87-89.

¹¹ ό.π. σ. 21.

Μέσα σ' αυτό το εξαιρετικά πολύπλοκο, ρευστό και ασταθές γεωπολιτικό περιβάλλον, εντός του οποίου πολύ συχνά ενδημούν οξείες κρίσεις αποσταθεροποίησης, όπως για παράδειγμα η πρόσφατη ουκρανική κρίση¹², που διασάλεψε τις σχέσεις της ΕΕ και των ΗΠΑ με την Ρωσία, η κρίση που έχει προκαλέσει η δράση του ISIS¹³, αλλά και η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 που συνεχίζει να μαστίζει τον ευρωπαϊκό Νότο, όπου το έθνος-κράτος παραμένει «το κεντρικό και κύριο σημείο αναφοράς και κοινωνικο-πολιτικής νομιμοποίησης ή διεκδίκησης», τόσο οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, κυρίως η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΟΔΓ) και η Γαλλία, όσο και γενικότερα η ΕΕ προσπαθούν να διεκδικήσουν τον ρόλο ενός διεθνούς γεωστρατηγικού παίκτη.

Κάθε ανάλυση των διεθνών σχέσεων μεταξύ κρατών μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι οι δρώντες είναι σύνθετοι και πολύπλοκοι οργανισμοί συμφερόντων με πολιτισμικές, ηθικές, γλωσσικές, ιστορικές, θρησκευτικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες, που λειτουργούν με έναν πολυσύνθετο και πολυεπίπεδο τρόπο προβάλλοντας διαρκείς αντιστάσεις τόσο σε οποιαδήποτε απόπειρα απομείωσης της εθνικής τους ισχύος, όσο και στην εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων της σφαίρας της υψηλής πολιτικής, και ειδικότερα της σφαίρας της άμυνας και της ασφάλειας, προς υπερεθνικούς οργανισμούς¹⁴. Η τελευταία αυτή παράμετρος είναι εξαιρετικά σημαντική σε ό,τι αφορά την προσπάθεια μετάβασης της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας προς ένα υπερεθνικό στάδιο, αφού κάτι τέτοιο προϋποθέτει

¹² Η μετά από ρωσικές παρεμβάσεις υπαναχώρηση, στις 21/11/2014, της ουκρανικής κυβέρνησης από τις προετοιμασίες για τη σύναψη συμφωνίας με την ΕΕ, που θα οδηγούσε σε αναβαθμισμένες οικονομικές και πολιτικές σχέσεις μεταξύ Κιέβου και Βρυξελλών, και η ανακοίνωση της συμφωνίας μεταξύ Ουκρανίας – Ρωσίας (17/12/2014) για την παραπέρα ενίσχυση της μεταξύ τους πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας, πυροδότησε μια σειρά από έντονες διαδηλώσεις, που υποστήριζαν το αίτημα της ουκρανικής αντιπολίτευσης για σύσφιξη των σχέσεων της Ουκρανίας με τη Δύση και την αντίστοιχη απαγκίστρωση της χώρας από το ρωσικό άρμα, και κύματα βίαιης κρατικής καταστολής, που οδήγησαν τη χώρα σε εμφύλιο πόλεμο και εν τέλει στην απόσχιση, μετά από δημοψήφισμα, της περιοχής της Κριμαίας. ΕΕ και ΗΠΑ καταδίκασαν με ρητές ανακοινώσεις τους την ρωσική πλευρά και επέβαλαν εμπάργκο στη Ρωσία, θεωρώντας πως με τις παρεμβάσεις της στην ουκρανική κρίση παραβίασε το διεθνές δίκαιο.

¹³ Islamic State in Iraq and al-Sham (ISIS): Σουνιτική, εξτρεμιστική και φονταμενταλιστική οργάνωση που έχει εμπλακεί σε παραστρατιωτικές, στρατιωτικές και τρομοκρατικές επιχειρήσεις κυρίως στην Συρία, αλλά και σε άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής, επιχειρώντας την, με βίαια και πολεμικά μέσα («τζιχαντ»), εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους («σαρία»).

¹⁴ Π. Ήφαιστος, ό.π. σ.σ. 21-25.

ουσιαστικά την αυτοκατάργηση εκ μέρους όλων των συμμετεχόντων στην ΕΕ κρατών-μελών των κρατικών εξουσιών προς όφελος μιας υπερεθνικής ρυθμιστικής αρχής. Μια τέτοια πρακτική ολοκλήρωσης, δηλαδή η υπέρβαση, αν όχι η κατάργηση, του εθνοκρατικού συστήματος εξουσίας στο πλαίσιο μιας νέας, διεθνούς πολιτικής οντότητας, όπως είναι η ΕΕ μετά την συνθήκη της Λισσαβόνας, που επιχειρεί με ελεύθερες και δημοκρατικές διαδικασίες να συσσωματώσει σ' έναν υπερεθνικό οργανισμό μεγάλο αριθμό από ώριμους και από μακρού ιστορικά και πολιτισμικά διαμορφωμένους στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων δρώντες, μερικοί εκ των οποίων διαθέτουν ταυτόχρονα εξαιρετικά ισχυρή οικονομική ισχύ και μακρά ιστορία γεωπολιτικής ισχύος, «για να είναι νομιμοποιημένη, βιώσιμη, αποτελεσματική και εδραζόμενη στην ηθική, έπεται και δεν προηγείται της ενοποίησης/ολοκλήρωσης/ομογενοποίησης των εθνικών-κρατικών συστημάτων»¹⁵. Με άλλα λόγια, για να είναι νομιμοποιημένη στις συνειδήσεις των εθνικών υποκειμένων η διαδικασία μετάβασης εθνοκρατικών εξουσιών και εθνικής κυριαρχίας από τους επιμέρους δρώντες προς μια υπερεθνική ένωση κρατών-μελών, θα πρέπει να προηγείται η πολιτική ενοποίηση, δηλαδή η ομοσπονδοποίηση των δρώντων.

Γίνεται, ίσως, φανερό πως πρόκειται για μια εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία «νέου Παραδείγματος», κατά την οποία επιχειρείται η μετατόπιση της πίστης, της νομιμοποίησης και της πολιτικής δραστηριότητας προς ένα νέο υπερεθνικό κέντρο, του οποίου οι θεσμοί διεκδικούν καθοριστική αρμοδιότητα επί των προϋπαρξάντων εθνοκρατικών αρμοδιοτήτων και μάλιστα στον εξαιρετικά ευαίσθητο τομέα της υψηλής πολιτικής, δηλαδή στους τομείς της άμυνας, της ασφάλειας και της εξωτερικής πολιτικής¹⁶.

Η μακρόχρονη και πολύπλοκη διαδικασία της δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας ξεκίνησε να αναπτύσσεται μέσα στον ερειπιώνα της ευρωπαϊκής ηπείρου μετά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, διήλθε τη φάση της εφηβείας μέσα στο εξαιρετικά τεταμένο ψυχροπολεμικό περιβάλλον και φαίνεται πως ανδρώνεται μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Η τελευταία αυτή φάση, της «ενηλικίωσης», συντελείται

¹⁵ ό.π. σ. 27.

¹⁶ ό.π. σ. 33.

εντός ενός ευρασιατικού, αλλά και διεθνούς, γεωπολιτικού περιβάλλοντος, όπου και πάλι κυριαρχούν οι πολώσεις και οι προκλήσεις, αν λάβει κάποιος υπόψη του τη διεθνή ένταση που έχει δημιουργήσει η διαφαινόμενη έξαρση του ρωσικού εθνικισμού σε σχέση προς τα γεγονότα της ανατολικής Ουκρανίας, η περιοδική όξυνση στις σινο-ιαπωνικές σχέσεις, η σταθερώς κλιμακούμενη διεθνής τρομοκρατία, ο στρατιωτικός ισλαμικός φονταμενταλισμός, όπως εκδηλώνεται στη Μέση Ανατολή με τη δράση του ISIS κυρίως στη Συρία και στο Ιράκ, οι γενικότερες εμφυλιοπολεμικές συρράξεις σε μια πλειάδα κρατών της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, αλλά και η δεινή οικονομική κρίση, που σοβεί ήδη απ' το 2008 και δοκιμάζει τις αντοχές του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Καθώς φαίνεται, η Ενωμένη Ευρώπη, η ιδέα της οποίας γεννήθηκε σαν απάντηση ειρήνης μέσα από μια μακράιωνη και σχεδόν ακατάπαυστη αλληλουχία ενδοευρωπαϊκών ανταγωνισμών, κρίσεων, εντάσεων και πολεμικών συρράξεων, εξακολουθεί να αντιμετωπίζει αμείλικτα διακυβεύματα και προκλήσεις, ιδιαίτερα στους τομείς άμυνας και ασφάλειας, παρά το γεγονός ότι, ειδικώς σε ό,τι αφορά τους τομείς άμυνας και ασφάλειας, η πολιτική οντότητα της ΕΕ επιλέγει να εμφανίζεται στο διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον ως μια μάλλον περιφερειακή δύναμη «ήπιας ισχύος» (soft power)¹⁷, παρά σαν μια κυριαρχική υπερδύναμη.

Επομένως, η ιστορική επισκόπηση των προσπαθειών για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας ενδεχομένως θα μας ωφελησει, αφενός, για να αντιληφθούμε τις διαμορφωμένες τάσεις, τα προβλήματα και τις ανασχές, που καθώς θα δούμε οφείλονται μάλλον σε ενδογενείς και εξωγενείς παράγοντες παρά σε έλλειψη καλής θέλησης και διάθεσης συνεργασίας από πλευράς των εταίρων της ΕΕ, και αφετέρου για να εξάγουμε, ενδεχομένως, κάποια χρήσιμα συμπεράσματα για τις δυσκολίες, τις προκλήσεις και τις προοπτικές, που διαμορφώνονται σήμερα στον τομέα αυτόν της ευρωπαϊκής πολιτικής

¹⁷ Κ. Α. Λαβδός, «Μορφές Ισχύος της Ένωσης» (προλ.), στο: Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, προλ. Κ.Α. Λαβδός, εκδ. ΕΚΦΡΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, Αθήνα, 2010, σ.19.

Στην συνέχεια θα επιχειρήσουμε να σκιαγραφήσουμε την ιστορική εξέλιξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της ΕΕ από το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μέχρι και σήμερα. Θα προσπαθήσουμε να ιχνηλατήσουμε το ιστορικό πλαίσιο και τις διεθνείς συγκυρίες δυο βασικών, κατά τη γνώμη μας, περιόδων στη διαδικασία του εγχειρήματος για τη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στους τομείς εξωτερικής πολιτικής, άμυνας και ασφάλειας, δηλαδή της περιόδου 1945 έως 1989 και της περιόδου 1990 έως και τον παρόντα χρόνο. Έπειτα, θα δοκιμάσουμε να περιγράψουμε τα όργανα, τους μηχανισμούς και τα μέσα που διαθέτει η Ένωση στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, καθώς και τις σχετικές δράσεις στον τομέα αυτόν. Τέλος, θα αποπειραθούμε να καταγράψουμε και να αναλύσουμε τις σύγχρονες προοπτικές και τις προκλήσεις, που αντιμετωπίζει η ΕΕ στο εγχείρημα του σχεδιασμού και της υλοποίησης μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας.

1. Η ΠΡΩΙΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1945-1989)

Οι πρώτες απόπειρες για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας.

1.1. Ιστορική εξέλιξη.

Αμέσως μετά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ανάμεσα στα έτη 1945-1950, εκδηλώθηκε σε επίπεδο διακυβερνητικής συνεργασίας μια σειρά πρωτοβουλιών και δράσεων που αποσκοπούσαν στην προώθηση και την ενίσχυση της συνεργασίας των ευρωπαϊκών κρατών σε θέματα οικονομίας, πολιτικών σχέσεων, διπλωματικής συνεργασίας και άμυνας. Η δημιουργία (1948) του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας (ΕΟΟΣ) στο πλαίσιο του σχεδίου Marshall, η εγκαθίδρυση (1949) του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ), η υπογραφή της γαλλοβρετανικής Συνθήκης της Δουνκέρκης (1947)¹⁸, η

¹⁸ *Treaty of Dunkirk*: αφορούσε κυρίως την αμοιβαία συνδρομή Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας σε περίπτωση γερμανικής επίθεσης, αλλά έθετε τις βάσεις για μια ευρύτερη διακυβερνητική συνεργασία των δυο χωρών. Έχει υποστηριχθεί ότι η επίκληση περί

δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης Φεντεραλιστών (1946)¹⁹, στην οποία έγινε η ιστορική τοποθέτηση του Γ. Τσώρτσιλ περί αναγκαιότητας οικοδόμησης των «Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης», η Συνθήκη των Βρυξελλών, που οδήγησε στην σύσταση (1948) της, στρατιωτικού περιεχομένου, Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)²⁰, η πραγματοποίηση του συνεδρίου της Χάγης και η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κίνησης (1948)²¹, ήσαν μερικές από τις πρωτοβουλίες και τις δράσεις αυτές.

Όλοι οι παραπάνω διεθνείς οργανισμοί, πρωτοβουλίες και δράσεις συνιστούσαν μορφές διακυβερνητικής συνεργασίας, οι οποίες έθεσαν τα θεμέλια και δημιούργησαν ένα ευνοϊκό κλίμα για την εκκίνηση της διαδικασίας της υπερεθνικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης²².

Αν και στο πλαίσιο της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης όλα τα κράτη-μέλη θεωρούνται κατ' αρχήν ισότιμα, οι βασικοί δρώντες στη οικοδόμηση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για θέματα εξωτερικής πολιτικής, άμυνας και ασφάλειας υπήρξαν τα διαχρονικά ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη: Γερμανία, Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο²³. Λόγω ακριβώς αυτής της ιδιορρυθμίας, της προσπάθειας δηλαδή συσσωμάτωσης σ' έναν υπερεθνικό ευρωπαϊκό οργανισμό τόσων πολλών ισχυρών δρώντων, προέκυψαν τρεις θεμελιώδεις ενότητες προβλημάτων στην ενοποιητική προσπάθεια στον τομέα άμυνας και ασφάλειας. Πρώτον, η δυσχέρεια επίτευξης μιας σταθερής ισορροπίας δυνάμεων ιδιαίτερα στην ανατολική Ευρώπη, με ταυτόχρονη

"γερμανικής απειλής" ήταν προσημαστική και στην πραγματικότητα η συνθήκη αφορούσε στην συνεργασία των δυο χωρών έναντι της λεγόμενης "σοβιετικής απειλής".

¹⁹ *Union of European Federalists*: Ευρωπαϊκή οργάνωση που δημιουργήθηκε στο Παρίσι το 1946 μετά από συνένωση 20 ευρωπαϊκών φεντεραλιστικών οργανώσεων. Πρέσβευε ότι οι σημαντικότερες λειτουργίες των εθνικών κρατών θα πρέπει να αποκεντρωθούν σε εσωτερικό και ευρωπαϊκό επίπεδο μέσω της εκχώρησης αρμοδιοτήτων και εξουσιών σε μια ομοσπονδιακή αρχή.

²⁰ Ευρωπαϊκός οργανισμός συνεργασίας για την άμυνα και την ασφάλεια.

²¹ Διεξήχθη στη Χάγη της Ολλανδίας με την υποστήριξη του διεθνούς συντονισμού κινημάτων για την Ένωση της Επιτροπής της Ευρώπης. Προεδρεύτηκε από τον Winston Churchill και συμμετείχαν 800 αντιπρόσωποι μεταξύ των οποίων πολλές σημαίνουσες προσωπικότητες της εποχής, όπως οι Αντενάουερ, Μακμίλλαν, Μπλουμ, Σπασάκ, Σπινέλι κλπ. Οι συμμετέχοντες συνέστησαν τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής συνέλευσης διαβούλευσης και ενός ευρωπαϊκού ειδικού συμβουλίου, που θα επιφορτίζονταν με το καθήκον για να προετοιμάσουν την πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών χωρών. Συνέστησαν, επίσης, τη θέσπιση ενός χάρτη ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, προκειμένου να εξασφαλιστεί η τήρηση του χάρτη αυτού, τη δημιουργία δικαστηρίου.

²² Π.Κ. Ιωακείμης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ.45.

²³ Και εκτός ευρωπαϊκού πλαισίου οι ΗΠΑ

προσπάθεια να παρεμποδιστεί τόσο η ιστορικά διαχρονική απόπειρα της Γερμανίας για να ελέγξει τον χώρο της ηπειρωτικής Ευρασίας, όσο και η απειλή ενός σοβιετικού επεκτατισμού προς τα δυτικά, που κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου θεωρείτο ως ένα απολύτως ρεαλιστικό σενάριο. Δεύτερον, το πρόβλημα της εμπέδωσης και της παγίωσης ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών δυνάμεων, παρά τις όποιες μεταξύ τους αντιπαλότητες και συγκρούσεις οικονομικών συμφερόντων, προδήλως μέσω της εξεύρεσης ενός ισχυρού συνεργατικού θεσμού, που θα επεδίωκε τη δημιουργία υπερεθνικών διαδικασιών οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης και την εγκαθίδρυση ενός ενδοδυτικοευρωπαϊκού «ισοζυγίου δυνάμεων» με τις ελάχιστες δυνατές αντιπαλότητες και πάντως με τελικό σκοπό την οριστική, διαπαντός αποφυγή των ενόπλων συγκρούσεων μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών κρατών. Τρίτον, το πρόβλημα της ασυμμετρίας και της εξάρτησης στις ευρωατλαντικές εταιρικές σχέσεις, που αφορούσε τόσο στην ιδιαίτερη αφοσίωση και δέσμευση κάποιων ευρωπαϊκών κρατών, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, προς το NATO και τις ΗΠΑ, αλλά και τον ρόλο των ΗΠΑ στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας, όσο και στο αίτημα κάποιων άλλων κρατών-μελών (ιδιαιτέρως της Γαλλίας), κυρίως κατά την μεταψυχροπολεμική εποχή, για μια σε ικανοποιητικό βαθμό πολιτική, αμυντική και στρατηγική αυτονόμηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας τόσο από το NATO, όσο και από τις ΗΠΑ²⁴. Το τελευταίο αυτό αίτημα, ωστόσο, δεν τέθηκε ποτέ ξεκάθαρα και μετ' επιτάσεως, κυρίως, αν και όχι αποκλειστικά και μόνον, λόγω της καταλυτικής πυρηνικής δύναμης των ΗΠΑ, που αντιστάθμιζε την αντίστοιχη, κατά την εποχή, σοβιετική απειλή.

Ως αποτέλεσμα, το ευρωπαϊκό αμυντικό σύστημα, τουλάχιστον μέχρι το 2014, όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω, δομήθηκε, τόσο σε υπερεθνικό, όσο και σε εθνικό επίπεδο, πάνω στο κυρίαρχο δόγμα της «ατλαντικής λογικής», δηλαδή εδράστηκε πάνω στον καταλυτικό ρόλο της αμερικανικής παρέμβασης στον καθορισμό των διακρατικών σχέσεων της Ευρασίας, αλλά και στον σχεδιασμό των αμυντικών πολιτικών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αρχικά και της ΕΕ αργότερα. Η ισχυρή παρουσία και η αμυντική εγγύηση των ΗΠΑ και του NATO στον δυτικοευρωπαϊκό χώρο απήλλασσε τα δυτικοευρωπαϊκά

²⁴ Π. Ήφαιστος, ό.π. σ.σ. 40-43.

κράτη από το «δίλημμα της ασφάλειας», ενώ ταυτόχρονα μείωνε τις δυτικοευρωπαϊκές εξοπλιστικές ανάγκες, επομένως και δαπάνες, τουλάχιστον κατ' αναλογία προς τις αντίστοιχες εξοπλιστικές ανάγκες και δαπάνες των ΗΠΑ. Από την κατάσταση αυτή προέκυψε, μάλλον ως μη προσδοκώμενο αποτέλεσμα, η μείωση των στρατιωτικών και εξοπλιστικών ανταγωνισμών μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών κρατών, ένα γεγονός ιστορικής σημασίας, αφού έτσι εξέλιπε ένας απ' τους κύριους παράγοντες εντάσεων και συγκρουσιακών τάσεων του παρελθόντος, που πολλές φορές είχε οδηγήσει τους μείζονες δυτικοευρωπαϊκούς δρώντες σε στρατιωτικές μεταξύ τους συρράξεις²⁵. Παρά ταύτα, η σχεδόν διαρκής επιφύλαξη, αν όχι η καχυποψία, των δυτικοευρωπαϊκών κρατών, κυριότατα της Γαλλίας, σε σχέση με τον ενδεχόμενο μεταπολεμικό επανεξοπλισμό της Γερμανίας, που ωστόσο αποτελούσε θεμελιακό στοιχείο του αμυντικού στρατηγικού σχεδιασμού των ΗΠΑ έναντι της λεγόμενης σοβιετικής απειλής ήδη αμέσως μετά τη λήξη του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, σηματοδοτούσε, μέχρι ακόμα και την σύναψη της Συνθήκης του Μάαστριχτ (ΣΕΕ) το 1991, μια ευρωπαϊκή παραδοξότητα, ή εν πάση περιπτώσει μια πρόδηλη αντίφαση: την ίδια στιγμή που τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη αναζητούσαν μια κοινή, ισχυρή και αποτελεσματική, αμυντική ταυτότητα, το λεγόμενο «γερμανικό πρόβλημα» καθήλωνε οποιαδήποτε απόπειρα για την ισχυροποίηση των στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΟΔΓ, η οποία όμως ήταν το πιο δυναμικό, από οικονομικής άποψης, δυτικοευρωπαϊκό κράτος και έτσι, θα περίμενε φυσιολογικά κάποιος, θα έπρεπε να αναλάβει ηγετικό ρόλο σε μια δυτικοευρωπαϊκή κοινή αμυντική προσπάθεια.

Σαν αποτέλεσμα, οι πρώτες απόπειρες για τη δημιουργία μιας δυτικοευρωπαϊκής αμυντικής συμμαχίας, όπως η Συνθήκη Συμμαχίας και Αλληλοβοήθειας της Δουνκέρκης μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου (1947), προσανατολίζονταν κυρίως εναντίον μιας ενδεχόμενης μελλοντικής αναβίωσης της γερμανικής απειλής, το ίδιο δε συνέβη και με τον Οργανισμό του Συμφώνου των Βρυξελλών (ΒΤΟ) το 1948, που ουσιαστικά απετέλεσε την

²⁵ ό.π. σ.σ. 45-46.

επέκταση της Συνθήκης της Δουνκέρκης ώστε να συμπεριληφθούν σ' αυτήν και οι χώρες της Benelux²⁶.

Αν και αναφερθήκαμε ήδη στις κατά την κοινή αντίληψη ισχυρότερες ευρωπαϊκές χώρες, δεν θα πρέπει κάποιος να υποτιμά στην ανάλυσή του τις επιδράσεις του «αυτοκρατορικού παρελθόντος» της Ιταλίας και της Ισπανίας στον σχεδιασμό των πολιτικών τους εντός της ΕΕ, αλλά και τη δυσανεξία κάποιων ανατολικοευρωπαϊκών κρατών-μελών, όπως για παράδειγμα η Ουγγαρία, για να εκχωρήσουν κυριαρχικά τους δικαιώματα προς ένα υπερεθνικό οργανισμό, λόγω της μάλλον τραυματικής τους εμπειρίας από την συγκεντρωτική σοβιετική περίοδο. Η δυσανεξία αυτή φαίνεται να κάμπτεται κάπως μπροστά στο φόβο του διαφαινόμενου ρωσικού επεκτατισμού, ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα της ουκρανικής κρίσης²⁷.

Τα παραδοσιακά στοιχεία που, εν τέλει, συνθέτουν την ευρωπαϊκή πολιτική άμυνας και ασφάλειας είναι η διατλαντική εταιρική σχέση και οι κρηπιδωματικές σχέσεις ΕΕ, ΗΠΑ και ΝΑΤΟ στον αμυντικό και στρατιωτικό τομέα, οι σε πολλά σημεία διαφορετικές ευρωπαϊκές εθνικές στρατηγικές στους τομείς άμυνας και ασφάλειας και η διακυβερνητική συνεργασία των κρατών-μελών της Ένωσης σε διεθνείς οργανισμούς και στην ΚΕΠΠΑ. Οι σχέσεις και η διανομή των ρόλων που αναπτύσσονται μέσα στην θεμελιακή αυτή δομή, που διαμορφώθηκε μετά το πέρας του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, μπορεί κατά καιρούς να τροποποιούνται και να μεταβάλλονται σε κάποιον βαθμό, δεν ξεφεύγουν ποτέ μέχρι τώρα, ωστόσο, από το βασικό πεδίο ορισμού, που ορίζουν οι τρεις αυτοί θεμελιακοί παράγοντες²⁸. Ειδικά για τις σχέσεις ΕΕ και ΗΠΑ, στο πλαίσιο της ευρωατλαντικής εταιρικής σχέσης, κάποιοι υποστήριξαν ότι «η Ουάσιγκτον ήθελε τους Ευρωπαίους εταίρους της

²⁶ Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο

²⁷ Στις 22/5/2015 η κυβέρνηση της Φινλανδίας, που δεν είναι μέλος του ΝΑΤΟ, μετά την απόσχιση της Κριμαίας και την προϊούσα κρίση στην ανατολική Ουκρανία, έθεσε, υπό τον φόβο της ρωσικής επιθετικότητας στην περιοχή, σε επιφυλακή 900.000 εφέδρους της χώρας, αποστέλλοντάς τους ατομικές επιστολές, στις οποίες υπήρχαν συνημμένες προσωπικές πληροφορίες και ο ρόλος κάθε εφέδρου σε περίπτωση πολέμου.

<http://news.in.gr/world/article/?aid=1231409924> (προσπελάστηκε την 11/8/2015)

²⁸ Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 20.

να μιλούν με μια φωνή μόνο εάν επαναλαμβάνουν αυτά που τους λέγουν οι ΗΠΑ»²⁹.

1.2. Η δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Μετά τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) με τη Συνθήκη των Παρισίων (1951), που θεωρείται ως αφετηριακό σημείο στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, επικράτησε ανάμεσα στα ιδρυτικά κράτη-μέλη³⁰ ένας γενικότερος ενθουσιασμός³¹. Η ιστορική συγκυρία της εποχής, δηλαδή ο πόλεμος στην Κορέα και η διαρκώς αυξανόμενη ψυχροπολεμική ένταση, αύξησαν τις πιέσεις των ΗΠΑ για τον επανεξοπλισμό της ΟΔΓ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, το οποίο σταδιακά αλλά σταθερά επισκίασε την σημασία της ΔΕΕ στην δυτικοευρωπαϊκή άμυνα σαν τον ευρωπαϊκό βραχίονα του ΝΑΤΟ, χωρίς ωστόσο να καταργεί εντελώς τον ρόλο της μέχρι τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Ακριβώς για να αντιμετωπίσει αυτές τις πιέσεις των ΗΠΑ, που έρχονταν σε ευθεία αντίθεση προς τις βασικές πολιτικές επιλογές της για την αποφυγή του επανεξοπλισμού της Γερμανίας³², η Γαλλία πρότεινε στα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΚΑΧ, μέσω του τότε Γάλλου πρωθυπουργού, Rene Pleven, τη δημιουργία της ΕΑΚ, στην ουσία ενός ευρωπαϊκού στρατού στον οποίον θα ενσωματώνονταν και οι γερμανικές στρατιωτικές μονάδες. Με τον τρόπο αυτόν ικανοποιείτο τόσο το αίτημα των ΗΠΑ, περί επανεξοπλισμού της ΟΔΓ, όσο και οι γαλλικές επιφυλάξεις για τον «Ευρωπαϊό ταραξία», δηλαδή τη Γερμανία, και το ενδεχόμενο αναβίωσης του γερμανικού ιμπεριαλισμού σε περίπτωση επανεξοπλισμού της ΟΔΓ. Ταυτόχρονα, η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού απαντούσε στις ανησυχίες των δυτικοευρωπαϊκών χωρών για τους ορατούς κινδύνους μιας στρατιωτικής εμπλοκής, που είχε δημιουργήσει ο διπολισμός της Ευρώπης στο πλαίσιο της ψυχροπολεμικής έντασης ανάμεσα σε ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Το σχέδιο Pleven (1950), όπως έμεινε γνωστό, αν και εμπνευστής της ιδέας της ΕΑΚ ήταν ο J. Monnet, προέβλεπε τον περιορισμένο επανεξοπλισμό της ΟΔΓ στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού στρατού, κάτω από τον έλεγχο και την εποπτεία

²⁹ Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, *ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ*, ε' εκδ., εκδ. Ποιότητα, ΑΘΗΝΑ, 2003, σ. 164.

³⁰ Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Κάτω Χώρες.

³¹ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 17.

³² Π.Κ. Ιωακείμης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 49.

μια νέας ευρωπαϊκής Κοινότητας, της ΕΑΚ. Πιο συγκεκριμένα, τα σχέδια της ΕΑΚ, που προτείνονται βάσει του σχεδίου Pleven, προβλέπουν τη δημιουργία ενός δυτικοευρωπαϊκού στρατού υπό κοινό επιτελείο και εντός της οργανωτικής δομής του ΝΑΤΟ, ως προέκταση της ΕΚΑΧ και του ΒΤΟ. Στον δυτικοευρωπαϊκό αυτόν στρατό προβλεπόταν η συμμετοχή, μέχρι του ενός πέμπτου της συνολικής στρατιωτικής δύναμης, στρατιωτικών δυνάμεων της ΟΔΓ, χωρίς ωστόσο να προβλεπόταν ούτε η ύπαρξη ανεξάρτητου γερμανικού στρατού, ούτε γερμανικού στρατιωτικού επιτελείου. Στην πραγματικότητα τα σχέδια αυτά αποτελούσαν μια απόπειρα της Γαλλίας να θέσει τις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις υπό τον δυτικοευρωπαϊκό, αν όχι υπό τον γαλλικό, έλεγχο³³. Πέρα, ωστόσο, απ' το καθαρά στρατιωτικό σκέλος, η ΕΑΚ προέβλεπε, με το άρθρο 38 της Συνθήκης, τη σύσταση δημοκρατικά εκλεγμένης Συνέλευσης, η οποία ανάμεσα στ' άλλα θα μελετούσε τη μεταγενέστερη οργάνωση της Κοινότητας σε μια ομοσπονδιακή ή συνομοσπονδιακή δομή, δηλαδή παραπέρα ομοσπονδοποίηση των κρατών-μελών της στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας (ΕΠΚ), που προβλεπόταν στο άρθρο 32 της ΕΑΚ, και την εξουσιοδότηση του νέου θεσμού στην άσκηση εξουσιών που αφορούσαν και στον τομέα της «υψηλής πολιτικής». Οι βρετανικές αντιδράσεις στο σχέδιο εκείνο, οι τραυματικές εμπειρίες του σχετικά πρόσφατου κατά την εποχή εκείνη δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, που διατηρούσαν σταθερή την αντίδραση της γαλλικής κοινής γνώμης για την περίπτωση επανεξοπλισμού της ΟΔΓ, οι φόβοι για ακρωτηριασμό της γαλλικής ανεξαρτησίας, η μεταβολή του διεθνούς κλίματος μετά το τέλος του πολέμου της Κορέας και τον θάνατο του Στάλιν, καθώς και η αντίθεση των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων ήσαν μερικοί από τους λόγους που, καίτοι η σχετική Συνθήκη υπογράφηκε στο Παρίσι τον Μάιο του 1952 και επικυρώθηκε από τα κοινοβούλια της ΟΔΓ, του Βελγίου, της Ολλανδίας και του Λουξεμβούργου, η Συνθήκη της ΕΑΚ καταψηφίστηκε από τη γαλλική Εθνοσυνέλευση τον Αύγουστο του 1954 κυρίως λόγω των αντιδράσεων των υπό τον στρατηγό ντε Γκολ συσπειρωμένων πολιτικών δυνάμεων, που δυσανασχετούσαν για να αποδεχθούν τόσο την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στον ευρωατλαντικό αμυντικό σχεδιασμό, όσο και

³³ Π. Ήφαιστος, ό.π. σ.σ. 50.

την αποδοχή της ΟΔΓ ως πλήρους και ισότιμου πολιτικού και στρατιωτικού εταίρου³⁴. Η πρώτη απόπειρα για την υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης, υψηλής ευρωπαϊκής πολιτικής είχε καταλήξει σε αδιέξοδο, λόγω των ισχυρότατων εθνικιστικών αντιστάσεων και των μεταπολεμικών τραυματικών μνημών. Κατά τη διάρκεια της ψυχροπολεμικής πόλωσης, εν τούτοις, ο ΒΤΟ αναδιαρθρώθηκε με τη συμμετοχή της ΟΔΓ, χωρίς ωστόσο να αρθούν οριστικά οι επιφυλάξεις της Γαλλίας σε σχέση με το ενδεχόμενο ενός μεγιστοποιημένου γερμανικού επανεξοπλισμού, και μετονομάστηκε σε ΔΕΕ, η οποία ιδρύθηκε με την τροποποιημένη Συνθήκη των Βρυξελλών³⁵ (1954) και αποτελούσε τον δυτικοευρωπαϊκό αμυντικό βραχίονα του ΝΑΤΟ και εν πάση περιπτώσει την δυτικοευρωπαϊκή αμυντική και στρατιωτική συμμαχία μέχρι και την ΣΕΕ (1992). Παρ' όλα ταύτα, η ΔΕΕ παρέμεινε ένας αδρανής ουσιαστικά Οργανισμός τουλάχιστον μέχρι το 1984, όταν με τη Διακήρυξη της Ρώμης επαναδραστηριοποιήθηκε προκειμένου να καλυφθεί η ανάγκη μιας ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας μη ανταγωνιστικής προς το ΝΑΤΟ. Στη Σύνοδο της Χάγης (1987) υιοθετήθηκε η Πλατφόρμα της Χάγης με την οποία καθορίστηκαν οι σκοποί και οι πολιτικοστρατιωτικές κατευθύνσεις της ΔΕΕ, σκοποί και κατευθύνσεις πάντα αλληλέγγυες και αλληλένδετες προς τους σκοπούς και τις βασικές στρατηγικές επιλογές του ΝΑΤΟ³⁶.

Θα μπορούσε, ενδεχομένως, κάποιος να ισχυριστεί, ότι ο επί τέσσερις σχεδόν δεκαετίες αμυντικός και στρατιωτικός βραχίονας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είχε τη βάση του, πέρα από την αντιμετώπιση της μέχρι το 1990 δυνάμει σοβιετικής απειλής, πάνω στην ευρωπαϊκή καχυποψία σε σχέση προς το λεγόμενο «γερμανικό πρόβλημα». Αλλά και η ίδια η Γερμανία, λειτουργώντας επί δεκαετίες μάλλον ενοχικά σε σχέση προς το μιλιταριστικό παρελθόν και τις ευθύνες της χώρας κατά τη διάρκεια των δυο παγκοσμίων

³⁴ ό.π. σ. 52.

³⁵ "Protocol Modifying and Completing the Brussels Treaty". Υπεγράφη στο Παρίσι (23/10/1954) από τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιταλία, την Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο και τροποποιούσε τη Συνθήκη των Βρυξελλών (1948) με την οποία είχε ιδρυθεί ο Οργανισμός της Συνθήκης των Βρυξελλών (ΒΟΤ).

³⁶ Ι. Παρίσης, «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ», στο: Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, *ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, τ. 7, εκδ. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Αθήνα, Ιούνιος 2000, σ. 19.

πολέμων, έθεσε θεσμικούς αυτοπεριορισμούς σε σχέση με τον στρατιωτικό εξοπλισμό και τις στρατιωτικές δραστηριότητες της χώρας³⁷.

Παρά την απογοήτευση που προκάλεσε η αποτυχία της ΕΑΚ, το σχέδιο για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση με κοινή πολιτική σε θέματα εξωτερικών και άμυνας παρέμεινε στον νου και στις προθέσεις των δυτικοευρωπαϊκών κρατών, ενισχυμένο από γεγονότα που ενέτειναν την ψυχροπολεμική ένταση, όπως για παράδειγμα η εισβολή της ΕΣΣΔ στην Ουγγαρία (1956), ο «αγώνας δρόμου του διαστήματος», στον οποίον η ΕΣΣΔ πρωταγωνιστεί με την εκτόξευση του πρώτου διαστημικού δορυφόρου (1957), και η φρενίτιδα των πυρηνικών εξοπλισμών μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ κατά τη δεκαετία του 1950, που εν πολλοίς οδήγησαν στην ανάγκη δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) το 1957.

Το 1954 τα έξι κράτη-μέλη της ΕΚΑΧ συναντήθηκαν στην ιταλική πόλη Μεσσίνα, όπου απεφάσισαν τη λειτουργική ολοκλήρωση της Ένωσης στους τομείς «χαμηλής πολιτικής», που τελικά θεσμοθετήθηκε με την συνθήκη της ΕΟΚ (1957). Σε ό,τι αφορά τους τομείς «υψηλής πολιτικής», η Συνθήκη της ΕΟΚ είχε έναν καθαρά διακυβερνητικό χαρακτήρα και αυτό μεταφράστηκε ως μια ήττα του φεντεραλισμού και αντίστοιχη νίκη της λειτουργικής σχολής.

Η αντίληψη του στρατηγού Ντε Γκολ, πριν ακόμη ανέλθει στην προεδρία της Γαλλικής Δημοκρατίας, ήταν πως η Ευρώπη είχε εκχωρήσει την άμυνά της, επομένως σε έναν μεγάλο βαθμό και την κυριαρχία της, στο ΝΑΤΟ, το οποίο ήταν κυριαρχούμενο από τον αγγλοαμερικανικό άξονα. Ο ίδιος δήλωνε πως «το ΝΑΤΟ δεν είναι πλέον συμμαχία, είναι υποδούλωση»³⁸. Με βάση την αντίληψη αυτή, ο Ντε Γκολ, αμέσως μόλις ανήλθε στην εξουσία (1958) κατέστησε ως κεντρική στρατηγική επιλογή να γίνει η Γαλλία μια ανεξάρτητη πυρηνική δύναμη και έτσι, αφενός, να μειωθεί η αμυντική εξάρτησή της από το ΝΑΤΟ και, αφετέρου, να μετεξελιχθεί η Γαλλία στον κεντρικό ευρωπαϊκό αμυντικό πόλο, στην ουσία, δηλαδή, να αντικαταστήσει η Γαλλία το Ηνωμένο Βασίλειο στον ρόλο του βασικού στρατηγικού εταίρου των ΗΠΑ μέσα στο ΝΑΤΟ. Αρχικά, ωστόσο, επεδίωξε την αναβάθμιση της θέσης και του ρόλου

³⁷ Η Συνθήκη ένωσης των δυο Γερμανιών (1990) προβλέπει περιορισμούς για το μέγεθος του γερμανικού στρατού και απαγόρευση ανάπτυξης πυρηνικών όπλων.

³⁸ Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 121.

της Γαλλίας μέσα στη Συμμαχία, προτείνοντας τη δημιουργία ενός τριμερούς Διευθυντηρίου (Γαλλίας, Ηνωμένου Βασιλείου, ΗΠΑ) στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ. Η Γαλλία, όμως, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, δεν διέθετε ακόμη πυρηνικά όπλα, επομένως η πρόταση ντε Γκολ απορρίφθηκε από τις ΗΠΑ, που επιπροσθέτως θεωρούσαν πως μια τέτοια εξέλιξη θα είχε διαλυτικές συνέπειες για το ΝΑΤΟ. Μετά την αποτυχία της γαλλικής πρότασης, ο ντε Γκολ απέσυρε τον γαλλικό στόλο της Μεσογείου από το ΝΑΤΟ (1959) για να υποστηρίξει στην συνέχεια (1961) «*το δικαίωμα και την υποχρέωση των ευρωπαϊκών κρατών να έχουν τη δική τους εθνική άμυνα*»³⁹. Έτσι, εγκαινιάστηκε η πολιτική προσέγγισης Παρισίων-Βόννης και η προώθηση της Πολιτικής Ένωσης, που αφορούσε και σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Οι προτάσεις του ντε Γκολ για τη δημιουργία μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας κινήθηκαν στο πλαίσιο μιας καθαρά διακυβερνητικού τύπου συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΟΚ και με μια σταθερή επιφυλακτικότητα απέναντι στις ΗΠΑ⁴⁰. Έτσι, τον Νοέμβριο του 1961 η διακυβερνητική επιτροπή υπό την προεδρία του Γάλλου πρέσβη, *Christian Fouchet*, που είχε αποφασιστεί μετά από διαδοχικές συναντήσεις κορυφής στο Παρίσι και τη Βόννη το 1961 και έμεινε γνωστή ως «*επιτροπή Fouchet*», παρουσίασε ένα σχέδιο που αφορούσε σε μια ενισχυμένη συνεργασία των κρατών-μελών στο πλαίσιο της Πολιτικής Ένωσης, καθώς και μια ενοποιημένη εξωτερική πολιτική. Το γεγονός ότι στην πρόταση αυτή δεν γινόταν καμιά ιδιαίτερη αναφορά στο ΝΑΤΟ, προκάλεσε τις αντιδράσεις μιας σειράς κρατών-μελών⁴¹, που ζητούσαν τη συμβατότητα του σχεδίου *Fouchet* με την Ατλαντική Συμμαχία⁴². Οι σχετικές διαπραγματεύσεις επί του σχεδίου *Fouchet* κατέληξαν σε αποτυχία για λόγους που είχαν να κάνουν, πρώτον, με την έντονη αντίδραση των μικρότερων κρατών-μελών της Κοινότητας σχετικά με τον αυστηρά διακυβερνητικό χαρακτήρα του όλου εγχειρήματος, που θα λειτουργούσε έτσι υπονομευτικά στη θεσμική αυτονομία και τον υπερεθνικό χαρακτήρα των θεσμικών οργάνων της ΕΟΚ, δεύτερον, με την ασάφεια αναφορικά με την συμμετοχή του Ηνωμένου Βασιλείου και,

³⁹ ό.π. σ.σ. 122-123.

⁴⁰ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 57.

⁴¹ Ολλανδία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο.

⁴² Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 59.

τρίτον, με τις διαφωνίες για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού αμυντικού οργανισμού, που θα ήταν ασύμβατος με το NATO. Λόγω των αντιδράσεων αυτών, η Γαλλία φάνηκε να κάνει κάποιες υποχωρήσεις σχετικά με τον ρόλο του NATO στον σχεδιαζόμενο ευρωπαϊκό αμυντικό οργανισμό και τον, σε κάποιους τομείς, υπερεθνικό χαρακτήρα της Πολιτικής Ένωσης. Έτσι, στις 18 Ιανουαρίου 1962 υποβλήθηκε το δεύτερο σχέδιο Fouchet, στο οποίο όμως είχαν αποσυρθεί οι προηγούμενες γαλλικές υποχωρήσεις σχετικά με την Πολιτική Ένωση και το NATO και για τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης, υπερεθνικού χαρακτήρα, Γραμματείας της Ένωσης, οπότε προκλήθηκαν εκ νέου ισχυρές αντιδράσεις των υπολοίπων πέντε κρατών-μελών της ΕΟΚ και οι σχετικές διαπραγματεύσεις διακόπηκαν. Εν τούτοις, τα υπόλοιπα πέντε κράτη-μέλη παρουσίασαν στις 25 Ιανουαρίου 1962 ένα αντι-σχέδιο συνθήκης, που προέβλεπε τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης, που θα υιοθετούσε μια κοινή εξωτερική πολιτική και μια κοινή άμυνα μέσα στο πλαίσιο του NATO.

Μετά την εξέλιξη αυτή, και ενώ η Γαλλία προσπαθούσε να επαναπροωθήσει το δικό της σχέδιο περί Πολιτικής Ένωσης, το Ηνωμένο Βασίλειο ζήτησε να συμμετάσχει στις σχετικές συζητήσεις «για το μελλοντικό πλαίσιο της Ευρώπης»⁴³. Δεδομένης της σταθερής επιφυλακτικότητας του ντε Γκολ έναντι του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο θεωρούσε όργανο της πολιτικής των ΗΠΑ στην Ευρώπη και μάλλον δεν συγχωρούσε τη δημιουργία της ΕΖΕΣ (1959) από το Ηνωμένο Βασίλειο ως αντίπραξη στη δημιουργία της ΕΟΚ, οι σχετικές διαπραγματεύσεις οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο και τερματίστηκαν μέχρι να ξεκαθαριστεί ο ρόλος του Ηνωμένου Βασιλείου στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Μετά την αποτυχία του εγχειρήματος της Πολιτικής Ένωσης, Γαλλία και Γερμανία υπέγραψαν το 1963 γαλλογερμανική Συνθήκη, που καθόρισε έναν σταθερό άξονα κοινής στρατηγικής μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας σε θέματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Γαλλία έθεσε veto στην υποψηφιότητα του Ηνωμένου Βασιλείου για ένταξη στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, άρνηση που παρέμεινε σταθερή επί μια δεκαετία, μέχρι τον θάνατο του στρατηγού ντε Γκολ και την αντικατάστασή του στην προεδρία της Γαλλικής Δημοκρατίας από τον Ζορζ Μμπομπιντού, ο οποίος συγκατένευσε τελικά στην έναρξη των

⁴³ ό.π. σ. 61.

ενταξιακών διαπραγματεύσεων μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το 1973.

Μετά την αποτυχία του πολέμου του Βιετνάμ, η αμερικανική κυβέρνηση και το Κογκρέσο συνέτειναν σε μια πολιτική μείωσης των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού και του ισοζυγίου πληρωμών, μέσω της περικοπής των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ. Έτσι, η αμερικανική κυβέρνηση Johnson παρότρυνε τους Ευρωπαίους στη δημιουργία μιας πιο συνεκτικής ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας. Ως αποτέλεσμα, μετά από πρόταση του τότε Υπουργού Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου, Denis Healy, και τη σύμφωνη γνώμη των ΗΠΑ, δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Αμυντική Πρωτοβουλία (1968), που έμεινε περισσότερο γνωστή σαν «Eurogroup», στην οποία συμμετείχαν όλα τα ευρωπαϊκά μέλη του NATO πλην της Γαλλίας και της Ισλανδίας. Στο πλαίσιο του Eurogroup δημιουργήθηκε το Πρόγραμμα Βελτίωσης της Ευρωπαϊκής Άμυνας (EDIP)⁴⁴, που αν και θεωρητικά ήταν μια πρώτη απόπειρα για τη δημιουργία ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας, στην πράξη αποσκοπούσε στην αύξηση της συμμετοχής των Ευρωπαίων στις αμυντικές δεσμεύσεις και, κυρίως, στον προϋπολογισμό του NATO, με αντάλλαγμα τη διατήρηση των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων, στο πλαίσιο του NATO, στο ευρωπαϊκό έδαφος. Εν τέλει, το Eurogroup λειτούργησε περισσότερο σαν βήμα διαλόγου σχετικά με την κατανομή των βαρών του αμυντικού προϋπολογισμού του NATO και ο ρόλος του περιορίστηκε σε θέματα επικοινωνίας, λογιστικής υποστήριξης και εκπαίδευσης⁴⁵.

Την ίδια εποχή, εν τούτοις, στη Διάσκεψη Κορυφής της Χάγης (1-2/12/1969), οι αρχηγοί κρατών-μελών των ΕΚ απεφάσισαν να αναζητήσουν τρόπους ώστε να υπάρξει πρόοδος στον τομέα της πολιτικής ενοποίησης. Έτσι, δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία⁴⁶ (ΕΠΣ), που απετέλεσε μια καθαρά ενδοευρωπαϊκή διεργασία, χωρίς την αμερικανική παρέμβαση και επιρροή⁴⁷, προς την κατεύθυνση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ενοποίησης αντίστοιχης προς την οικονομική⁴⁸. Η αμερικανική κυβέρνηση Nixon, ωστόσο, δεν φάνηκε να ενθαρρύνει την απόπειρα αυτή, της ευρωπαϊκής πολιτικής

⁴⁴ European Defense Improvement Program

⁴⁵ Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, ό.π. σ.σ. 128-130.

⁴⁶ European Political Cooperation

⁴⁷ Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, ό.π. σ.σ.130.

⁴⁸ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 26.

ολοκλήρωσης, φοβούμενη ότι μια ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή πολιτική άμυνας και ασφάλειας θα ενίσχυε τις αποσχιστικές τάσεις από το ευρωπαϊκό πλαίσιο και θα έθετε σε αμφισβήτηση το κυρίαρχο νατοϊκό δόγμα και την αμερικανική ηγεμονία σ' αυτό. Ως εκ τούτου, οι ΗΠΑ επιθυμούσαν τη συνέχιση της στρατηγικής του «ατλαντικού συνεταιρισμού», με τον Νίξον να δηλώνει στο αμερικανικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας ότι τα αμερικανικά συμφέροντα επιβάλλουν «την ανάπτυξη μιας ισχυρής οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής ευρωπαϊκής κοινότητας, η οποία θα κινείτο ανεξάρτητα αλλά παράλληλα με τις ΗΠΑ» και τον τότε υπουργό των εξωτερικών των ΗΠΑ, Η. Kissinger, να διαπιστώνει ότι *«οι ΗΠΑ μπορούσαν πιο εύκολα να επηρεάσουν μια διακυβερνητική Ευρώπη με πολλά κέντρα αποφάσεων από το να επηρεάσουν τις απόψεις ενός υπερεθνικού μορφώματος»*⁴⁹. Οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις, μεταξύ ΕΚ και ΗΠΑ, οδήγησαν την εποχή εκείνη σε παροδική επιδείνωση των ευρωαμερικανικών σχέσεων.

Στο επίσημο ανακοινωθέν της Διάσκεψης Κορυφής των Παρισίων (1972) γίνεται για δεύτερη φορά, μετά το 1962, ρητή αναφορά στον στόχο της εγκαθίδρυσης μιας Πολιτικής Ένωσης, με την μορφή Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τίθενται οι στόχοι μιας συνολικής προόδου σε όλους τους τομείς της διαδικασίας της ενοποίησης με στόχο την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης και στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Εφεξής, η αναφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπονοεί, όχι μόνο μια διαδικασία διεύρυνσης, αλλά κυρίως μια διαδικασία πολιτικής, θεσμικής και οικονομικής εμβάθυνσης⁵⁰.

Με την ανακοίνωση της «Ευρωπαϊκής Ταυτότητας» (1973) στην Κοπεγχάγη, οι υπουργοί Εξωτερικών των κρατών-μελών τόνισαν μεταξύ άλλων στο σχετικό κείμενο την ανάγκη τα κράτη-μέλη «να μιλούν με μια φωνή» πάνω στα μεγάλα διεθνή θέματα⁵¹.

Στη Διάσκεψη Κορυφής των Παρισίων (1974) ανατίθεται στον τότε πρωθυπουργό του Βελγίου, Λέο Τίντεμανς (Leo Tindemans), η επεξεργασία και η σύνταξη μιας έκθεσης για τον συνολικό προσδιορισμό της Ευρωπαϊκής

⁴⁹ Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, ό.π. σ.σ.131-133.

⁵⁰ Π.Κ. Ιωακείμης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 69.

⁵¹ ό.π. σ. 66.

Ένωσης. Η «έκθεση Τίντεμανς» δημοσιεύεται το 1976 και διατυπώνει, μεταξύ άλλων, προτάσεις για θέματα κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας.

Μέχρι και την εφαρμογή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ) το 1987, η ΕΠΣ αποτελούσε, όπως συμπληρώθηκε από την έκθεση του Λονδίνου (1981) και την Πανηγυρική Διακήρυξη της Στουτγάρδης (1983), τον βασικό μηχανισμό σχεδιασμού και άσκησης της εξωτερικής πολιτικής των ΕΚ σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, πάντα με τη μορφή διακυβερνητικής συνεργασίας, αν και ο μηχανισμός δεν είχε κυρωθεί τυπικά μέσω Συνθήκης. Στη διάρκεια των 17 χρόνων της λειτουργίας του μηχανισμού της άτυπης ΕΠΣ, τα κράτη-μέλη των ΕΚ κατόρθωσαν να διαμορφώνουν κοινές θέσεις στα περισσότερα θέματα διεθνούς ενδιαφέροντος και να επιτυγχάνουν ένα υψηλό επίπεδο συνεργασίας σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, τέτοιο που έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980 για λίγα μόνο ζητήματα διεθνούς πολιτικής δεν αποφαινόταν με κοινή θέση οι ΕΚ⁵². Ταυτόχρονα, οι ΕΚ συνδέθηκαν, κυρίως με προγράμματα παροχής αναπτυξιακής βοήθειας και συνεργασίας, μέσω των συμβάσεων του Λόμε (1975, 1979, 1984, 1989) με 69 κράτη της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, με 14 από τα 16 μεσογειακά κράτη, με σειρά κρατών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και, μέσω των "Συμφωνιών της Ευρώπης" (Europe Agreements), με μια πλειάδα κρατών της Λατινικής Αμερικής, της νοτιοανατολικής Ασίας και της Ωκεανίας.

1.3. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, μετά από μια σχετικά άγονη περίοδο (1979-1984) στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης⁵³, η ανάγκη εμβάθυνσης της ενοποιητικής διαδικασίας, πέρα από τον τομέα της ενιαίας αγοράς, της οικονομίας και της γεωργίας, σε θέματα «υψηλής πολιτικής», όπως η εξωτερική πολιτική και οι πολιτικές άμυνας, γίνεται πλέον επιτακτική.

Είχαν προηγηθεί σημαντικά διεθνή γεγονότα, όπως η κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος Bretton Woods (1971), η διεθνής

⁵² N. Nugent, *ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ*, προλ.-επιμ. Μαρία Μενδρινού, μτφ. Ι. Τσολακίδου & Α. Τριανταφύλλου, εκδ. ΣΑΒΒΑΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ, 2003, σ. 555.

⁵³ Π.Κ. Ιωακείμης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 74.

ενεργειακή και οικονομική κρίση μετά τον πόλεμο του Κίρρου (1973), η προώθηση της Ostpolitik⁵⁴ από τη ΟΔΓ, η ισλαμική επανάσταση στο Ιράν (1979), οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι ΕΚ στο χειρισμό του θέματος της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν (1979), η διεύρυνση των ΕΚ σε εννέα μέλη το 1973 και σε δέκα το 1981, ενώ βρίσκονταν υπό καθεστώς ένταξης δυο ακόμα ευρωπαϊκά κράτη, η Ισπανία και η Πορτογαλία⁵⁵, γεγονότα που ώθησαν τον Γερμανό υπουργό των Εξωτερικών, Χανς Ντίτριχ Γκένσερ (Hans Dietrich Genscher), να προτείνει την προώθηση της πολιτικής ενοποίησης και την ενίσχυση του μηχανισμού της ΕΠΣ.

Οι ΕΚ, γίνεται φανερό, αντιμετώπιζαν νέες προκλήσεις σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη διεθνή πραγματικότητα, που απαιτούσαν τη δημιουργία μιας στιβαρής και ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής οντότητας, πέρα από την μέχρι τότε οικονομική ένωση. Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται κατά τη διάρκεια της πρώτης ελληνικής προεδρίας των ΕΚ (1983), όταν ο τότε πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, Κ. Καραμανλής, τόνισε σε ομιλία του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την *«ασύμμετρη προώθηση των οικονομικών έναντι των πολιτικών σκοπών και την καθυστέρηση της πολιτικής σε σχέση με την οικονομική ενοποιητική πορεία»*⁵⁶.

Με βάση την πρόταση Γκένσερ για την προώθηση της πολιτικής ενοποίησης και την ενίσχυση του μηχανισμού της ΕΠΣ, οι υπουργοί Εξωτερικών της Γερμανίας και της Ιταλίας, Γκένσερ και Κολόμπο (E. Colombo), υπέβαλαν τον Νοέμβριο του 1981 στις κυβερνήσεις των κρατών-μελών των ΕΚ και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το σχέδιο της «Ευρωπαϊκής Πράξης». Μεταξύ άλλων, το σχέδιο περιλάμβανε προτάσεις που αφορούσαν στην ισχυροποίηση του διεθνούς ρόλου των ΕΚ με τη διαμόρφωση μιας «συνεκτικότερης» εξωτερικής πολιτικής, τη θεσμική κατοχύρωση του μηχανισμού της ΕΠΣ και την επέκτασή της σε όλους τους τομείς «ιδιαίτερου ενδιαφέροντος», καθώς και την ανάληψη κοινών δράσεων των ΕΚ σε θέματα άμυνας με πιθανότητα δημιουργίας Συμβουλίου Υπουργών Άμυνας. Με βάση

⁵⁴ Πολιτική που βασιζόταν στην επίσημη αποδοχή των δυο Γερμανιών και στην προσπάθεια βελτίωσης των μεταξύ τους σχέσεων.

⁵⁵ Εντάχθηκαν στις ΕΚ την 1/1/1986

⁵⁶ Γ. Κρανιδιώτης - Στ. Περράκης (επιμ.), "Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (Ιούλιος-Δεκέμβριος 1983)", στο: *Κείμενα*, εκδ. Υπουργείο Εξωτερικών, 1986, σ. 349.

τις προτάσεις των Γκένσερ και Κολόμπο, το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων των ΕΚ έδωσε εντολή για την σύνταξη σχεδίου «Ευρωπαϊκής Πράξης», που μετά από αρκετές δυσκολίες κατέληξε στο σχέδιο της «Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», η οποία ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1984) και όριζε ως συντρέχουσες αρμοδιότητες εκείνες των εξωτερικών σχέσεων και άμυνας, υπαναχωρώντας σε σχέση με τις προτάσεις του σχεδίου Γκένσερ-Κολόμπο. Ωστόσο, το σχέδιο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση είχε ένα πρακτικό αποτέλεσμα σε σχέση με τις πολιτικές εξωτερικών και άμυνας, αφού απέτελεσε μοχλό πίεσης για τη θέσπιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης⁵⁷.

Βάση της ΕΕΠ απέτελεσαν η έκθεση Dooge, που πέραν των άλλων τόνιζε την σημασία της υιοθέτησης μιας κοινής εξωτερικής ταυτότητας για τις ΕΚ, και το λευκό βιβλίο της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, που περιλάμβανε μια σειρά προτάσεων για μέτρα που έπρεπε να ληφθούν άμεσα προς την κατεύθυνση της εγκαθίδρυσης ενιαίας εσωτερικής αγοράς. Η ΕΕΠ, που υπήρξε η σημαντικότερη τροποποιητική συνθήκη μετά την συνθήκη ίδρυσης της ΕΟΚ (1957)⁵⁸, υπογράφηκε στις 28/2/1986 και τέθηκε σε ισχύ την 1/7/1986. Σε μια περίοδο που η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έδειχνε να έχει φτάσει στα όριά της, η ΕΕΠ έδωσε μια νέα ώθηση στο ενοποιητικό εγχείρημα. Παράγοντες που οδήγησαν στη διαμόρφωση ΕΕΠ ήταν, μεταξύ άλλων, η επικείμενη την εποχή εκείνη διεύρυνση των ΕΚ, οι πιέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την υιοθέτηση σχεδίου για την Ευρωπαϊκή Ένωση και οι πιέσεις του ευρωπαϊκού οικονομικού συστήματος για την προσαρμογή των ΕΚ στις νέες, διεθνοποιημένες συνθήκες της οικονομίας και για την ολοκλήρωση της διαδικασίας της ενιαίας εσωτερικής αγοράς⁵⁹. Μέσω της ΕΕΠ θεσμοθετήθηκε η ΕΠΣ, κατά την πρόταση του σχεδίου Γκένσερ-Κολόμπο, με την ενσωμάτωση στο κείμενο της συνθήκης μερικών «διατάξεων για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής», όπου μεταξύ άλλων αναφερόταν πως «τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη, μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, προσπαθούν να διατυπώσουν και να

⁵⁷ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 84.

⁵⁸ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 27.

⁵⁹ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 85.

εφαρμόζουν από κοινού μια ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική» (Τίτλος III, άρθρο 30)⁶⁰. Έτσι, παρόλο που με την ΕΕΠ σηματοδοτήθηκε η ολοένα αυξανόμενη σημασία της υιοθέτησης μιας κοινής στρατηγικής σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας απ' την πλευρά των ΕΚ και σημειώθηκε μια πρώτη απόπειρα για την απάλειψη της διάκρισης μεταξύ θεμάτων «χαμηλής πολιτικής», δηλαδή οικονομικών θεμάτων, που βρίσκονταν στη σφαίρα των αρμοδιοτήτων των ΕΚ, και των θεμάτων «υψηλής πολιτικής», δηλαδή θεμάτων εξωτερικής πολιτικής και άμυνας που κατά κύριο λόγο βρίσκονταν στη σφαίρα της αρμοδιότητας των κρατών-μελών, τα τελευταία παρέμειναν και με την ΕΕΠ στο πεδίο της διακυβερνητικής συνεργασίας και η ΕΠΣ είχε χαρακτήρα μάλλον χαλαρό και εθελοντικό. Ως αποτέλεσμα «έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η διεθνής στάση της ΕΕ συνέχισε να είναι αυτή του οικονομικού γίγαντα από τη μια και του πολιτικού πυγμαίου από την άλλη»⁶¹, γεγονός που οδήγησε κάποιους για να την χαρακτηρίσουν την εποχή εκείνη σαν «παράξενη υπερδύναμη». Κάποιοι υποστηρίζουν ότι οι αιτίες της εκ νέου αποτυχίας να μεταβληθεί η ΕΠΣ σ' έναν ολοκληρωμένο και θεσμικό παράγοντα άσκησης κοινής πολιτικής εξωτερικών και άμυνας των ΕΚ, οφειλόταν στην έλλειψη μιας ισχυρής, κοινής ευρωπαϊκής συνείδησης, που να υπερέβαινε τον οικονομικό τομέα και να κάλυπτε τον τομέα της πολιτικής, καθώς και στην πάγια δυσανεξία των κρατών-μελών να προσχωρήσουν σε ομοσπονδιακού τύπου ρυθμίσεις εκχωρώντας στις ΕΚ μεγαλύτερο τμήμα κυριαρχικών, εθνικών αρμοδιοτήτων σε ζητήματα «υψηλής πολιτικής». Η ΕΕΠ εισήγαγε, ωστόσο, για πρώτη φορά μια μορφή νομισματικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών των ΕΚ, με ρυθμίσεις ήπιες και μετριοπαθείς που παρ' όλα αυτά απετέλεσαν ουσιαστικά την έναρξη της διαδικασίας για την ΟΝΕ, η οποία έμελλε να αποδειχθεί ένας απ' τους σημαντικότερους παράγοντες ανάπτυξης της μακροοικονομικής και νομισματικής πολιτικής, καθώς και των εξωτερικών σχέσεων των ΕΚ⁶². Αξίζει να σημειωθεί ότι ο όρος

⁶⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1987:169:FULL&from=EN>
(προσπελάστηκε την 14/8/2015)

⁶¹ N. Nugent, ό.π. σ. 555.

⁶² Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 95.

«ασφάλεια» εισάγεται για πρώτη φορά στο πρωτογενές δίκαιο των ΕΚ, μέσω της ΕΕΠ, αλλά μόνο σε σχέση προς τις οικονομικές επιπτώσεις⁶³.

Καθοριστικός παράγοντας του εγχειρήματος της Πολιτικής Ένωσης και της διαδικασίας διαμόρφωσης μιας κοινής πολιτικής στους τομείς εξωτερικών και άμυνας υπήρξε ακόμη το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο διαχρονικά πίεζε σταθερά προς την κατεύθυνση αυτή.

2. Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1990 ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ)

Η θεσμική αρχιτεκτονική της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας

2.1. Ιστορική Αναδρομή.

Στο γεωπολιτικό περιβάλλον των αρχών της δεκαετίας του 1990 συνέβησαν κοσμοϊστορικές μεταβολές, που επέβαλαν την αναζήτηση μιας νέας «ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής»⁶⁴. Η κατάρρευση του λεγομένου «σοβιετικού μπλοκ» (1989) δημιούργησε «ένα κενό εξουσίας στην καρδιά της Ευρασίας»⁶⁵, που παρά την αρχική ευφορία που προκάλεσε στη Δύση σηματοδότησε μια σειρά από γεωπολιτικές ανακατατάξεις, από τη γιουγκοσλαβική κρίση μέχρι τις συγκρούσεις μεταξύ των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών. Η υπογραφή το 1987 της συμφωνίας για τη μείωση των πυρηνικών όπλων μέσου βεληνεκούς (INF), η έναρξη της πολιτικής της "perestroika" από τον τότε Γ.Γ. της ΕΣΣΔ, Μιχαήλ Γκορμπατσώφ (Mikhail Sergeevich Gorbachev), στο πλαίσιο των εσωτερικών πολιτικών ανακατατάξεων της ΕΣΣΔ που μετεξελίχθηκαν στην κρίση της περιόδου Γιέλτσιν, και, μετά τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η στροφή πολλών ανατολικοευρωπαϊκών κρατών, πρώην δορυφόρων της ΕΣΣΔ, προς την ΕΕ και το ΝΑΤΟ, σηματοδότησαν το τέλος του «ψυχρού πολέμου» και επανακαθόρισαν το πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο καλούντο να δράσουν οι

⁶³ Ι. Παρίσης, *ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ*, προλ. Κώστας Υφαντής, εκδ. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, ΑΘΗΝΑ, 2005, σ. 19.

⁶⁴ ό.π. σ. 93.

⁶⁵ Ι. Παρίσης, «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ», ό.π. σ. 13.

ΕΚ: από αυτό της γραμμικής διαίρεσης μεταξύ Ανατολής-Δύσης, και την υποχρέωση των ΕΚ να ακολουθούν τις στρατηγικές επιλογές των ΗΠΑ, σ' εκείνο του πολυπολικού διεθνούς περιβάλλοντος με μετατόπιση της έμφασης σε περιφερειακά ζητήματα και συγκρούσεις⁶⁶, κυρίως στις περιοχές της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων, της Βορείου Αφρικής, αλλά και της Μέσης Ανατολής.

Η επιθυμία των ΕΚ να διαδραματίσουν έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στη νέα γεωπολιτική κατάσταση ήταν αναμενόμενη και δεδομένη. Οι προκλήσεις που η ΕΕ καλείτο, ωστόσο, να αντιμετωπίσει ήσαν πολλές: από την προϊούσα οικονομική κατάρρευση της ίδιας της ΕΣΣΔ και των πρώην δορυφόρων της, που ενέτειναν ένα κλίμα αστάθειας και έντασης, όχι μόνο στις περιοχές της ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, αλλά και σε κράτη της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής όπου κυριαρχούσαν φιλοσοβιετικά καθεστώτα, μέχρι τη διάσπαση και τη διασπορά του πυρηνικού οπλοστασίου της πρ. ΕΣΣΔ, που σηματοδοτούσε το ενδεχόμενο μιας «πυρηνικής τρομοκρατίας», και την έλλειψη ενός διακριτού «εχθρού» σε στρατηγικό επίπεδο, όπως καθ' όλη την ψυχροπολεμική περίοδο είχε συνηθίσει η Δύση να εκλαμβάνει το σοβιετικό μπλοκ, γεγονός που ήγειρε πλέον ερωτήματα για τη χρησιμότητα των τεράστιων αμυντικών και εξοπλιστικών δαπανών στις χώρες της δυτικής Ευρώπης και του ΝΑΤΟ. Οι ΗΠΑ φαίνεται πως ενθάρρυναν τις πρωτοβουλίες αυτές των ΕΚ⁶⁷, καθώς επιθυμούσαν να χαλαρώσουν κάποιες απ' τις διεθνείς υποχρεώσεις και τις ευρωπαϊκές δεσμεύσεις τους⁶⁸, ενώ ταυτόχρονα η αμερικανική κυβέρνηση προσπαθούσε να θέσει υπό την επιρροή της, και να αποκόψει από την επιρροή της Μόσχας, τις χώρες της κεντρικής Ασίας που διέθεταν ενεργειακές πηγές, και να αναχαιτίσει τη γερμανική επεκτατικότητα στα Βαλκάνια, που εκδηλώθηκε με τον ρόλο της Γερμανίας στις αποσχίσεις της Κροατίας και της Σλοβενίας από τη Γιουγκοσλαβία⁶⁹. Σ' αυτό το πνεύμα οι ΗΠΑ υπέγραψαν τη Διατλαντική Διακήρυξη (20/11/1990), που θεμελίωσε μια αναθεωρημένη συνεργασία ΗΠΑ-

⁶⁶ N. Nugent, ό.π. σ. 556.

⁶⁷ Ο τότε υπουργός των Εξωτερικών των ΗΠΑ, James Baker, τόνισε σε ομιλία του στο Βερολίνο (12/12/1989) πως οι ΗΠΑ δεν βλέπουν ανταγωνιστικά την εμβάθυνση της συνεργασίας των ΕΚ με χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

⁶⁸ N. Nugent, ό.π. σ. 556.

⁶⁹ Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 158-159.

ΕΚ και αναγνώρισε την ύπαρξη ευρωπαϊκής ταυτότητας στο πεδίο της ασφάλειας, ως «ευρωπαϊκού σύλου» του ΝΑΤΟ⁷⁰. Ταυτόχρονα, αποφασίζεται, αφενός, η διεύρυνση της νατοϊκής συμμαχίας προς ανατολάς και, αφετέρου, η δημιουργία αλληλοσυμπληρούμενων θεσμικών οργάνων του ΝΑΤΟ, όπως το Συμβούλιο Βορειοατλαντικής Συνεργασίας⁷¹ (1991), που είχε ως στόχο την ανάπτυξη διαλόγου και συνεργασίας σε θέματα ασφαλείας με τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, καθώς και με τις ανεξαρτητοποιημένες πρ. σοβιετικές δημοκρατίες, τη Σύμπραξη για την Ειρήνη⁷² (1994), που έδινε τη δυνατότητα διμερών συμφωνιών ανάμεσα στο ΝΑΤΟ και τους εταίρους της Συμμαχίας για συνεργασία επί ειδικών θεμάτων, όπως η πραγματοποίηση κοινών ασκήσεων, η εκπαίδευση των αξιωματικών και η προσφυγή στους μηχανισμούς του ΝΑΤΟ σε περίπτωση που απειλείται η ασφάλεια κάποιου κράτους-μέλους της συμμαχίας και το Ευρω-Ατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας⁷³ (1997), που διαδέχθηκε το Συμβούλιο Βορειοατλαντικής Συνεργασίας ως ένα διευρυμένο πεδίο πολιτικής και στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ του ΝΑΤΟ και των εταίρων του. Τελικά, το ΝΑΤΟ φαντάζει κατά την εποχή εκείνη, δηλαδή μετά την κατάρρευση του σοβιετικού συστήματος, όχι πλέον τόσο ως ένας στρατιωτικός αμυντικός μηχανισμός, όσο ως ένας, αν όχι ο μοναδικός, σταθεροποιητικός στρατιωτικός παράγοντας της ευρασιατικής ζώνης, ειδικά αν κάποιος αναλογιστεί ότι ο ΟΑΣΕ, στον οποίον μετασχηματίστηκε η ΔΑΣΕ το 1994, δεν θα μπορούσε να διαδραματίσει κάποιον σημαντικό αμυντικό ή στρατιωτικό ρόλο κατά την εποχή⁷⁴.

Το θέμα της ενοποίησης μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Γερμανίας μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου (1989) εμφανίζεται ως αναπότρεπτη εξέλιξη, ιδιαίτερα μετά τις γερμανικές εκλογές του 1990⁷⁵. Ήταν φανερό πως θα έπρεπε να δημιουργηθεί το ευρωπαϊκό πολιτικό πλαίσιο εκείνο, ιδιαίτερα

⁷⁰ Θ. Χριστοδουλίδης, "ΤΟ ΜΕΤΕΩΡΟ ΒΗΜΑ. Η ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ", στο: Θ. Χριστοδουλίδης - Κ. Στεφάνου (επιμ.-εισ.), *Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ, ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ* (συλ.), εκδ. Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, ΑΘΗΝΑ, 1993, σ. 295.

⁷¹ North Atlantic Cooperation Council (NACC)

⁷² Partnership for Peace (PfP)

⁷³ Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC)

⁷⁴ Ι. Παρίσης, «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ», ό.π. σ.σ. 14-17.

⁷⁵ Π.Κ. Ιωακείμης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 94.

στους τομείς εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, μέσα στο οποίο η ενωμένη Γερμανία θα μπορούσε να βρει τη θέση της, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την αποτροπή μιας νέας γερμανικής εθνικιστικής έξαρσης, να εξασφαλιστεί δηλαδή η πορεία μιας ευρωπαϊκής Γερμανίας και όχι μιας γερμανικής Ευρώπης⁷⁶, ένα ενδεχόμενο που απειλούσε να ανατρέψει τις βάσεις και τις ισορροπίες πάνω στις οποίες είχαν οικοδομηθεί οι ΕΚ.

Τόσο η τότε πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου, Μ. Θάτσερ (M. Thatcher), όσο και ο τότε πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας, Φ. Μιτεράν (F. Mitterrand), εξέφρασαν ανοικτά τις επιφυλάξεις τους για την ανατροπή των ισορροπιών στην Ευρώπη και την υπονόμευση του NATO, που θα προκαλούσε μια ενδεχόμενη γερμανική ενοποίηση, με αποτέλεσμα να ψυχρανθούν πρόσκαιρα οι σχέσεις Γαλλίας-Γερμανίας⁷⁷. Για την ίδια τη Γερμανία, ωστόσο, ο γαλλογερμανικός άξονας συνιστούσε τη βάση της δυτικοευρωπαϊκής ειρήνης και ευημερίας, ενώ το NATO ήταν το κρηπίδωμα της γερμανικής ασφάλειας⁷⁸, και έτσι έσπευσε για να καθησυχάσει τις ανησυχίες των εταίρων της μέσω επιστολής του Γερμανού καγκελάριου Κολ (Helmut Kohl) προς τον Γάλλο πρόεδρο Μιτεράν (19/4/1990), με την οποία ζητούσε την σύγκλιση διακυβερνητικής διάσκεψης για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση, που θα όριζε και θα εφάρμοζε μια κοινή εξωτερική πολιτική και κοινή πολιτική ασφάλειας. Στην ανακοίνωση των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Στρασβούργου (1989), διαπιστώθηκε ότι η γερμανική ενοποίηση οφείλει να εντάσσεται στην προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η απάντηση που προκρίθηκε στο «γερμανικό πρόβλημα» ήταν η προώθηση της διαδικασίας πολιτικής και νομισματικής ενοποίησης των ΕΚ. Οι Ευρωπαίοι εταίροι, και κυρίως η Γαλλία, φοβούμενοι τον κίνδυνο της χαλάρωσης των σχέσεων, ή ακόμη και ενδεχόμενη αποχώρηση, μιας ενωμένης Γερμανίας από τις ΕΚ, συνέδεσαν την υποστήριξή τους στο γερμανικό ενοποιητικό εγχείρημα με την επιτάχυνση των διαδικασιών για την ΟΝΕ και την συμμετοχή της Γερμανίας στην νομισματική ένωση. Την διαδικασία ενθάρρυναν και οι ΗΠΑ με τον τότε Αμερικανό Πρόεδρο, G. Bush,

⁷⁶ N. Nugent, ό.π. σ. 556.

⁷⁷ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 113.

⁷⁸ Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 191.

να δηλώνει ότι «η γερμανική επανένωση πρέπει να γίνει στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης συμμετοχής της Γερμανίας στο ΝΑΤΟ και σε μια ολοένα και περισσότερο ενοποιούμενη Ευρώπη»⁷⁹.

Η γιουγκοσλαβική κρίση, ο επακόλουθος εμφύλιος πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία (1990-1995) και η δυσκολία των ΕΚ να διαχειριστούν επιτυχώς τη γιουγκοσλαβική κρίση, καθώς και την κρίση που προέκυψε μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ (1990), κατέδειξαν τις σοβαρές αδυναμίες και την αναποτελεσματικότητα του διακυβερνητικού χαρακτήρα της ΕΠΣ κατά την αντιμετώπιση μειζόνων διεθνών κρίσεων, καθώς και τον αναχρονισμό της διάκρισης μεταξύ «χαμηλής πολιτικής», οικονομικών εξωτερικών σχέσεων, και «υψηλής πολιτικής», εξωτερικών και άμυνας. Με βάση κυρίως τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από την αδυναμία και την αναποτελεσματικότητα των ΕΚ για να παρέμβουν ως θεσμός στην διεθνή κρίση που ενέσκηψε μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, οι Μιτεράν και Κολ προωθώντας από κοινού την πρόταση να αναγνωριστεί ότι η ΕΠΣ θα έπρεπε τελικά να οδηγήσει στην θεσμοθέτηση και την υλοποίηση μιας κοινής ευρωπαϊκής άμυνας, εξέδωσαν επιστολή (4/1990) στην οποία επεσήμαναν μεταξύ άλλων την ανάγκη για την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής στον τομέα ασφαλείας, προκειμένου να καλυφθεί και ο τομέας της άμυνας, ενώ σε κοινό μήνυμά τους (12/1990) έθεσαν για πρώτη φορά την κοινή αμυντική πολιτική ως συστατικό στοιχείο της Πολιτικής Ένωσης, τονίζοντας ότι: *«η Πολιτική Ένωση θα πρέπει να συμπεριλάβει μια πραγματικά κοινή πολιτική ασφαλείας που θα οδηγήσει τελικά σε μια κοινή άμυνα (...) Η ΚΕΠΠΑ θα πρέπει να καλύπτει το σύνολο των τομέων και θα πρέπει να έχει ως στόχο την υποστήριξη των ουσιωδών συμφερόντων και των κοινών αξιών της Ένωσης και των κρατών-μελών της (...) το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα πρέπει να ορίσει τους στόχους κοινής δράσης που θα έχουν προτεραιότητα (σχέσεις με ΕΣΣΔ, χώρες ανατολικής Ευρώπης, ΔΑΣΕ, χώρες Μεσογείου κλπ)»⁸⁰.*

⁷⁹ ό.π. σ. 116.

⁸⁰ ό.π. σ. 253.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (14-15/12/1990) παρά τις επιφυλάξεις του Ηνωμένου Βασιλείου έκανε δεκτές σχεδόν στο σύνολό τους τις γαλλογερμανικές θέσεις και, σε ό,τι αφορά τους τομείς άμυνας και ασφάλειας, κατέαληγοντας στα συμπεράσματά του ότι θα έπρεπε να ενισχυθεί ο διεθνής ρόλος των ΕΚ με την υιοθέτηση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και ιδιαίτερα μιας κοινής πολιτικής άμυνας (defense) και ασφάλειας (security). Σ' αυτό το πλαίσιο, της διαπραγμάτευσης για την επίτευξη της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ένωσης, για πρώτη φορά γίνεται λόγος για διακυβερνητική συνεργασία στους τομείς των υπουργείων εσωτερικών/δικαιοσύνης με σκοπό την καταπολέμηση της εμπορίας και διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και σε θέματα μετανάστευσης και θεώρησης ασύλου.

Ακολούθως, μια ομάδα κρατών-μελών των ΕΚ⁸¹ προώθησαν την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής εξωτερικών και άμυνας, στο πλαίσιο της Πολιτικής Ένωσης, με την Γαλλία να επιμένει σε μια διακυβερνητικού χαρακτήρα λειτουργία στους τομείς «υψηλής πολιτικής». Ειδικώς η Ελλάδα, στο σχετικό υπόμνημα που υπέβαλε με τις θέσεις της αναφορικά με το περιεχόμενο της ΕΠΕ, ανέπτυξε μια έντονα φιλο-υπερεθνική στάση, ιδιαίτερα στους τομείς εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, στους οποίους η Ελλάδα απέδιδε κορυφαία σημασία λόγω των ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας ιδιαίτερα σε ό,τι αφορούσε τις σχέσεις της χώρας με την Τουρκία, προτείνοντας μεταξύ άλλων την ενσωμάτωση της Πολιτικής Συνεργασίας στην κοινοτική διαδικασία, την εξάλειψη των περιορισμών για την εξέταση των θεμάτων ασφαλείας από την ΕΠΣ, το καθορισμό του κοινοτικού εδάφους με προσδιορισμό των κοινοτικών συνόρων και του ρόλου των ΕΚ σε θέματα ασφαλείας και άμυνας επί του εδάφους αυτού, την υποβολή των ιδιαίτερων θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, που ενδεχομένως θα αντιμετώπιζαν τα κράτη-μέλη των ΕΚ, σε «κοινή δράση» και τον καθορισμό της «κοινοτικής αλληλεγγύης» ως μιας από τις θεμελιώδεις αρχές που θα διείπε την στάση των κρατών-μελών στην αντιμετώπιση και στη διαχείριση τέτοιου είδους προβλημάτων, επεδίωκε δηλαδή την πλήρη συμμετοχή της χώρας στις αμυντικές λειτουργίες των ΕΚ, την επίτευξη ρητής αναφοράς στην προστασία της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών-μελών της Ένωσης και ρήτρας

⁸¹ Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ισπανία, Ελλάδα και Λουξεμβούργο.

«αμοιβαίας συνδρομής», αφού κάτι τέτοιο θα επέλυε βασικά και διαχρονικά προβλήματα του αμυντικού σχεδιασμού και των εξοπλιστικών δαπανών της χώρας⁸². Την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής εξωτερικών και άμυνας στο πλαίσιο μιας «ενιαίας θεσμικής διάρθρωσης» της Ένωσης υποστήριξε στην πρότασή της και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Μια άλλη ομάδα κρατών-μελών των ΕΚ⁸³ εμφανίστηκε, ωστόσο, να έχει αντιρρήσεις για τη δημιουργία μιας, ανεξάρτητης από το ΝΑΤΟ, κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής και τούτο γιατί, πρώτον, αν και η ΕΣΣΔ είχε καταρρεύσει, η Ρωσία παρέμενε μια πανίσχυρη γεωπολιτική δύναμη και ως εκ τούτου η διατήρηση του ΝΑΤΟ καθίστατο αναγκαία και επαρκής, και, δεύτερον, γιατί οι ΗΠΑ δεν επιθυμούσαν την ολοκληρωτική αυτονόμηση των ΕΚ στον τομέα άμυνας και ασφάλειας, καθώς θεωρούσαν πως κάτι τέτοιο θα υπονόμει την συνοχή του ΝΑΤΟ⁸⁴. Αντιθέτως, οι ΗΠΑ φαίνεται πως δεν είχαν αντιρρήσεις για την ενίσχυση ρόλου της ΔΕΕ, ως αμυντικού/στρατιωτικού βραχίονα της ΚΕΠΠΑ, σε τομείς μη αποκλειστικής αρμοδιότητας του ΝΑΤΟ. Μέσα από την σύγκρουση αυτή, μεταξύ «ευρωπαϊστών» και «ατλαντιστών», διαμορφώθηκε το περιεχόμενο και η δυναμική της διαπραγμάτευσης στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας των ΕΚ⁸⁵.

Τελικά, στο κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Maastricht) αποτυπώθηκε ο συμβιβασμός μεταξύ των δυο αυτών τάσεων με το λεγόμενο «πυλωτικό σύστημα», δηλαδή μια τρίπτυχη δομή οργάνωσης και λειτουργίας της Ένωσης. Έτσι, από τους τρεις «πυλώνες» της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόνον ο πρώτος, εκείνος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που κατά βάση αφορούσε σε θέματα «χαμηλής πολιτικής», δηλαδή οικονομίας και αγοράς, κυριότατα δε της ΟΝΕ⁸⁶, ενώ ταυτόχρονα συνάρθρωσε στον «πυλώνα» αυτόν την ΕΚΑΧ και την ΕΚΑΕ, συνιστούσε υπερεθνικό στοιχείο ολοκλήρωσης, ενώ οι άλλοι δύο «πυλώνες», που αφορούσαν σε θέματα «υψηλής πολιτικής», εκείνος δηλαδή που αφορούσε στην ΚΕΠΠΑ, καθώς και εκείνος που αφορούσε στην συνεργασία στους τομείς δικαιοσύνης και

⁸² Π.Κ. Ιωακείμης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ.σ. 443-446.

⁸³ Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Δανία, Ιρλανδία.

⁸⁴ Θ. Χριστοδουλίδης, ό.π. σ. 295.

⁸⁵ Π.Κ. Ιωακείμης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 252.

⁸⁶ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 29.

εσωτερικών υποθέσεων (ΣΔΕ), τέθηκαν εκτός κοινοτικού πλαισίου και παρέμειναν σ' ένα αυστηρά διακυβερνητικό πλαίσιο συνεργασίας, αποτυπώνοντας με τον τρόπο αυτό την πάγια επιφυλακτικότητα ή ίσως και δυσανεξία πολλών κρατών-μελών για να εκχωρήσουν στην Ένωση αρμοδιότητες και εξουσίες πάνω σε θέματα που άπτονταν του στενότερου πυρήνα της εθνικής τους κυριαρχίας, καθυστερώντας παράλληλα τις ανησυχίες των ΗΠΑ σχετικά με την ενιαία και αδιατάρακτη δομή και λειτουργία του NATO υπό την ηγεμονική θέση τους σ' αυτό και, ως εκ τούτου, σηματοδοτώντας μια καθυστέρηση, ή εν πάση περιπτώσει μια διχοστασία, στην πορεία του ευρωπαϊκού ενοποιητικού εγχειρήματος.

2.2. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Maastricht).

Η ΣΕΕ⁸⁷, με την οποία εγκαθιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση⁸⁸, υπογράφηκε τελικά στις 7/12/1992 στην πόλη Μάαστριχτ της Ολλανδίας, εισάγοντας το λεγόμενο «πυλωτικό σύστημα» στην ΕΕ, το οποίο αποτελούσε την απόδειξη της αδυναμίας των κρατών μελών της ΕΕ να συναρμόσουν τις συνολικές πολιτικές τους στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης, υπερεθνικής λογικής⁸⁹.

Με την ΣΕΕ εγκαθιδρύθηκε η ΕΕ στη βάση τριών «πυλώνων» (pillars): της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η οποία διατηρούσε και ενίσχυε το κοινοτικό κεκτημένο των τριών Κοινοτήτων (ΕΟΚ, ΕΚΑΧ και ΕΚΑΕ) και όπου κυριαρχούσε η υπερεθνική λογική της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), σύμφωνα με την οποία «τα κράτη μέλη προσπαθούν να διατυπώνουν και να εφαρμόζουν από κοινού μια ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική», όπου κυριαρχούσε η διακυβερνητική λογική της Συνεργασίας στους Τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων, που αφορούσε στις πολιτικές ασύλου, κανόνων διέλευσης προσώπων από τα εξωτερικά σύνορα των κρατών-μελών και τους συναφείς ελέγχους, την μεταναστευτική πολιτική και τα δικαιώματα διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών, την καταπολέμηση του εθισμού στα ναρκωτικά και της διεθνούς απάτης, τη δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις, την

⁸⁷ http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_el.pdf (προσπελάστηκε την 16/8/2015)

⁸⁸ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 29.

⁸⁹ ό.π. σ. 28.

τελωνειακή συνεργασία, την αστυνομική συνεργασία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και άλλων σοβαρών εγκλημάτων. Όμοια με τον πυλώνα της ΚΕΠΠΑ και στον τρίτο πυλώνα της ΣΕΕ κυριαρχούσε η διακυβερνητική λογική.

Συνεπώς, από τα τρία μέρη της ΕΕ μόνο το πρώτο, εκείνο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, συνιστούσε υπερεθνικό, κοινοτικό στοιχείο, ενώ τα άλλα δυο τέθηκαν εκτός κοινοτικού πλαισίου, στο πρότυπο της διακυβερνητικής συνεργασίας με *sui generis* διαδικασίες λήψης αποφάσεων, όπως θα διαπιστώσουμε στην συνέχεια. Η Ένωση εμφανιζόταν να συγκροτείται από υπερεθνικά στοιχεία ολοκλήρωσης, που αφορούσαν στον πρώτο πυλώνα, και διακυβερνητικά στοιχεία συνεργασίας, που αφορούσαν στους άλλους δυο⁹⁰. Ως εκ τούτου, «η Ευρωπαϊκή Ένωση οριζόταν ως η κοινή στέγη της υπερεθνικής συνεργασίας που λάμβανε χώρα στα πλαίσια των Κοινοτήτων και είχε κατά βάση οικονομικό προσανατολισμό (πρώτος πυλώνας) και της διακυβερνητικής συνεργασίας σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (δεύτερος πυλώνας), όπως επίσης σε θέματα εσωτερικών υποθέσεων (τρίτος πυλώνας)»⁹¹.

Στον τίτλο Ι, αρθ. Β ΣΕΕ, η Ένωση έθετε μεταξύ άλλων ως στόχο «να επιβεβαιώσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα»⁹². Η εκπλήρωση, ωστόσο, του παραπάνω σκοπού, φαίνεται να είναι συνυφασμένη με την εμφάνιση της Ένωσης ως ιδιαίτερης, διεθνούς νομικής προσωπικότητας, πράγμα που δεν προβλεπόταν ρητά, ούτε και συνήγε από τις καταστατικές διατάξεις της ΣΕΕ. Η θεσμική διάρθρωση του πυλωνικού συστήματος στερούσε, λοιπόν, από την Ένωση ένα αντικειμενικό κριτήριο για την υπόσταση μιας διεθνούς πολιτικής οντότητας⁹³.

⁹⁰ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 289.

⁹¹ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 29.

⁹² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1992:191:FULL&from=EL>

(προσπελάστηκε την 16/8/2015)

⁹³ Θ. Χριστοδουλίδης, ό.π. σ. 297.

Ο τίτλος V της ΣΕΕ (άρθρα I έως I.11) αφορά στις διατάξεις σχετικά με την κοινή εξωτερική πολιτική της Ένωσης, καθώς και την πολιτική ασφαλείας. Τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας της ΕΕ, όπως προσδιορίστηκαν μέσα από την ΚΕΠΠΑ, είναι τα εξής⁹⁴:

Με βάση τις προβλέψεις του άρθ. I.1, παρ.1 ΣΕΕ, η εξωτερική πολιτική της ΕΕ χαρακτηρίζεται από «συνολικότητα»:

«Η Ένωση και τα κράτη μέλη της καθορίζουν και εφαρμόζουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, η οποία διέπεται από τις διατάξεις του παρόντος τίτλου και καλύπτει όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας».

Αν και, σε σχέση με τις περιορισμένες αρμοδιότητες που μέσω της ΕΕΠ είχε προηγουμένως η ΕΠΣ, υπήρξε ένα εξαιρετικά σημαντικό εξελικτικό βήμα, η υπαγωγή όλων των τομέων της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας στην ΚΕΠΠΑ. Υπήρξαν, ωστόσο, δυο σημαντικοί περιορισμοί στη διαδικασία μετάβασης θεμάτων στο πεδίο της ΚΕΠΠΑ, που μετρίασαν την αποτελεσματικότητα της ρύθμισης: πρώτον, η εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας και για την ΚΕΠΠΑ, γεγονός που έδινε το δικαίωμα στις εθνικές κυβερνήσεις να επικαλούνται λόγους «στενού εθνικού ενδιαφέροντος» και να αποτρέπουν έτσι την υπαγωγή θεμάτων στην ΚΕΠΠΑ και, δεύτερον, η πρόβλεψη του εδαφ. 2, παρ. 3, του αρθ. I.1 ΣΕΕ, ότι τα κράτη-μέλη αναπτύσσουν κοινές δράσεις στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ στους τομείς που έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα, περιορίζοντας ακόμη περισσότερο το πεδίο της ΚΕΠΠΑ.

Με βάση τις προβλέψεις της παρ. 1, του αρθ. I.4 ΣΕΕ, η ΚΕΠΠΑ χαρακτηρίζεται από «εξελικτικότητα»:

«Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας περιλαμβάνει το σύνολο των θεμάτων που αφορούν την ασφαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα».

⁹⁴ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 393-396.

Η εξελικτικότητα της ΚΕΠΠΑ τονίζεται και από τις διατάξεις της παρ. 6, του αρθ. 1.4 ΣΕΕ, όπου προβλέπεται η δυνατότητα αναθεώρησης των σχετικών με την άμυνα διατάξεων μέσω διακυβερνητική διάσκεψης, αλλά και από τις διατάξεις του αρθ. 1.10 ΣΕΕ, όπου προβλέπεται η δυνατότητα συνολικής επανεξέτασης των ρυθμίσεων που αφορούν στην ΚΕΠΠΑ από την ίδια διακυβερνητική διάσκεψη, εφόσον κάτι τέτοιο κριθεί απαραίτητο.

Με βάση τις συνολικές προβλέψεις του Τίτλου V, η εξωτερική πολιτική της ΕΕ χαρακτηρίζεται από «δυσισμό».

Αν και η ΣΕΕ αναφέρεται σε «κοινή πολιτική», οι ρυθμίσεις που αφορούν στην ΚΕΠΠΑ, κυρίως ως προς τα «μέσα» έκφρασης και υλοποίησης της πολιτικής αυτής, παραπέμπουν σε διαδικασίες «συστηματικής συνεργασίας» μεταξύ των κρατών-μελών που ενδέχεται να οδηγούν στη διατύπωση «κοινών θέσεων» και συνακολούθα στην ανάληψη «κοινών δράσεων», ενώ η ΚΕΠΠΑ δεν ανήκει στην αρμοδιότητα ελέγχου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Έτσι, τα κράτη-μέλη μπορούν να διαφοροποιηθούν τόσο στο επίπεδο «κοινών θέσεων», όσο και σ' αυτό των «κοινών δράσεων». Αυτές οι «ρήτρες διαφυγής» καθιστούν την ΚΕΠΠΑ, όχι μια κοινή πολιτική στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξης, αλλά μια βελτιωμένη επαναδιατύπωση της ΕΠΣ στο πλαίσιο της ΣΕΕ⁹⁵.

Οι σκοποί της ΚΕΠΠΑ περιγράφονται στο αρθ. 1.1 ΣΕΕ και αφορούν στη διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων και της ανεξαρτησίας της Ένωσης· στην ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης και των κρατών-μελών της υπό όλες τις μορφές της· στη διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι, καθώς και τους στόχους του Χάρτη των Παρισίων· στην ανάπτυξη και την εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών⁹⁶.

⁹⁵ Θ. Χριστοδουλίδης, ό.π. σ. 299.

⁹⁶ Η Ελλάδα πρότεινε να συμπεριληφθεί στη διατύπωση των σκοπών της ΚΕΠΠΑ και η «διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας» της Ένωσης, στοχεύοντας προφανώς στην ενίσχυση της άμυνας της χώρας έναντι της Τουρκίας, αλλά η διατύπωση δεν έγινε δεκτή από τη διακυβερνητική διάσκεψη.

Από τη διατύπωση των στόχων της ΚΕΠΠΑ γίνεται φανερό πως η Ένωση αντιλαμβάνεται τον εαυτό της σαν μια αναδυόμενη παγκόσμια δύναμη, ενώ η διατύπωση που αφορά στη διαφύλαξη των κοινών αξιών έδωσε αφορμή για κριτικές που έκαναν λόγο για μια προσπάθεια επιβολής ευρωκεντρικού πρότυπου πολιτικής οργάνωσης στο διεθνές περιβάλλον και «δαιμονοποίησης των ξένων» (μη Ευρωπαίων)⁹⁷.

Σε ό,τι αφορά το πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠΠΑ, αυτό όπως ήδη αναφέρθηκε αφορά σε όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας, υπό την αίρεση της αρχής της επικουρικότητας. Ειδικά στην περίπτωση της πολιτικής ασφάλειας, η πρόβλεψη της παρ. 4, του αρθ. 1.4 ΣΕΕ⁹⁸ περιόρισε ακόμα περισσότερο το πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠΠΑ.

Η εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ ανατέθηκε τόσο στην Ένωση, όσο και στα κράτη-μέλη, με την καθιέρωση της συστηματικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών και τη σταδιακή εφαρμογή «κοινών δράσεων» στους τομείς όπου τα κράτη-μέλη έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα. Τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να υποστηρίζουν ενεργά και χωρίς επιφύλαξη την κοινή εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της Ένωσης και να απέχουν από κάθε δράση αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης, ενώ το Συμβούλιο μεριμνά για την τήρηση των αρχών αυτών, χωρίς ωστόσο να προβλέπεται κάποια διαδικασία με την οποία το Συμβούλιο να μπορεί να επιβάλλει την τήρηση των αρχών αυτών στα κράτη-μέλη. Σε ό,τι αφορά την «συστηματική συνεργασία», πρόκειται για μια διαδικασία αλληλοενημέρωσης και συνεννόησης των κρατών-μελών στο πλαίσιο του Συμβουλίου για όλα τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, έτσι ώστε να προκύψει το ενδεχόμενο της υιοθέτησης «κοινής θέσης» από το Συμβούλιο, εφόσον κριθεί απαραίτητο, και οι ενδεχόμενες κοινές δράσεις των κρατών-μελών να είναι συνδυασμένες. Στην ουσία έχουμε μια αναδιατύπωση του αρθ. 30 της ΕΕΠ⁹⁹. Σε ό,τι αφορά

⁹⁷ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 397.

⁹⁸ "Η κατά την έννοια του παρόντος άρθρου πολιτική της Ένωσης δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφαλείας και άμυνας ορισμένων κρατών-μελών, σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη-μέλη από τη συνθήκη του Βορείου Ατλαντικού και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφαλείας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό."

⁹⁹ Θ. Χριστοδουλίδης, ό.π. σ. 303.

τις «κοινές δράσεις», αυτές συνιστούν το στοιχείο της «πολιτικής»¹⁰⁰ στην κοινή εξωτερική πολιτική της ΕΕ και είναι εκείνες που δυνητικά μπορούν να επιτρέψουν στην Ένωση να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στο διεθνές σύστημα. Αφορούν στους τομείς όπου τα κράτη-μέλη έχουν «σημαντικά κοινά συμφέροντα», οι οποίοι προσδιορίστηκαν, από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας (1992), υπό τις εξής προϋποθέσεις: πρώτον, εάν ο τομέας είναι θεμελιακής σημασίας για την Ένωση στο σύνολό της από την άποψη γεωγραφικής γειννίασης, πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας· δεύτερον, εάν ομοφώνως τα κράτη-μέλη αναγνωρίζουν το γεγονός αυτό· τρίτον, εάν υπάρχουν απειλές κατά των συμφερόντων και της ασφάλειας της Ένωσης. Με βάση τα κριτήρια αυτά θεωρήθηκε ότι η ανάπτυξη των κοινών δράσεων θα έπρεπε κατ' αρχήν να αφορά σε περιοχές που γειννιάζουν με τον ευρωπαϊκό χώρο και ως τέτοιες προκρίθηκαν η κεντρική και ανατολική Ευρώπη, η Κοινοπολιτεία των Ανεξάρτητων Κρατών (πρ. ΕΣΣΔ), τα Βαλκάνια, η Μεσόγειος και ιδιαίτερα το Μαγκρέμπ (Magreb), καθώς και η Μέση Ανατολή. Η διακυβερνητική διάσκεψη υιοθέτησε επίσης δήλωση αναφορικά με τους τομείς που εμπίπτουν στον τομέα της ασφάλειας και στους οποίους είναι δυνατόν να αναπτυχθεί κοινή δράση από πλευράς ΕΕ. Οι τομείς αυτοί ήσαν η διαδικασία της ΔΑΣΕ, η πολιτική του αποπλισμού και του ελέγχου των εξοπλισμών, τα θέματα που σχετίζονται με τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων και οι οικονομικές πτυχές της ασφάλειας, ιδιαίτερα δε ο έλεγχος μεταφοράς στρατιωτικής τεχνολογίας προς τρίτες χώρες και ο έλεγχος εξαγωγής όπλων.

Στον τομέα ασφάλειας και άμυνας της ΚΕΠΠΑ αφορούν οι ρυθμίσεις που ενσωματώθηκαν τελικά στην ΣΕΕ (αρθ. 1.4 ΣΕΕ) μετά από την επιμονή της Γαλλίας και της Γερμανίας που ανησυχούσαν για τις κρίσιμες εξελίξεις σε σχέση με τη Γιουγκοσλαβική κρίση, τον πόλεμο στον Περσικό Κόλπο και την προϊούσα αποσύνθεση της ΕΣΣΔ. Οι ρυθμίσεις αυτές απετέλεσαν προϊόν συμβιβασμού, κυρίως προς τις θέσεις του Ηνωμένου Βασιλείου, ωστόσο προσέδωσαν ποιοτικά στοιχεία στο περιεχόμενο της ΚΕΠΠΑ και κατέδειξαν την επιρροή και την αποτελεσματικότητα του γαλλογερμανικού άξονα στη

¹⁰⁰ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 399.

διαμόρφωση των ενωσιακών εξελίξεων¹⁰¹. Τρεις ήσαν οι κύριες παράμετροι των ρυθμίσεων αναφορικά με τον τομέα άμυνας και ασφάλειας: η συνολική πολιτική ασφάλειας, που θα καλύπτει το σύνολο του τομέα ασφάλειας της ΕΕ· η κοινή αμυντική πολιτική, που ουσιαστικά παρέμεινε ευχολόγιο· η κοινή άμυνα, στην οποία θα μπορούσε δυνητικά να καταλήξει η κοινή αμυντική πολιτική.

Για να επιτευχθεί η προσάρτηση στην ΣΕΕ των προβλέψεων σχετικά με την κοινή άμυνα και ασφάλεια επήλθε ένας λεπτός συμβιβασμός ανάμεσα στους «ευρωπαϊστές» και τους «ατλαντιστές» της Ένωσης, που δεν επιθυμούσαν σε καμιά περίπτωση την υπονόμευση του ΝΑΤΟ και τη διασάλευση της παραδοσιακής αμυντικής και στρατιωτικής συμμαχίας με τις ΗΠΑ, με κύριο στοιχείο συμβιβασμού το γεγονός ότι σε θέματα άμυνας η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική θα πρέπει να διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ. Επιπρόσθετα, η ύπαρξη μιας κοινής αμυντικής πολιτικής δεν θα έπρεπε να εμποδίζει την ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ δυο ή περισσότερων κρατών στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και της ΔΕΕ.

Το θέμα της ΔΕΕ, που με την ΣΕΕ «αφυπνίζεται»¹⁰², απετέλεσε το δεύτερο συμβιβαστικό σημείο στη διαμόρφωση της κοινής πολιτικής άμυνας, αφού μετά την υποβολή του ιταλοβρετανικού σχεδίου, που υποστήριζε και η Ολλανδία, το οποίο δεν έθιγε την πρωταρχία του ΝΑΤΟ σε θέματα άμυνας και αναγνώριζε την μακροπρόθεσμη προοπτική ανάπτυξης μιας κοινής ευρωπαϊκής άμυνας σε στενή συνεργασία με την ΔΕΕ, και του γαλλογερμανικού σχεδίου, που υποστήριζε και η Ισπανία, που προέβλεπε μια κατ' αρχήν αυτονόμηση της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας, που θα εφαρμοζόταν αποκλειστικά ή εν μέρει από τη ΔΕΕ με τη δημιουργία γαλλογερμανικών στρατιωτικών μονάδων, στο τελικό κείμενο της Συνθήκης (παρ 2, αρθ. 1.4 ΣΕΕ) αποτυπώθηκε ότι η κοινή αμυντική πολιτική είναι απώτερος στόχος της Ένωσης και η κοινή άμυνα απώτατος, ενδεχόμενος και ευκαίος. Σε ό,τι αφορά τη ΔΕΕ, αυτή κρίθηκε ως «αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και κλήθηκε «να εκπονει και να εφαρμόζει τις αποφάσεις και τις δράσεις της Ένωσης, που έχουν επιπτώσεις

¹⁰¹ ό.π. σ. 402.

¹⁰² Ι. Παρίσης, «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ», ό.π. σ. 21.

στον τομέα της άμυνας, σε συνεργασία και σε συμφωνία με το Συμβούλιο», ουσιαστικά σαν αμυντική συνιστώσα της Ένωσης και ταυτόχρονα ως μέσον ενίσχυσης του ευρωπαϊκού σκέλους του NATO¹⁰³. Σε δήλωση, μάλιστα, των κρατών-μελών της ΔΕΕ, που συμπεριλήφθηκε ως παράρτημα στην ΣΕΕ, αναφέρεται για πρώτη φορά η αναγκαιότητα μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας¹⁰⁴. Ερωτηματικά προκύπτουν, ωστόσο, κατά πόσο θα μπορούσε να αποτελεί «αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της ΕΕ» ένας άλλος θεσμικός οργανισμός¹⁰⁵.

Παρ' όλα αυτά, στις 19/6/1992 κατά την Υπουργική Σύνοδο της ΔΕΕ στη Βόννη, αποφασίστηκε να αναλάβει η ΔΕΕ νέες πρωτοβουλίες και δράσεις ώστε να συμβάλει ουσιαστικά στην υπόθεση της κοινής ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας. Ως εκ τούτου, κλήθηκαν όσα κράτη-μέλη της ΕΕ ήσαν και μέλη του NATO να προσχωρήσουν στη ΔΕΕ ως πλήρη μέλη, ή να καταστούν παρατηρητές, ενώ τα λοιπά ευρωπαϊκά κράτη, που δεν ήσαν μέλη του NATO, να γίνουν μέχρι την 31/12/1992 συνδεδεμένα μέλη¹⁰⁶. Η σχετική απόφαση έμεινε γνωστή ως Διακήρυξη του Πέτερσμπεργκ¹⁰⁷ και μεταξύ άλλων προέβλεπε τη δυνατότητα στρατιωτικών αποστολών της ΔΕΕ. Ειδικότερα, προβλέφθηκε η σύσταση υπηρεσιακού βραχίονα της ΔΕΕ, που συγκροτείτο από πολυεθνικές στρατιωτικές μονάδες, που ονομάστηκαν FAWEU¹⁰⁸, και οι οποίες μπορούσαν να συμμετάσχουν σε ανθρωπιστικές αποστολές διάσωσης, ειρηνευτικές αποστολές και αποστολές χειρισμού κρίσεων, συμπεριλαμβανομένης και της επιβολής της ειρήνης, που έμειναν περισσότερο γνωστές ως «αποστολές Πέτερσμπεργκ».

¹⁰³ Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ MAASTRICHT ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, ό.π. σ. 404

¹⁰⁴ «Τα κράτη-μέλη της ΔΕΕ συμφωνούν ότι είναι ανάγκη να αναπτυχθεί ευρωπαϊκή ταυτότητα όσον αφορά την ασφάλεια και την άμυνα και να αναλάβει η Ευρώπη μεγαλύτερες ευθύνες για τα αμυντικά θέματα. Η ταυτότητα αυτή θα αναπτυχθεί προοδευτικά μέσω μιας βαθμιαίας διαδικασίας που θα περιλαμβάνει διαδοχικά στάδια»

¹⁰⁵ Θ. Χριστοδουλίδης, ό.π. σ. 315-316.

¹⁰⁶ Πλήρες μέλος έγινε η Ελλάδα. Συνδεδεμένα μέλη κατέστησαν η Ισλανδία, η Νορβηγία και η Τουρκία. Παρατηρητές κατέστησαν η Δανία και η Ιρλανδία, ενώ αργότερα, μετά τις διαδοχικές διευρύνσεις της ΕΕ, προστέθηκαν στους παρατηρητές η Αυστρία, η Σουηδία και η Φινλανδία, στα συνδεδεμένα μέλη η Ουγγαρία, η Πολωνία και η Δημοκρατία της Τσεχίας και έγιναν δεκτοί ως συνδεδεμένοι εταίροι η Βουλγαρία, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Σλοβενία, η Σλοβακία και η Ρουμανία.

¹⁰⁷ Petersberg Declaration

¹⁰⁸ «Forces Answerable to WEU» <http://www.weu.int/documents/950515en.pdf> (προσπελάστηκε την 17/8/2015)

Στην κατεύθυνση, εν τούτοις, της διαμόρφωσης μια κοινής άμυνας, Γαλλία και Γερμανία προχώρησαν στη σύσταση «κοινής αμυντικής δύναμης» (1992), η οποία ονομάστηκε «Ευρωδύναμη» (European Defense Corps) και αρχικά θα επανδρωνόταν από μια δύναμη 35.000 ανδρών υπό κοινή διοίκηση στο πλαίσιο της ΔΕΕ. Το γαλλογερμανικό σχέδιο συνάντησε την αντίδραση τόσο των ΗΠΑ, όσο και του Ηνωμένου Βασιλείου, αφού θεωρήθηκε πως υπονομεύει το ΝΑΤΟ.

Σύμφωνα με την αρχή του ενιαίου θεσμικού πλαισίου, που διέπει και τους τρεις πυλώνες της ΕΕ, η ΚΕΠΠΑ δεν διαμορφώθηκε από ξεχωριστούς θεσμούς, αλλά από τους ίδιους θεσμούς της Κοινότητας. Αυτό, ωστόσο, δεν ίσχυσε και με τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων στην ΚΕΠΠΑ, η οποία, καθώς ήδη έχουμε αναφέρει, ήταν μια *suī generis*, κατά βάση διακυβερνητική διαδικασία, που ωστόσο ενσωμάτωνε στοιχεία κοινοτικής μεθόδου. Δεσπίζουσα θέση στη διαμόρφωση της ΚΕΠΠΑ καταλαμβάνει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ως θεσμός της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει την καταστατική αρμοδιότητα (παρ. 1, αρθ. 1.8 ΣΕΕ) να καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας, ενώ το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών έχει την καταστατική αρμοδιότητα για την λήψη των αποφάσεων στους τομείς εξωτερικών και ασφάλειας της ΚΕΠΠΑ, με βάση τους προσανατολισμούς του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (παρ. 2, αρθ. 1.8 ΣΕΕ). Η προετοιμασία των εργασιών του Συμβουλίου στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ ανατέθηκε στην Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων, ωστόσο η ΣΕΕ θεσμοθέτησε τον ρόλο της Πολιτικής Επιτροπής (παρ. 5, αρθ. 1.8 ΣΕΕ), που αποτελείται από τους Διευθυντές των πολιτικών υποθέσεων των κρατών-μελών και έχει ως αποστολή να παρακολουθεί τη διεθνή κατάσταση στους τομείς που εμπíπτουν στην αρμοδιότητα της ΚΕΠΠΑ και να συμβάλλει με τις γνώμες της προς το Συμβούλιο στον καθορισμό των αναγκαίων πολιτικών. Εξαιρετικά ενισχυμένος εμφανίζεται ο ρόλος της προεδρίας του Συμβουλίου στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, αφού εκπροσωπεί την Ένωση σε θέματα που υπάγονται στο πεδίο της ΚΕΠΠΑ και φέρει την ευθύνη της εφαρμογής των κοινών δράσεων με την επικουρία και την σύμπραξη της Επιτροπής. Παραπέρα, η ΣΕΕ ανέθετε στα κράτη-μέλη της, που ήσαν μόνιμα μέλη του Συμβουλίου

Ασφαλείας του ΟΗΕ, να υπερασπίζονται τις θέσεις και τα συμφέροντα της Ένωσης κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, ενώ οι διπλωματικές και προξενικές αποστολές των κρατών-μελών της Ένωσης και οι αντιπροσωπείες της Επιτροπής σε τρίτες χώρες επιφορτίστηκαν με την υποχρέωση να προβαίνουν σε μεταξύ τους συνεννοήσεις και να εντείνουν την εν γένει συνεργασία τους με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέτηση των διεθνών συμφερόντων της Ένωσης. Ο ρόλος της Επιτροπής εμφανίζεται εντελώς αναιμικός στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, ένα ακόμη σημάδι του καθαρά διακυβερνητικού χαρακτήρα του δεύτερου πυλώνα, ενώ ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αν και ενισχυμένος σε σχέση μ' εκείνον που διαδραμάτιζε στην ΕΠΣ, παρέμεινε δευτερεύων.

Σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, η ΣΕΕ θέσπισε τρεις διαφορετικές διαδικασίες, ανάλογα με τον τομέα, οι οποίες, αν και σε κάποιες περιπτώσεις ήσσονος σημασίας προέβλεπαν την διαδικασία της πλειοψηφίας, πρακτικά συνέτειναν στον κανόνα της συναίνεσης και της ομοφωνίας.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί πως, σε ό,τι αφορά τον τομέα της ΚΕΠΠΑ, στην ΣΕΕ, αν και οπωσδήποτε σημειώθηκαν κάποια βήματα προς το στάδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, εμφανίστηκε ξεκάθαρα η απροθυμία των κρατών-μελών να εκχωρήσουν στην Ένωση εκείνο το τμήμα των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων στον τομέα των «υψηλών πολιτικών», που αντιστοιχούσε στην επίτευξη μιας πραγματικής εμβάθυνσης του ενοποιητικού εγχειρήματος. Οι πρακτικές στους κρίσιμους τομείς της ευρωπαϊκής πολιτικής, πλην εκείνων της ενιαίας αγοράς και της οικονομίας, παρέμειναν σε διακυβερνητικές λογικές και μινιμαλιστικό χαρακτήρα.

Εν τούτοις, στην αυγή του 21^{ου} αιώνα η Ευρώπη, έχοντας συναίσθηση της απώλειας του ηγεμονικού γεωπολιτικού ρόλου που διαδραμάτιζε στο παρελθόν, τουλάχιστον μέχρι και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, φαίνεται πως αναζητούσε μέσα από την οικονομική και πολιτική ενοποίηση να διαδραματίσει και ανελιχθεί και πάλι σ' έναν ισχυρό γεωπολιτικό πόλο. Κάτι τέτοιο προϋπέθετε ασφαλώς και την απόκτηση μιας αυθύπαρκτης

ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας και έτσι η ESDI αναδείχθηκε, μετά την Συνθήκη της Λισσαβόνας, σ' έναν απ' τους στόχους της Ένωσης¹⁰⁹.

Παρά ταύτα, η προφανής αδυναμία των Ευρωπαίων για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τη γιουγκοσλαβική κρίση, τις περιφερειακές κρίσεις στην Μέση Ανατολή και τη συνεχιζόμενη αστάθεια στη Ρωσία, κατέδειξε, αφενός, τη δυσκολία στην επίτευξη μιας ενιαίας αμυντικής και στρατιωτικής ευρωπαϊκής στάσης στην αντιμετώπιση των κρίσεων, πράγμα που τελικά επανεπιβεβαίωσε τον καθοριστικό ρόλο του NATO στα θέματα ασφαλείας και άμυνας της ευρωατλαντικής σφαίρας, και, αφετέρου, την προφανή αδυναμία των Ευρωπαίων να καταλήξουν σε μια κοινή, ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και πολιτική άμυνας και ασφάλειας. Η ΕΕ εξακολουθούσε στους τομείς αυτούς να λειτουργεί κατά βάση προληπτικά και διαπιστωτικά¹¹⁰, ενώ σχεδόν οι πάντες αναγνώριζαν ότι θα έπρεπε να αρχίσει να δρα άμεσα και αποτελεσματικά. Στον τομέα της ΚΕΠΠΑ οι διαπιστώσεις αυτές οδήγησαν στις μεταρρυθμίσεις που επέφερε η Συνθήκη του Άμστερνταμ.

2.3. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ.

Με δεδομένο ότι κατά τη δεκαετία του '90 η ΕΕ βρέθηκε μέσα σ' ένα περιβάλλον που χαρακτηριζόταν τόσο από πολλές αποσταθεροποιητικές εστίες, όσο και από τη δεδηλωμένη πρόθεση των ΗΠΑ να περιορίσουν τις δεσμεύσεις τους στον τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας¹¹¹, η Συνθήκη του Άμστερνταμ¹¹² (1997) επέφερε κάποιες αξιοσημείωτες τροποποιήσεις στον τομέα της ΚΕΠΠΑ. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην

¹⁰⁹ Ι. Παρίσης, «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ», ό.π. σ. 9.

¹¹⁰ «Ωστόσο, παρά το έργο που έχει επιτελεσθεί έως τώρα, η Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι το 1992 έδειξε ότι είναι δύσκολο να προωθηθούν με τον ίδιο ρυθμό η καθιέρωση δημοκρατικών συστημάτων, η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς και η ενίσχυση της σταθερότητας στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Όλοι μπορούν να εκτιμήσουν τη σημασία και τις επιπτώσεις γεγονότων όπως η ειρηνική δημιουργία των κρατών που προέκυψαν από τη Σοβιετική Ένωση ή η επανένωση της Γερμανίας. Διαπιστώνουμε όμως ότι, σε αυτή την ήπειρο όπου όλοι έχουμε πλέον κοινές αξίες, ο πολιτικός διάλογος καλύπτεται δυστυχώς σε ορισμένες περιοχές, κάποτε επί σειρά ετών, από την κλαγγή των όπλων. Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνουν ακόμη πολλά ώστε το φως που άναψε εδώ και είκοσι χρόνια στο Ελσίνκι να φωτίσει άπλετα και με την ίδια ένταση ολόκληρη την περιοχή που αφορά ο οργανισμός μας.»

http://europa.eu/rapid/press-release_PESC-95-73_el.htm (προσπελάστηκε την 18/8/2015)

¹¹¹ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, προλ. Κ.Α. Λάβδας, εκδ. ΕΚΦΡΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΑΘΗΝΑ, 2010, σ. 38.

¹¹² http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_of_amsterdam/treaty_of_amsterdam_el.pdf (προσπελάστηκε την 18/8/2015)

εισαγωγή της δήλωσης της ΔΕΕ, που περιλήφθηκε στη Συνθήκη, αναφέρεται μεταξύ άλλων:

«(...) είναι ανάγκη να αναπτυχθεί μια αυθεντική ευρωπαϊκή ταυτότητα ασφάλειας και άμυνας και να αναλάβει η Ευρώπη μεγαλύτερες ευθύνες για τα αμυντικά θέματα»

Τα μέσα πολιτικής παρέμειναν πέντε: καθορισμός των αρχών και των γενικών προσανατολισμών της ΚΕΠΠΑ απ' το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με τον κανόνα της ομοφωνίας κατά τη λήψη των αποφάσεων· θέσπιση κοινών στρατηγικών απ' το Συμβούλιο, όπου επίσης ίσχυε ο κανόνας της ομοφωνίας κατά τη λήψη των αποφάσεων· καθορισμός των κοινών δράσεων και των κοινών θέσεων απ' το Συμβούλιο με τον κανόνα της ειδικής πλειοψηφίας κατά τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων· ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών σε θέματα που αφορούσαν στον τομέα της ΚΕΠΠΑ.

Η θέσπιση του κανόνα της ειδικής πλειοψηφίας στους τομείς των κοινών δράσεων και των κοινών θέσεων συνιστούσε, οπωσδήποτε, ένα βήμα προς τη μεταβολή πολιτικών αυτών της ΚΕΠΠΑ από τον διακυβερνητικό προς στον υπερεθνικό χαρακτήρα. Ωστόσο, εάν για κάποιο λόγο ένα κράτος-μέλος δήλωνε πως θα αντιταχθεί στη λήψη μιας απόφασης λόγω σημαντικών και δεδηλωμένων εθνικών λόγων, η διαδικασία σταματούσε και δεν διεξαγόταν η σχετική ψηφοφορία. Σε μια τέτοια περίπτωση, το Συμβούλιο μπορούσε, με ειδική πλειοψηφία, να παραπέμψει το ζήτημα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, προκειμένου εκεί να ληφθεί ενδεχομένως η σχετική απόφαση με ομοφωνία. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για ένα δικαίωμα veto των κρατών-μελών στις πολιτικές των κοινών δράσεων και των κοινών αποφάσεων, που επανέφερε τη διακυβερνητική λογική στην όλη διαδικασία.

Θεσπίστηκε ένα νέο μέσο, εκείνο που αποκλήθηκε «εποικοδομητική αποχή»¹¹³, σύμφωνα με το οποίο ένα κράτος-μέλος μπορούσε να συνοδεύσει την αποχή του κατά τη διάρκεια μιας ψηφοφορίας με τυπική δήλωση, η οποία είχε σαν αποτέλεσμα το εν λόγω κράτος-μέλος να μην δεσμεύεται από υποχρέωση εφαρμογής της ληφθείσας απόφασης, αναγνωρίζοντας ωστόσο ότι αυτή δεσμεύει την ΕΕ.

¹¹³ cosntructive abstention

Θεσπίστηκε θέση Ύπατου Εκπροσώπου της ΕΕ για θέματα ΚΕΠΠΑ, ο οποίος επρόκειτο να συνεπικουρεί το Συμβούλιο, και ιδίως την προεδρία του Συμβουλίου, σε κάθε τομέα της ΚΕΠΠΑ συμπεριλαμβανομένης της εξωτερικής εκπροσώπησης και εξουσιοδοτήθηκε η ΕΕ να συνάπτει στον τομέα της ΚΕΠΠΑ σχετικές συμφωνίες με τρίτες χώρες.

Και, τέλος, η χρηματοδότηση της ΚΕΠΠΑ πέρασε στον ενωσιακό προϋπολογισμό, εξαιρουμένων των δαπανών που προέρχονταν από στρατιωτικές ενέργειες, δίνοντας με το τρόπο αυτόν τη δυνατότητα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να ασκήσει σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση των πολιτικών.

2.4. Η Συνθήκη της Νίκαιας.

Με την Συνθήκη της Νίκαιας¹¹⁴ (2001) επήλθαν, επίσης, κάποιες μεταρρυθμίσεις στην ΚΕΠΠΑ, κυρίως στο πεδίο της κοινής άμυνας.

Δόθηκε η έγκριση για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης, όπως είχε προβλεφθεί στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι.

Μετά από σχετική πρόταση της Ολλανδίας, τερματίστηκε οποιαδήποτε σχέση μεταξύ ΕΕ και ΔΕΕ, καθώς και η δυνατότητα ενσωμάτωσης της ΔΕΕ στην ΕΕ, όπως είχε προβλεφθεί με την ΣΕΕ. Ως εκ τούτου, διεγράφησαν από την ΣΕΕ τα σχετικά με την ΔΕΕ άρθρα, με εξαίρεση εκείνο που προέβλεπε ότι οι ρυθμίσεις της ΚΕΠΠΑ δεν παρεμποδίζουν κράτος-μέλος να αναπτύξει στενότερες σχέσεις με άλλο ή άλλα κράτη στο πλαίσιο της ΔΕΕ.

Με τη Συνθήκη της Νίκαιας θεσπίστηκε στον τομέα της ΚΕΠΠΑ η διαδικασία της ειδικής πλειοψηφίας κατά τη λήψη των αποφάσεων που αφορούσαν στον διορισμό ειδικών εκπροσώπων της ΚΕΠΠΑ και εξουσιοδοτήθηκε η Ένωση να συνάπτει συμφωνίες στον τομέα της ΚΕΠΠΑ μετά από τη λήψη σχετικών αποφάσεων από το Συμβούλιο με τη διαδικασία της σχετικής πλειοψηφίας. Θεσμικοί ενωσιακοί παράγοντες που εμπλέκονται με τη διαδικασία της ΚΕΠΠΑ είναι το Συμβούλιο και η Επιτροπή, η Προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ για θέματα ΚΕΠΠΑ.

¹¹⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EL> (προσπελάστηκε την 19/8/2015)

Η ενσωμάτωση αυτή της ευρωπαϊκής άμυνας στην Συνθήκη, με τη διαγραφή των σχέσεων με τη ΔΕΕ και την θεσμοθέτηση της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας, κατέστησε την ΕΕ εκτός από πολιτικό και στρατιωτικό θεσμό¹¹⁵. Ωστόσο, χώρες που είναι μέλη του ΝΑΤΟ, αλλά όχι μέλη και της ΕΕ¹¹⁶, άσκησαν πιέσεις ώστε να συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων σχετικά με τα αμυντικά θέματα της ΕΕ. Ειδικά η Τουρκία απείλησε ότι σε διαφορετική περίπτωση θα μπλοκάριζε οποιαδήποτε διάθεση νατοϊκών μέσων στην ΕΕ¹¹⁷. Έτσι, στο άρθρο 17 της Συνθήκης προβλέπεται και πάλι ο σχεδόν πάγιος δεισμός της ευρωπαϊκής αμυντικής στρατηγικής αντίληψης, δηλαδή απ' τη μια η δεδηλωμένη από την ΕΕ αναγκαιότητα για μια αυτόνομη ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας και απ' την άλλη η υπαγωγή της πολιτικής αυτής κάτω από τον κεντρικό στρατηγικό σχεδιασμό του ΝΑΤΟ¹¹⁸.

Τον Φεβρουάριο του 2002 ξεκίνησε να υλοποιείται το Σχέδιο Δράσης επί των Ευρωπαϊκών Δυνατοτήτων¹¹⁹ (ECAP), το οποίο είχε εγκριθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν τον Δεκέμβριο του 2001. Σκοπός του ECAP ήταν ο εντοπισμός των ελλείψεων στις στρατιωτικές δυνατότητες μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ και η εξεύρεση λύσεων για την από κοινού αντιμετώπισή τους. Με βάση τον σκοπό αυτόν, η συγκροτήθηκαν 19 ομάδες εργασίας, που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν 25 θέματα στα οποία εντοπίστηκαν προβλήματα¹²⁰, έτσι ώστε να βελτιωθεί η ικανότητα και η

¹¹⁵ Π. Κ. Ιωακείμιδης, *Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ*, εκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ, ΑΘΗΝΑ, 2001, σ. 109.

¹¹⁶ Ισλανδία, Νορβηγία, Τουρκία

¹¹⁷ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ. 75.

¹¹⁸ «Η πολιτική της Ένωσης κατά την έννοια του παρόντος άρθρου δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη μέλη τα οποία θεωρούν ότι η κοινή τους άμυνα υλοποιείται στα πλαίσια της Οργάνωσης της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού (Ν.Α.Τ.Ο.), δυνάμει της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού, και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφαλείας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό.»

¹¹⁹ European Capabilities Action Plan (ECAP)

¹²⁰ Επιθετικά και μαχητικά ελικόπτερα· Προστασία από πυρηνικά, χημικά, βιολογικά όπλα· Μονάδες αναγνώρισης εξοπλισμένες με μη επανδρωμένα οχήματα και μέσα αναγνώρισης σε εντοπισμού στόχων· Υγειονομική υποστήριξη μάχης· Αεροπορική ισχύς βασισμένη σε αεροπλανοφόρα· Δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων· Καταστολή εχθρικής αεράμυνας· εναέριος ανεφοδιασμός αεροσκαφών· Έρευνα και διάσωση μάχης· Τηλεκατευθυνόμενα πυρομαχικά ακριβείας· Μη επανδρωμένα εναέρια οχήματα αναγνώρισης και μάχης· Μέσα επικοινωνιών μάχης με δυνατότητα ανάπτυξης· Συλλογή στρατηγικών πληροφοριών· Έγκαιρη προειδοποίηση στρατηγικού επιπέδου· Επιχειρησιακά στρατηγεία· Επιτήρηση και αναγνώριση θεάτρου επιχειρήσεων· Στρατηγικές αερομεταφορές· Στρατηγικές θαλάσσιες μεταφορές· Άμυνα έναντι τακτικών βαλλιστικών πυραύλων.

αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών αμυντικών προσπαθειών, να ενισχυθεί και να συντονισθεί ο τομέας της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Από το 2003 και εντεύθεν, κάθε έξι μήνες υποβάλλεται, μέσω του Μηχανισμού Ανάπτυξης Δυνατοτήτων¹²¹, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και παρουσιάζεται στη διάρκεια κάθε Προεδρίας μια Έκθεση Προόδου¹²², η οποία περιλαμβάνει έναν «οδικό χάρτη» του ECAP, σημειώνει δηλαδή τις προόδους που έχουν επιτευχθεί, εντοπίζει τις ελλείψεις και προτείνει έναν πίνακα¹²³ με τις ενδεχόμενες αλλαγές και βελτιώσεις που απαιτούνται.

Το Ινστιτούτο Μελετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Ασφάλειας (EUISS)¹²⁴, το οποίο ιδρύθηκε με την κοινή δράση 2001/554/ΚΕΠΠΑ¹²⁵, και εδρεύει στο Παρίσι, συνεχίζει τις δραστηριότητές του σύμφωνα με Απόφαση του Συμβουλίου¹²⁶ (10/2/2014) και έχει ως αποστολή να συμβάλλει στην ανάπτυξη του στρατηγικού σχεδιασμού της ΕΕ στον τομέα της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ, μέσω της διεξαγωγής αναλύσεων με γνώμονα την πολιτική, της πληροφόρησης, της διάδοσης και της διεξαγωγής συζητήσεων, της οργάνωσης εκδηλώσεων και εργαστηρίων δικτύωσης, της συλλογής σχετικής τεκμηρίωσης για τους υπαλλήλους και τους εμπειρογνώμονες της Ένωσης και των κρατών μελών και της προαγωγής των επαφών με την ακαδημαϊκή κοινότητα, τις ομάδες προβληματισμού και τους οικείους φορείς της κοινωνίας των πολιτών στην ευρωπαϊκή ήπειρο και την ευρύτερη διεθνή κοινότητα, διαδραματίζοντας τον ρόλο της διεπαφής μεταξύ των ενωσιακών θεσμικών οργάνων και της κοινότητας των εξωτερικών εμπειρογνομόνων, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων ασφάλειας.

Τον Απρίλιο του 2013 ιδρύθηκε με απόφαση του Συμβουλίου¹²⁷ η Ευρωπαϊκή Ακαδημία Ασφάλειας και Άμυνας (ESDC)¹²⁸, η οποία έχει ως αποστολή την

¹²¹ Capability Development Mechanism (CDM)

¹²² Single Progress Report

¹²³ Capability Improvement Chart

¹²⁴ European Union Institute for Security Studies <http://www.iss.europa.eu/> (προσπελάστηκε την 20/8/2015)

¹²⁵ ΚΟΙΝΗ ΔΡΑΣΗ 2006/1002/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006E1002&qid=1440486984158&from=EL>

(προσπελάστηκε την 20/8/2015)

¹²⁶ ΑΠΟΦΑΣΗ 2014/75/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0075&from=EL> (προσπελάστηκε την 20/8/2015)

¹²⁷ ΑΠΟΦΑΣΗ 2013/189/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D0189&from=DE> (προσπελάστηκε την 20/8/2015)

παροχή εκπαίδευσης στρατηγικού επιπέδου στον τομέα της ΚΠΑΑ, προκειμένου να διαμορφωθεί και να προωθηθεί μια κοινή αντίληψη περί ΚΠΑΑ στο πολιτικό και στρατιωτικό προσωπικό, καθώς και προκειμένου να προσδιορισθούν και να διαδοθούν, μέσω των εκπαιδευτικών της δραστηριοτήτων, βέλτιστες πρακτικές σε θέματα ΚΠΑΑ. Οι στόχοι που θέτει η ESDC είναι να ενισχυθεί περαιτέρω η περί ασφάλειας και άμυνας κοινή ευρωπαϊκή νοοτροπία στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ· να γίνει περισσότερο κατανοητή η ΚΠΑΑ ως αναπόσπαστο τμήμα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)· να στελεχωθούν οι φορείς της ΕΕ με καταρτισμένο προσωπικό, ικανό να αντεπεξέρχεται σε όλα τα θέματα ΚΠΑΑ· να στελεχωθούν οι διοικήσεις και το προσωπικό των κρατών-μελών με καταρτισμένα άτομα, εξοικειωμένα με τις πολιτικές, τα θεσμικά όργανα και τις διαδικασίες της ΕΕ στον τομέα της ΚΕΠΠΑ· να υποστηριχθούν οι συνεργασίες της ΕΕ στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, ιδίως συνεργασίες με χώρες συμμετέχουσες σε αποστολές ΚΠΑΑ· να προωθηθούν οι επαγγελματικές σχέσεις και οι επαφές μεταξύ των συμμετεχόντων στην εκπαίδευση ΚΠΑΑ και, όπου χρειάζεται, να δοθεί η δέουσα προσοχή στη συνοχή με άλλες δράσεις της ΕΕ.

2.5. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας: οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις στον τομέα της ΚΠΑΑ.

Στη Σύνοδο Κορυφής του Λάακεν (14-15/12/2001) το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διαπιστώνοντας ότι η ΕΕ είχε εισέλθει σε μια ιστορική καμπή όπου καλείτο να αντιμετωπίσει «τον ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο της παγκοσμιοποίησης», απεφάσισε να συγκαλέσει Ευρωπαϊκή Συνέλευση «για το Μέλλον της Ευρώπης». Στη «Δήλωση του Λάακεν»¹²⁹, όπως έμεινε γνωστή, τέθηκαν μεταξύ άλλων τα ζητήματα της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας, εξωτερικής δράσης και ασφάλειας¹³⁰. Στα συμπεράσματα της Ομάδας Εργασίας

¹²⁸ European Security and Defence College

¹²⁹ http://www2.parliament.cy/parliamentgr/101/conclusion_laaken.pdf (προσπελάστηκε την 21/8/2015)

¹³⁰ «Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τη δήλωση για την επιχειρησιακή ετοιμότητα της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα II, καθώς και την έκθεση της Προεδρίας. Χάρης στη συνέχιση της ανάπτυξης της ΕΠΑΑ, την ενίσχυση των δυνατοτήτων της, τόσο των μη στρατιωτικών όσο και των στρατιωτικών, καθώς και τη δημιουργία των κατάλληλων δομών στο εσωτερικό της, και έπειτα από τις Διασκέψεις για τις στρατιωτικές και αστυνομικές δυνατότητες που πραγματοποιήθηκαν στις Βρυξέλλες στις 19 Νοεμβρίου 2001, η Ένωση είναι πλέον ικανή να διεξάγει επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων. Η Ένωση είναι αποφασισμένη να οριστικοποιήσει γρήγορα τις ρυθμίσεις με το ΝΑΤΟ. Οι

«Εξωτερικής Δράσης και Άμυνας», που συγκροτήθηκε στη βάση της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης «για το Μέλλον της Ευρώπης» και ασχολήθηκε με ζητήματα που αφορούσαν με το αν θα έπρεπε να μεταρρυθμιστούν οι Συνθήκες ώστε να συμπεριλαμβάνουν ένα άρθρο ή ένα πρωτόκολλο για μια κοινή ευρωπαϊκή άμυνα, ποια θα ήταν η αποτελεσματικότερη διαδικασία λήψης αποφάσεων στα θέματα ΕΠΑΑ, αν θα μπορούσαν να προβλεφθούν διαδικασίες ενισχυμένης συνεργασίας για την αμοιβαία συνδρομή και στρατιωτική σύμπραξη στη διαχείριση κρίσεων και, τέλος, στην ενδεχόμενη αναγκαιότητα δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού οργανισμού εξοπλισμών, απεικονίστηκαν για μια ακόμη φορά οι διαφορετικοί προσανατολισμοί των κρατών-μελών της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, κυρίως σε ό,τι αφορούσε τις σχέσεις της ΕΕ με το ΝΑΤΟ και τις στους τομείς άμυνας και ασφάλειας. Ως αποτέλεσμα, στο πλαίσιο της πάγιας διχοστασίας της ΕΕ σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, εμφανίζεται, απ' τη μια, η αναγκαιότητα για μια ολοκληρωμένη και αποτελεσματική ευρωπαϊκή πολιτική εξωτερικών σχέσεων, άμυνας και ασφάλειας¹³¹ και, απ' την άλλη, οι επιφυλάξεις κάποιων κρατών-μελών σε σχέση τα ενίοτε αλληλοσυγκρουόμενα εθνικά συμφέροντα και τις διαφορετικές στρατηγικές επιλογές των κρατών-μελών καθώς και με μια ενδεχόμενη διατάραξη του κεντρικού ευρωατλαντικού σχεδιασμού¹³². Στην τελική έκθεση της Ομάδας Εργασίας «Εξωτερικής Δράσης και Άμυνας»¹³³ αποτυπώθηκαν οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις των κρατών-μελών, δηλαδή του γαλλογερμανικού άξονα, που επιθυμούσε μια παραπέρα κοινοτικοποίηση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, και του Ηνωμένου Βασιλείου και μιας σειράς «ουδέτερων κρατών-μελών»¹³⁴, που θεωρούσαν ότι καθεστώς της ΕΠΑΑ ήταν ικανοποιητικό και χρειαζόταν να γίνουν μικρές μόνον αλλαγές ώστε να γίνει περισσότερο αποτελεσματικό.

ρυθμίσεις αυτές θα ενισχύσουν τις δυνατότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διεξαγωγή επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων που θα καλύπτουν το σύνολο των καθηκόντων του Πέτερσμπεργκ. Ομοίως, η εφαρμογή των ρυθμίσεων της Νίκαιας με τους εταίρους της θα ενισχύσει τα μέσα της Ένωσης για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων. Η ανάπτυξη των διαθέσιμων μέσων και δυνατοτήτων θα επιτρέψει στην Ένωση να αναλαμβάνει σταδιακά όλο και περισσότερο πολυσύνθετες επιχειρήσεις.»

¹³¹ <http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/02/cv00/cv00161.en02.pdf> σ. 11-12 §35a & d (προσπελάστηκε την 21/8/2015)

¹³² ό.π. σ. 12-13 §36c & d

¹³³ <http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/02/cv00/cv00473.en02.pdf> (προσπελάστηκε την 21/8/2015)

¹³⁴ Αυστρία, Ιρλανδία, Σουηδία, Φινλανδία, Δανία. Η τελευταία αυτοεξαιρέθηκε (opt out) σε θέματα που αφορούν στην άμυνα.

Διακηρύχτηκε ότι στόχος δεν ήταν «η μετατροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε στρατιωτική συμμαχία αλλά το να της δοθούν τα αναγκαία μέσα για την υπεράσπιση των στόχων της και των αξιών της και για να συμβάλλει στην ειρήνη και τη σταθερότητα στον κόσμο», ενώ θα έπρεπε να δοθεί προτεραιότητα σε θέματα που αφορούσαν στην ERRF, στον εκσυγχρονισμό των ρυθμίσεων για τις αποστολές τύπου Πέτερσπεργκ και στη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Οργανισμού Εξοπλισμών και Στρατηγικής Έρευνας. Συμφωνήθηκε, τέλος, η ενίσχυση του ρόλου του Ύπατου Εκπροσώπου και η εισαγωγή «ρήτρας αλληλεγγύης».

Στα τέλη του 2001, ωστόσο, η Επιτροπή εξέδωσε ένα κείμενο με τίτλο: «EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts»¹³⁵, όπου αναγνωρίζεται η πρωταρχική σημασία της πρόληψης των συρράξεων, καθώς και οι αναγκαίες πολιτικές και δράσεις της Ένωσης για την πρόληψή τους. Η υλοποίηση των προτάσεων αυτών της Επιτροπής ανατέθηκε στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου και Ύπατο Εκπρόσωπο της ΚΕΠΠΑ.

Στο κείμενο της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης¹³⁶ (2004) συμπεριλαμβάνονταν σειρά άρθρων σε σχέση με τα θέματα εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και άμυνας (Τίτλος V του Μέρους I και τίτλος V του Μέρους III).

Συγκεκριμένα προβλεπόταν η κατάργηση του πυλωνικού συστήματος και η θέσπιση κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας¹³⁷ στη βάση των στρατηγικών συμφερόντων και των στόχων που καθορίζει το Συμβούλιο, Υπουργός Εξωτερικών της ΕΕ, διαδικασία ειδικής πλειοψηφίας στη λήψη αποφάσεων του Συμβουλίου σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας¹³⁸, καθιέρωση ενισχυμένων συνεργασιών και μόνιμα διαρθρωμένων συνεργασιών στον τομέα ασφάλειας και άμυνας, θεσμική

¹³⁵

http://www.eplo.org/assets/files/3.%20Resources/EU%20Documents/EU_EU_Programme_for_the_Prevention_of_Violent_Conflicts.pdf (προσπελάστηκε την 22/8/2015)

¹³⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2004:310:FULL&from=EL> (προσπελάστηκε την 22/8/2015)

¹³⁷ «Η Ένωση, στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής της δράσης, καθορίζει και εφαρμόζει κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας η οποία καλύπτει όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.»

¹³⁸ Υπό την επιφύλαξη της επίκλησης «ζωτικών και δεδηλωμένων λόγων εθνικής πολιτικής» από ένα κράτος-μέλος, οπότε δεν θα διεξήγετο ψηφοφορία.

σύσταση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας, ρήτρα αλληλεγγύης¹³⁹ και ρήτρα κοινής άμυνας¹⁴⁰, συστηματοποίηση των οργάνων και των μηχανισμών για τη βελτίωση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων και της αποτελεσματικότητας των αποστολών της ΕΠΑΑ, εκτέλεση ειρηνευτικών και ανθρωπιστικών αποστολών στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ πέρα από το έδαφος της ΕΕ με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συρράξεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφαλείας, πρόληψη τρομοκρατικών απειλών στο έδαφος της ΕΕ και συνδρομή τρίτων χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο έδαφός τους.

Έχει, ίσως, ενδιαφέρον ότι και στο κείμενο για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, ο νομοθέτης αισθάνθηκε την ανάγκη για να επιβεβαιώσει το κυρίαρχο δόγμα της ευρωατλαντικής εταιρικής σχέσης, δηλώνοντας ρητά ότι αυτό «παραμένει, όσον αφορά τα κράτη που είναι μέλη του, το θεμέλιο της συλλογικής τους άμυνας και το όργανο της εφαρμογής της»¹⁴¹.

Αν και η Συνταγματική Συνθήκη δεν ευδοκίμησε, λόγω του αρνητικού αποτελέσματος των σχετικών δημοψηφισμάτων σε Γαλλία και Ολλανδία, σηματοδότησε μια σαφή εξέλιξη στην πορεία για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση που τελικά οδήγησε στη Συνθήκη της Λισαβόνας¹⁴², η οποία υπεγράφη την 13/12/2007 και τέθηκε σε ισχύ την 1/12/2009.

Με την Συνθήκη της Λισαβόνας¹⁴³, που αποτελεί την ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣυνθΕΕ) και της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣυνθΛΕΕ), η ΕΕ αποκτά νομική προσωπικότητα (άρθρο 47 ΣυνθΕΕ).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας καταργεί το πυλωνικό σύστημα και προσαρμόζει τα θέματα της ΚΕΠΠΑ στο ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο της Ένωσης, επαναδιατυπώνοντας σε μεγάλο βαθμό τις αντίστοιχες προβλέψεις της

¹³⁹ Για περιπτώσεις τρομοκρατικής απειλής ή επίθεσης, για περιπτώσεις φυσικής ή ανθρωπογενούς καταστροφής.

¹⁴⁰ Για την περίπτωση που κράτος-μέλος δεχθεί στο έδαφός του ένοπλη επίθεση, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

¹⁴¹ «Οι δεσμεύσεις και η συνεργασία στον τομέα αυτόν εξακολουθούν να είναι σύμφωνες προς τις δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του Οργανισμού Βορειο-Ατλαντικού Συμφώνου, το οποίο παραμένει, όσον αφορά τα κράτη που είναι μέλη του, το θεμέλιο της συλλογικής τους άμυνας και το όργανο της εφαρμογής της.» (άρθρο I-41, παρ. 7, εδάφιο 2)

¹⁴² Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 33.

¹⁴³ http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_el.pdf (προσπελάστηκε την 24/8/2015)

Συνταγματικής Συνθήκης με κάποιες εξαιρέσεις, για να καθυστερηθούν οι προηγούμενες αντιδράσεις μερικών κρατών-μελών, όπως, ας πούμε, η πρόβλεψη της Συνταγματικής Συνθήκης για Υπουργό Εξωτερικών της Ένωσης, ο ρόλος του οποίου με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, αν και δεν αναφέρεται ως τέτοιος, ανατίθεται ουσιαστικά στον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΕΕ για θέματα ΚΕΠΠΑ¹⁴⁴, που διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με τη σύμφωνη γνώμη του Προέδρου της Επιτροπής. Έστω και αν δεν αναφέρεται ανάμεσα στα θεσμικά όργανα της Ένωσης (άρθρο 13 ΣυνθΕΕ), οι αρμοδιότητες και οι εξουσίες του Ύπατου Εκπροσώπου είναι σημαντικές (άρθρα 18 & 27 ΣυνθΕΕ): είναι πρόεδρος του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, κατέχει μια εκ των θέσεων του Αντιπροέδρου της Επιτροπής, είναι ο επικεφαλής της Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, η οποία τον συνδράμει στο έργο του, εκπροσωπεί διεθνώς την Ένωση στα ζητήματα που εμπíπτουν στην ΚΕΠΠΑ και διεξάγει πολιτικό διάλογο με τρίτους εκφράζοντας τις θέσεις της Ένωσης σε διεθνείς οργανισμούς και σε διεθνή fora, συμβάλλει με τις προτάσεις του προς το Συμβούλιο στον σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, διασφαλίζει την εφαρμογή των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου για θέματα που εμπíπτουν στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, έχει τον πολιτικό έλεγχο και την ευθύνη όλων των οργάνων και των αποστολών διαχείρισης κρίσεων και διαχειρίζεται τον προϋπολογισμό των εξωτερικών σχέσεων της Ένωσης.

Με την Συνθήκη της Λισαβόνας ενσωματώνονται πλέον στην ΚΕΠΠΑ τα θέματα άμυνας και ασφάλειας (άρθρο 24 ΣυνθΕΕ), που η Συνθήκη μετονομάζει από Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΕΠΑΑ) σε Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), η οποία αποτελεί «αναπόσπαστο στοιχείο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας» (άρθρο 42, παρ. 1, ΣυνθΕΕ) και «περιλαμβάνει τον προοδευτικό προσδιορισμό κοινής αμυντικής πολιτικής της Ένωσης» (άρθρο 42, παρ. 2, ΣυνθΕΕ).

Ωστόσο, ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της ΚΕΠΠΑ, επομένως και της ΚΠΑΑ, παραμένει και στη Συνθήκη της Λισαβόνας και σηματοδοτείται από την

¹⁴⁴ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ. 129.

ομοφωνία που απαιτείται για τη λήψη των αποφάσεων, παρά την πρόβλεψη κάποιων εξαιρέσεων όπου μπορεί να παρθούν αποφάσεις με ειδική πλειοψηφία από το Συμβούλιο σε θέματα που δεν έχουν στρατιωτικές ή αμυντικές συνέπειες¹⁴⁵, την απουσία δικαστικού ελέγχου και την περιορισμένη συμμετοχή των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, πλην του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, που με τη Συνθήκη της Λισαβόνας καθίσταται πανίσχυρο σε θέματα ΚΕΠΠΑ¹⁴⁶ καθορίζοντας τα στρατηγικά συμφέροντα και τους γενικούς προσανατολισμούς της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ, και εκδίδει τις σχετικές αποφάσεις¹⁴⁷. Αντίθετα, ο ρόλος της Επιτροπής είναι αναιμικός, και περιορίζεται στις προτάσεις και τις πρωτοβουλίες του Ύπατου Εκπροσώπου προς το Συμβούλιο (άρθρο 30 ΣυνθΕΕ), ενώ το Κοινοβούλιο περιορίζεται στον διαδικαστικό ρόλο των κοινοβουλευτικών ερωτήσεων ή συστάσεων προς το Συμβούλιο και σε γνωμοδοτήσεις¹⁴⁸, εφόσον κάτι τέτοιο ζητηθεί από τον Ύπατο Εκπρόσωπο, ο οποίος εν τούτοις είναι υποχρεωμένος να ενημερώνει το Κοινοβούλιο για τις εξελίξεις στα θέματα που αφορούν στην ΚΕΠΠΑ (άρθρο 36 ΣυνθΕΕ). Το Δικαστήριο, πλην του ελέγχου του εύρους των αρμοδιοτήτων της Ένωσης γενικά, και ειδικότερα του εύρους των ορίων των αρμοδιοτήτων της Ένωσης σε θέματα ΚΕΠΠΑ (άρθρο 40 ΣυνθΕΕ), δεν έχει καμιά αρμοδιότητα σε θέματα που εμπíπτουν στον τομέα της ΚΕΠΠΑ (άρθρο 24 ΣυνθΕΕ). Εν κατακλείδι, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των πολιτικών της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ γίνεται μέσα από αποφάσεις «θέσεων», «λεπτομερών κανόνων εφαρμογής» και «δράσεων» του Συμβουλίου, σύμφωνα με τον

¹⁴⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 31, παρ. 2 ΣυνθΕΕ, οι εξαιρέσεις αυτές αφορούν στις περιπτώσεις όπου το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία: «εκδίδει απόφαση που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης βάσει απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που αφορά τα στρατηγικά συμφέροντα και τους στόχους της Ένωσης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 22, παράγραφος 1· όταν εκδίδει απόφαση που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης μετά από πρόταση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, που υποβλήθηκε κατόπιν συγκεκριμένου αιτήματος που του υπέβαλε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, εξ ιδίας πρωτοβουλίας ή με πρωτοβουλία του ύπατου εκπροσώπου· όταν υιοθετεί απόφαση που προβλέπει την εφαρμογή απόφασης που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης· όταν διορίζει ειδικό εντεταλμένο σύμφωνα με το άρθρο 33». Ωστόσο, ένα κράτος-μέλος μπορεί να μπλοκάρει τη λήψη μιας απόφασης με τη διαδικασία της ειδικής πλειοψηφίας, αν επικαλεστεί ζωτικούς και δεδηλωμένους λόγους εθνικής πολιτικής (emergency brake).

¹⁴⁶ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 694.

¹⁴⁷ Η θέσπιση νομοθετικών πράξεων στον τομέα της ΚΕΠΠΑ αποκλείεται, σύμφωνα με τα άρθρα 24 & 31 ΣυνθΕΕ.

¹⁴⁸ Διατυπώνεται, ωστόσο, και η άποψη ότι ο γνωμοδοτικός αυτός ρόλος του Κοινοβουλίου συνιστά αναβάθμιση του οργάνου σε θέματα ΚΕΠΠΑ. βλ. στο: Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ. 49.

καθορισμό των γενικών προσανατολισμών και των στρατηγικών στόχων της Ένωσης, που προσδιορίζει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο¹⁴⁹.

Τα θέματα που αφορούν στην ΚΕΠΠΑ εντάσσονται στον τίτλο V της Συνθήκης (άρθρα 21-46), ενώ οι ειδικές διατάξεις που αφορούν στην ΚΠΑΑ συμπεριλαμβάνονται στο 2^ο Τμήμα του 2^{ου} Κεφαλαίου του Τίτλου αυτού (άρθρα 42-46).

Στο άρθρο 21 Συνθήκης περιγράφονται οι αρχές, οι σκοποί και οι στόχοι, που η ΕΕ υπηρετεί και επιδιώκει μέσω της διεθνούς δράσης της. Οι αρχές που η Ένωση υπηρετεί και προάγει είναι ο σεβασμός της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προαγωγή της αλληλεγγύης, της ειρήνης και της ευημερίας μεταξύ των λαών, καθώς και ο σεβασμός του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Οι σκοποί και οι στόχοι, που η Ένωση με κοινές δράσεις επιδιώκει για να επιτύχει, είναι διαφύλαξη των παραπάνω αρχών και αξιών, των θεμελιωδών της συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητάς της¹⁵⁰.

Οι βασικότερες μεταρρυθμίσεις που εισάγει η Συνθήκη της Λισαβόνας στον τομέα της ΚΕΠΠΑ αφορούν:

Πρώτον, στην σύσταση θέσης μόνιμου Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, που εκλέγεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, με θητεία δυόμισι ετών που μπορεί να ανανεωθεί άπαξ, ο οποίος μεταξύ άλλων έχει την

¹⁴⁹ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 700.

¹⁵⁰ «Η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει κοινές πολιτικές και δράσεις και εργάζεται για την επίτευξη υψηλού βαθμού συνεργασίας σε όλους τους τομείς των διεθνών σχέσεων, με στόχο: α) τη διαφύλαξη των αξιών της, των θεμελιωδών της συμφερόντων, της ασφάλειας, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητάς της, β) την εδραίωση και στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των αρχών του διεθνούς δικαίου, γ) τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και σύμφωνα με τις αρχές της τελικής πράξης του Ελσίνκι και τους στόχους του Χάρτη του Παρισιού, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα, δ) την προώθηση, στις αναπτυσσόμενες χώρες, της αιφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας, ε) την προώθηση της ενσωμάτωσης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ άλλων και μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου, στ) τη συμβολή στην ανάπτυξη διεθνών μέτρων για τη διαφύλαξη και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και την αιφόρο διαχείριση των παγκόσμιων φυσικών πόρων, με στόχο τη διασφάλιση της αιφόρου ανάπτυξης, ζ) την παροχή συνδρομής σε πληθυσμούς, χώρες και περιοχές που αντιμετωπίζουν φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, και η) την προώθηση διεθνούς συστήματος που θεμελιώνεται στην ενισχυμένη πολυμερή συνεργασία και τη χρηστή παγκόσμια διακυβέρνηση.»

αρμοδιότητα της εξωτερικής εκπροσώπησης της Ένωσης σε θέματα ΚΕΠΠΑ, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης στον τομέα αυτόν (άρθρο 15 ΣυνθΕΕ). Η πρόβλεψη αυτή, ωστόσο, μπορεί ενδεχομένως να δημιουργήσει επικαλύψεις και περιπλοκές, ειδικά στην περίπτωση που η συνεργασία μεταξύ του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης δεν θα αποδειχθεί αρμονική¹⁵¹. Δεύτερον, στην πρόβλεψη για τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EEAS)¹⁵², που θα απορροφήσει τη Γενική Διεύθυνση Εξωτερικών Σχέσεων και θα συνεπικουρεί τον Ύπατο Εκπρόσωπο στο έργο του. Τρίτον, στην εισαγωγή του θεσμού της «εποικοδομητικής αποχής» κατά τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, όπου παραμένει ο γενικός κανόνας της ομοφωνίας, σύμφωνα με την οποία το απέχον κράτος-μέλος του Συμβουλίου συνοδεύει την αποχή του με τυπική δήλωση, που αποδεσμεύει μεν το απέχον κράτος-μέλος από την υποχρέωση εφαρμογής της σχετικής απόφασης, η οποία αναγνωρίζει ότι δεσμεύει την Ένωση, δεν εμποδίζει δε τη λήψη και την εφαρμογή της απόφασης αυτής από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη του Συμβουλίου και επομένως δεν παρεμποδίζεται η δράση της Ένωσης (άρθρο 31 ΣυνθΕΕ).

Στα θέματα της ΚΠΑΑ, που αφορά ιδιαίτερος τη μελέτη αυτή, οι βασικότερες μεταρρυθμίσεις που εισάγει η Συνθήκη της Λισαβόνας περιλαμβάνουν:

Πρώτον, τη θεσμοθέτηση της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (Political and Security Committee - PSC)¹⁵³, που «παρακολουθεί τη διεθνή κατάσταση στους τομείς που εμπíπτουν στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και συμβάλλει στον καθορισμό των πολιτικών διατυπώνοντας γνώμες απευθυνόμενες στο Συμβούλιο, είτε μετά από αίτηση του Συμβουλίου ή του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας είτε με δική της πρωτοβουλία» και ασκεί «υπό την ευθύνη του Συμβουλίου και του ύπατου εκπροσώπου, τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση των επιχειρήσεων διαχείρισης

¹⁵¹ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 155.

¹⁵² Η Υπηρεσία έχει συσταθεί ήδη από το 2010 με απόφαση του Συμβουλίου (2010/427/ΕΕ) και λειτουργεί. http://eeas.europa.eu/index_en.htm (προσπελάστηκε την 25/8/2015)

¹⁵³ ΑΠΟΦΑΣΗ 2001/78/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001D0078&from=EN> (προσπελάστηκε την 25/8/2015)

κρίσεων του άρθρου 43» (άρθρο 38 ΣυνθΕΕ). Δεύτερον, την εγκαθίδρυση, για τις αποστολές στρατιωτικής και μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων, μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών που πληρούν υψηλά κριτήρια στρατιωτικών δυνατοτήτων¹⁵⁴ και έχουν αναλάβει σχετικές δεσμεύσεις (άρθρο 42, παρ. 6, και άρθρο 46 ΣυνθΕΕ). Το Πρωτόκολλο (Αριθ. 10) της ΣυνθΕΕ ρυθμίζει τις σχετικές διαδικασίες της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας, που έχει σαν στόχο να αυξήσει την επιχειρησιακή ετοιμότητα και την αποτελεσματικότητα των πολυεθνικών αποστολών στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ και να βελτιώσει τον τομέα των ευρωπαϊκών, αμυντικών και εξοπλιστικών, προγραμμάτων. Κατά τον παρόντα χρόνο (6/2015) η ΕΕ διενεργεί μέσω της ΚΠΑΑ έξι στρατιωτικές¹⁵⁵ και έντεκα μη στρατιωτικές¹⁵⁶ αποστολές διαχείρισης κρίσεων¹⁵⁷. Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή ο νομοθέτης σπεύδει να δηλώσει την πρωτοκαθεδρία του ευρωπαϊκού εταιρικού δόγματος¹⁵⁸. Τρίτον, τη διεύρυνση των αποστολών «τύπου Πέτερσμπεργκ»¹⁵⁹, που εντάσσονται στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ (άρθρο 42, παρ. 1, και άρθρο 43 ΣυνθΕΕ) και διενεργούνται εκτός ενωσιακού εδάφους, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Τέταρτον, τη θέσπιση ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, σε περίπτωση που κάποιο κράτος-μέλος δεχθεί ένοπλη επίθεση στο έδαφός του (άρθρο 42, παρ. 7, ΣυνθΕΕ), και ρήτρα αλληλεγγύης,

¹⁵⁴ Το υποψήφιο κράτος-μέλος πρέπει να έχει την δυνατότητα διάθεσης κατάλληλων, ικανών και μάχιμων μονάδων εντός προθεσμίας 5-30 ημερών.

¹⁵⁵ EUFOR ALTHEA Bosnia Herzegovina, EUNAVFOR MED Mediterranean, EUTM Mali, EUMAM RCA Central African Republic, EU NAVFOR Atalanta, EUTM Somalia.

¹⁵⁶ EUAM Ukraine, EUMM Georgia, EULEX Kosovo, EUPOL COPPS Palestinian Territories, EUPOL Afghanistan, EUBAM Libya, EUBAM RAFAH Palestinian Territories, EUCAP SAHEL Mali, EUCAP SAHEL Niger, EUSEC RD Congo, EUCAP NESTOR Djibouti, Somalia, Seychelles, Tanzania.

¹⁵⁷ Όρα Παράρτημα (2)

¹⁵⁸ «(...) να συνεργάζονται προκειμένου να εξασφαλίζουν ότι λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την κάλυψη, μεταξύ άλλων, με πολυεθνικές προσεγγίσεις, και με την επιφύλαξη των δεσμεύσεών τους στα πλαίσια του Οργανισμού Βορειο-Ατλαντικού Συμφώνου, των κενών που διαπιστώνονται στο πλαίσιο του «Μηχανισμού Ανάπτυξης Δυνατοτήτων»

¹⁵⁹ «Οι αποστολές του άρθρου 42, παράγραφος 1, κατά τις οποίες η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση στρατιωτικών και μη στρατιωτικών μέσων, περιλαμβάνουν τις κοινές δράσεις αποπλιτισμού, τις ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης, τις αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων, τις αποστολές πρόληψης των συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης, τις αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Όλες οι αποστολές αυτές μπορούν να συμβάλλουν στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων με τη στήριξη τρίτων χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο έδαφός τους.»

σε περίπτωση που ένα κράτος-μέλος δεχθεί τρομοκρατική επίθεση ή πληγεί από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή (άρθρο 222 ΣυνθΛΕΕ). Η ρύθμιση αυτή διευρύνει την αντιτρομοκρατική ατζέντα της ΕΕ, αφού προβλέπει ότι η Ένωση κινητοποιεί όλα τα μέσα που διαθέτει, στρατιωτικά ή μη, για την πρόληψη της τρομοκρατίας τόσο στο έδαφος των κρατών-μελών της, όσο και για «την προστασία των δημοκρατικών θεσμών και του άμαχου πληθυσμού από ενδεχόμενη τρομοκρατική επίθεση». Πέμπτον, τη θεσμοθέτηση, σε συνέχεια της προηγούμενης απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου¹⁶⁰, του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (EDA), υπό το Συμβούλιο, που έχει ως αποστολή τον καθορισμό των στόχων της ΚΠΑΑ σε σχέση προς τις στρατιωτικές δυνατότητες των κρατών-μελών, την εναρμόνιση των επιχειρησιακών αναγκών, την υποβολή προτάσεων και επιχειρησιακών σχεδίων, την στήριξη της έρευνας στον τομέα της αμυντικής τεχνολογίας και την ενίσχυση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης του αμυντικού τομέα της Ένωσης (άρθρο 45 ΣυνθΕΕ).

Το σκέλος των διοικητικών δαπανών της ΚΕΠΠΑ βαρύνει τον ενωσιακό προϋπολογισμό, όπως συμβαίνει και με τις λειτουργικές δαπάνες της ΚΕΠΠΑ, πλην των λειτουργικών δαπανών εκείνων «που οφείλονται σε ενέργειες που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στην άμυνα και των περιπτώσεων όπου το Συμβούλιο λαμβάνει ομόφωνα διαφορετική απόφαση». Οι εν λόγω δαπάνες «βαρύνουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με την κλείδα ακαθάριστου εθνικού προϊόντος» και γίνεται μέσω του χρηματοδοτικού μηχανισμού «ΑΘΗΝΑ»¹⁶¹.

2.6. Η υλοποίηση της ΚΠΑΑ.

Με την Συνθήκη του Άμστερνταμ προβλέφθηκε η δημιουργία Μονάδας Σχεδιασμού Πολιτικής και Έγκαιρης Προειδοποίησης¹⁶² (ΜΣΠΕΠ), υπό τον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΚΕΠΠΑ, απαρτιζόμενη από προσωπικό της Γραμματείας του Συμβουλίου και εμπειρογνώμονες των κρατών-μελών, της Επιτροπής και της ΔΕΕ. Κύρια αποστολή της ΜΣΠΕΠ είναι η ιεράρχηση, η

¹⁶⁰ ΚΟΙΝΗ ΔΡΑΣΗ 2004/551/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004E0551&from=EN> (προσπελάστηκε την 26/8/2015)

¹⁶¹ ΑΠΟΦΑΣΗ 2011/871/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011D0871&from=EL> (προσπελάστηκε την 26/8/2015)

¹⁶² Policy Planning and Early Warning Unit

αξιολόγηση των συμφερόντων και ο καθορισμός των τομέων δράσης της ΚΕΠΠΑ, η έγκαιρη αξιολόγηση και προειδοποίηση για γεγονότα που μπορεί να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ΚΕΠΠΑ, η κατάρτιση, με ίδια πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος του Συμβουλίου, τεκμηριωμένων αναλύσεων, προτάσεων, συστάσεων και στρατηγικών σχετικά με την ΚΕΠΠΑ και η αντιμετώπιση απειλών για τη δημόσια τάξη και την ασφάλεια των ατόμων καθώς και αποσταθεροποιητικών κρίσεων. Στη βάση αυτή, το 2001 συστήθηκε ο Μηχανισμός Έγκαιρης Προειδοποίησης (Rapid-Reaction Mechanism)¹⁶³, που μπορεί να προσφέρει βραχυπρόθεσμη και μη επιστρεπτέα οικονομική βοήθεια σε πληγείσες χώρες και κάθε άλλη συνδρομητική δραστηριότητα που δεν καλύπτεται από την Υπηρεσία Ανθρωπιστικής Βοήθειας (ECHO)¹⁶⁴. Με τον τρόπο αυτόν η ΕΕ μπόρεσε να δραστηριοποιηθεί και να προσφέρει αρωγή στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ανασυγκρότηση του Αφγανιστάν¹⁶⁵.

Προσδιορίστηκαν ειδικά ζητήματα ασφαλείας που εντάχθηκαν στην αρμοδιότητα της ΕΕ, ενσωματώνοντας τα καθήκοντα των αποστολών Πέτερσμπεργκ (Petersberg Task), τα οποία αφορούσαν σε ανθρωπιστικές αποστολές διάσωσης, ειρηνευτικές αποστολές και επεμβάσεις μάχιμων μονάδων σε αποστολές διαχείρισης κρίσεων, ως δράσεις της ΚΕΠΠΑ.

Η Σύνοδος Κορυφής της Κολωνίας (3-4/6/1999) καθιέρωσε τη διαδικασία της ΕΠΑΑ ως επιχειρησιακό βραχίονα της ΚΕΠΠΑ προσδίδοντας εξαιρετική σημασία στην ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφαλείας, καθώς και στον τομέα διαχείρισης των κρίσεων, χωρίς ωστόσο να απαρνείται την στρατηγική επιλογή του ευρωατλαντικού σχεδιασμού και την πρωτοκαθεδρία του ΝΑΤΟ σ' αυτόν¹⁶⁶. Στην Σύνοδο αυτή εκφράστηκε ρητώς

¹⁶³ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/381/2001 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:057:0005:0009:EN:PDF> (προσπελάστηκε την 27/8/2015)

¹⁶⁴ Humanitarian Aid and Civil Protection <http://ec.europa.eu/echo/> (προσπελάστηκε την 26/8/2015)

¹⁶⁵ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 707.

¹⁶⁶ «(...) προτιθέμεθα να δώσουμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα αναγκαία μέσα και το δυναμικό για να αναλάβει τις ευθύνες της για μια κοινή ευρωπαϊκή πολιτικής ασφαλείας και άμυνας [...] η Ένωση πρέπει να έχει την ικανότητα αυτόνομης δράσης, στηριζόμενη σε αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις, τα μέσα για τη λήψη απόφασης χρησιμοποίησής τους και την απαιτούμενη προς τούτο ετοιμότητα, ώστε να αντιδρά στις διεθνείς κρίσεις, με την επιφύλαξη των δράσεων του ΝΑΤΟ. Η ΕΕ θα αυξήσει με τον τρόπο αυτό την ικανότητά της να συμβάλλει στη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια σύμφωνα με τις αρχές του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών».

η πρόθεση της ΕΕ για να αποκτήσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την ικανότητα λήψεως αποφάσεων για την αποτελεσματική πρόληψη συγκρούσεων και τη διαχείριση των κρίσεων, να ενισχυθεί η προσπάθεια ενίσχυσης του δυναμικού και των μέσων της Ένωσης στους τομείς ανταλλαγής πληροφοριών, στρατηγικών μεταφορών, διοίκησης και ελέγχου και να ενισχυθεί η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία και τεχνολογία ώστε να καταστεί δυναμική και ανταγωνιστική. Αποφασίστηκε ακόμη να μεταφερθούν οι αρμοδιότητες της ΔΕΕ στην ΕΕ και να επεκταθούν οι αρμοδιότητες του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων ώστε μέχρι το τέλος του 2000 να μετέχουν σ' αυτό οι υπουργοί Άμυνας της Ένωσης.

Έξι μήνες αργότερα, στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι (10-11/12/1999), τα 15 κατά την εποχή εκείνη κράτη-μέλη της Ένωσης κατέληξαν στην αποδοχή ενός «κύριου στόχου»¹⁶⁷ της ΕΠΑΑ. Ο στόχος αυτός αφορούσε στην απόκτηση δυνατότητας αυτόνομων επιχειρήσεων της ΕΠΑΑ, τη δημιουργία νέων πολιτικών και στρατιωτικών οργάνων στο πλαίσιο του Συμβουλίου¹⁶⁸, την καθιέρωση αρχών συνεργασίας με κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ, που δεν ήταν ταυτόχρονα και κράτη-μέλη της ΕΕ καθώς και με άλλα κράτη που είχαν συμφωνίες σύνδεσης με την ΕΕ και να βελτιωθεί το στρατιωτικό δυναμικό των κρατών-μελών, ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις απαιτήσεις των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ.

Έτσι, αποφασίστηκε η συγκρότηση, μέχρι το 2003, μιας Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Επέμβασης (ERRF)¹⁶⁹, που έμεινε γνωστή και ως Headline Task Force (HTF) ή απλώς σαν «Task Force». Αν και η Task Force δεν συνιστούσε σε καμιά περίπτωση έναν μόνιμο ευρωπαϊκό στρατό, ήταν ωστόσο οι πρώτες οργανωμένες, πολυεθνικές, μάχιμες μονάδες της ΕΕ στο πλαίσιο των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ της ΕΠΑΑ. Τον Μάρτιο του 2000 άρχισαν να λειτουργούν και τα θεσμικά όργανα που είχαν προβλεφθεί στην Σύνοδο

http://www.europarl.europa.eu/summits/kol1_en.htm (προσπελάστηκε την 27/8/2015)

¹⁶⁷ Helsinki Headline Goal (HHG)

¹⁶⁸ Τα όργανα αυτά ήταν: η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας, στην οποία συμμετέχουν αντιπρόσωποι των κρατών-μελών της Ένωσης σε επίπεδο πρέσβων· η Στρατιωτική Επιτροπή, η οποία συγκροτείται από τους Αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων Εθνικής Άμυνας των κρατών-μελών και τους αντιπροσώπους τους· το Στρατιωτικό Επιτελείο, το οποίο συγκροτείται από στρατιωτικούς εμπειρογνώμονες των κρατών-μελών και θα παρείχε τεχνικές γνώσεις, αναλύσεις και προτάσεις προς υποστήριξη της ΚΕΠΠΑ.

¹⁶⁹ European Rapid Reaction Force (ERRF)

κορυφής της Κολωνίας, δηλαδή η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας, η Στρατιωτική Επιτροπή (EUMC)¹⁷⁰, το Στρατιωτικό Επιτελείο (EUMS)¹⁷¹, στο πλαίσιο της Γραμματείας του Συμβουλίου και υπό τον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΚΕΠΠΑ. Από το 2004 και εντεύθεν λειτουργούν επίσης, στο πλαίσιο του *Headline Goal 2010*, με ρόλο επιτελικό στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των στρατιωτικών αποστολών διαχείρισης κρίσεων ο Πολιτικο-Στρατιωτικός Πυρήνας¹⁷² και το Κέντρο Επιχειρήσεων¹⁷³.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά τις διακηρύξεις της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι για την αναγκαιότητα μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας με δυνατότητες αυτόνομης δράσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έσπευσε και πάλι να καθησυχάσει εκ των προτέρων τις όποιες νατοϊκές ή αμερικανικές ανησυχίες, τονίζοντας στο κείμενο της απόφασης ότι η δημιουργία της *Task Force* δεν συνιστά τη δημιουργία ενός στρατιωτικού μηχανισμού ανταγωνιστικού προς το ΝΑΤΟ, αντιθέτως «με τη διαδικασία αυτή αποφεύγονται περιττές επικαλύψεις και δεν απαιτείται η δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού»¹⁷⁴.

Μια που η ΕΠΠΑ θα χρησιμοποιούσε, όταν αυτό ήταν απαραίτητο, τα μέσα και τις υποδομές του ΝΑΤΟ, και προκειμένου εξασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων, αλλά και να αποφεύγονται οι επικαλύψεις, θεσπίστηκε στρατηγική εταιρική σχέση μεταξύ ΕΕ και ΝΑΤΟ¹⁷⁵.

Η στρατηγική εταιρική σχέση αυτή, κατά την οποία ΕΕ και ΝΑΤΟ αναγνωρίζουν πως έχουν κοινά στρατηγικά συμφέροντα και συνεργάζονται από κοινού για την πρόληψη και την επίλυση των κρίσεων¹⁷⁶, έχει τις βάσεις της στις συμφωνίες που έμειναν γνωστές με τον όρο «*Berlin Plus*

¹⁷⁰ European Union Military Committee

¹⁷¹ European Union Military Staff

¹⁷² Civ/Mil Cell

¹⁷³ Operation Centre

¹⁷⁴ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ. 73.

¹⁷⁵ <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf> (προσπελάστηκε την 28/8/2015)

¹⁷⁶ ό.π. «*NATO and the EU share common strategic interests. In a spirit of complementarity, both organisations consult and work together to prevent and resolve crisis and armed conflicts*»

Agreements»¹⁷⁷ και βασίζονται στις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής του NATO στο Βερολίνο (6/1996) και στην Ουάσιγκτον (4/1999).

Τον Ιούνιο του 2000, στα συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής της ντε Φέιρα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διακήρυξε και πάλι την αναγκαιότητα της απόκτησης ενός αυτόνομου στρατιωτικού βραχίονα της ΕΠΑΑ:

«Η βελτίωση του Ευρωπαϊκού στρατιωτικού δυναμικού παραμένει σημαντική για την αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητα της Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας [...] Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την απόφαση της Ένωσης, στα πλαίσια της προσέγγισης όσον αφορά την πρόληψη συγκρούσεων και τη διαχείριση κρίσεων, να εκπληρώσει πλήρως τις αρμοδιότητες που απορρέουν από τις αποστολές βάσει της δήλωσης του Πέτερσπεργκ όπως αναφέρθηκε στο Ελσίνκι.»¹⁷⁸

Είναι ίσως η πρώτη φορά, που σε συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε σχέση προς την ΚΕΠΠΑ δεν γίνεται αναφορά στον ρόλο του NATO.

Στις 21/11/2000 έγινε στις Βρυξέλλες σύνοδος για τον καθορισμό των συμμετεχόντων κρατών-μελών στην Task Force. Συστήθηκε ad hoc ειδική ομάδα εργασίας που συνέταξε τρεις, διαρκώς ανανεώσιμους, καταλόγους: Τον HHC (Helsinki Headline Catalogue), που καθορίζει τις απαιτήσεις για την εκπλήρωση των στόχων της ΚΕΠΠΑ, τον HPS (Helsinki Progress Catalogue), που διαπιστώνει ενδεχόμενες ελλείψεις μεταξύ των απαιτήσεων των στόχων και της συγκρότησης της Task Force, καθώς και την πρόοδο που σημειώνεται για την κάλυψη των ελλείψεων αυτών, και τον HFC (Helsinki Force Catalogue), που αφορά στις συνεισφορές των κρατών μελών της, των κρατών-μελών του NATO που δεν είναι μέλη της ΕΕ και των συνδεδεμένων με την ΕΕ κρατών στην συγκρότηση των Task Force.

Μετά από την τροποποίηση του άρθ. 25 ΣΕΕ, ενσωματώθηκε στην Συνθήκη της Νίκαιας η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (PSC)¹⁷⁹ και καταργήθηκε η Πολιτική Επιτροπή. Η λειτουργία της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας

¹⁷⁷ http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/berlin/index_en.htm

¹⁷⁸ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ. 71.

¹⁷⁹ Political and Security Committee

αφορά στην παρακολούθηση της διεθνούς κατάστασης στους τομείς που εμπíπτουν στην ΚΕΠΠΑ, στη διατύπωση γνώμης προς το Συμβούλιο για τον καθορισμό των πολιτικών στο πεδίο εξωτερικών και άμυνας, στην εξέταση των σχεδίων συμπερασμάτων του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και στην εποπτεία της εφαρμογής των συμπεφωνημένων πολιτικών. Η PSC είναι υπεύθυνη για την πολιτική παρακολούθηση και την στρατηγική διαχείριση όλων των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ σύμφωνα με το άρθρο Κ.5 της ΣΕΕ, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τα άρθρα 38 και 43 της ΣυνθΕΕ.

Εκτός από την PSC η οργανωτική δομή της ΕΠΑΑ συμπεριλαμβάνει το Κέντρο Κατάστασης (SITCEN)¹⁸⁰, που λειτουργεί υπό τον Ύπατο Εκπρόσωπο στο πλαίσιο του Συμβουλίου και έχει ως αποστολή την έγκαιρη αξιολόγηση της διεθνούς κατάστασης και την προειδοποίηση για γεγονότα ή καταστάσεις που ενδιαφέρουν την ΚΕΠΠΑ, αλλά λειτουργεί επίσης και ως κέντρο επικοινωνίας μεταξύ του Ύπατου Εκπροσώπου και των Ειδικών Απεσταλμένων της ΕΕ, και την Μονάδα Σχεδιασμού Πολιτικής Έγκαιρης Προειδοποίησης (Policy Unit)¹⁸¹, που λειτουργεί σαν μονάδα συλλογής, επεξεργασίας και ανάλυσης πληροφοριών, ενώ ταυτόχρονα γνωμοδοτεί για τις προτεραιότητες και τις προτεινόμενες δράσεις της ΚΕΠΠΑ.

Μετά από την τραυματική εμπειρία της τρομοκρατικής επίθεσης στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης, στη Σύνοδο Κορυφής της Σεβίλλης (21-22/6/2002) η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας αφενός εντάσσεται στους στόχους της ΕΠΑΑ και αφετέρου συνδέεται με την μεταναστευτική πολιτική και την πολιτική εσωτερικών υποθέσεων της Ένωσης. Εισάγονται μέτρα για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης, καταγραφής βιομετρικών στοιχείων των αιτούντων άσυλο, συγκρότησης διασυνοριακών συστημάτων πληροφόρησης και αυστηρής αστυνομικής φύλαξης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Το ζήτημα αυτό τέθηκε με έμφαση και στη Σύνοδο Κορυφής στη Θεσσαλονίκη (2003) καθώς επίσης και στη Σύνοδο Κορυφής της Χάγης (2004), όπου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το «Πρόγραμμα της Χάγης» για την ενίσχυση της ΕΕ ως χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

¹⁸⁰ Situation Centre

¹⁸¹ Policy Planning and Early Warning Unit

Μεταξύ άλλων, το Πρόγραμμα της Χάγης προέβλεπε, για την περίοδο 2005-2010, την συντονισμένη διαχείριση της νόμιμης και της παράνομης μετανάστευσης, την ανάπτυξη και την εφαρμογή μιας στρατηγικής αντίληψης για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και την ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων για μια ασφαλέστερη Ευρώπη. Για την καλύτερη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης δημιουργήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) 2007/2004, όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1168/2011, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τον Συντονισμό της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα¹⁸², γνωστός και ως FRONTEX¹⁸³, με έδρα τη Βαρσοβία. Ο FRONTEX συντονίζει την επιχειρησιακή δράση των κρατών-μελών στον τομέα της φύλαξης των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης, κάνει αναλύσεις κινδύνου, αναλαμβάνει την εκπαίδευση των ειδικών ομάδων φύλαξης συνόρων και συντάσσει επιχειρησιακά σχέδια τις γεωγραφικές περιοχές που θα πρέπει να καλύπτονται με τη δράση του (EBPN)¹⁸⁴, καθώς και για τα αναγκαία μέσα και πόρους. Οργανώνει κοινές επιχειρήσεις φύλαξης και επιτήρησης κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης, ειδικά σε περιοχές όπου υπάρχει αυξημένος κίνδυνος παράνομης μετανάστευσης ή παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων¹⁸⁵, και ιδιαίτερα κατά μήκος των νοτίων θαλασσιών συνόρων της Ένωσης¹⁸⁶. Με βάση την Έκθεση της Επιτροπής για την ενίσχυση της διαχείρισης των νοτίων θαλασσιών συνόρων της ΕΕ¹⁸⁷, ο FRONTEX και τα ενδιαφερόμενα κράτη-μέλη¹⁸⁸ προχώρησαν σε ενέργειες διασυννοριακής συνεργασίας με σκοπό την αποτελεσματικότερη φύλαξη των εξωτερικών θαλασσιών συνόρων της ΕΕ.

¹⁸² ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/2007/2004

http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/frontex_regulation_en.pdf (προσπελάστηκε την 30/8/2015)

και ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/1168/2011 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011R1168&from=EL> (προσπελάστηκε την 30/8/2015)

¹⁸³ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/2007/2004

http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/frontex_regulation_en.pdf (προσπελάστηκε την 30/8/2015)

¹⁸⁴ European Border Patrols Network

¹⁸⁵ human trafficking

¹⁸⁶ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-203_en.htm?locale=en (προσπελάστηκε την 30/8/2015)

¹⁸⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0733:FIN:EN:PDF> (προσπελάστηκε την 1/9/2015)

¹⁸⁸ Ελλάδα, Κύπρος, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία, Σλοβενία, Μάλτα.

Σε συνέχεια του Headline Goal (1999), ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΚΕΠΠΑ συνέταξε έκθεση σχετικά με τις προϋποθέσεις και τις παραμέτρους για την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΕΠΑΑ με ορίζοντα το 2010. Η Έκθεση αυτή, που έμεινε γνωστή ως «Headline Goal 2010»¹⁸⁹, εξέφραζε την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας, ανέφερε τις εξελίξεις του στρατηγικού περιβάλλοντος και της τεχνολογίας, δήλωνε τα συμπεράσματα από τις μέχρι τότε επιχειρήσεις που είχαν διεξαχθεί στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ, βεβαίωνε τις προόδους που είχαν σημειωθεί, αλλά και τις υφιστάμενες ελλείψεις, σε σχέση προς τους στόχους του Headline Goal του Ελσίνκι, έκανε ιδιαίτερη αναφορά στην αναγκαιότητα δημιουργίας συγκροτημάτων μάχης ταχείας αντίδρασης (ΣΜΤΑ)¹⁹⁰ και διαπίστωνε τα κύρια χαρακτηριστικά που θα έπρεπε να διακρίνουν τις υπό σχηματισμό ευρωπαϊκές αμυντικές δυνάμεις: διαλειτουργικότητα¹⁹¹, ικανότητα ανάπτυξης¹⁹² και υποστήριξης¹⁹³, ευελιξία και ευκινησία. Η Έκθεση έγινε αποδεκτή στις 17/5/2004 από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ και υποβλήθηκε προς τη Σύνοδο Κορυφής των Βρυξελλών (18/6/2004), που δήλωσε ότι την υποστηρίζει.

Σύμφωνα με τον Headline Goal 2010, η ΕΠΑΑ θα πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά την πρόληψη των συρράξεων με τον διαχωρισμό των αντιμαχομένων μερών ακόμη και με τη χρήση βίας, να μπορεί να λειτουργεί σταθεροποιητικά σε περιπτώσεις κρίσεων και καταστροφών, να ενεργεί επιχειρήσεις εκκένωσης και να συνδράμει σε ανθρωπιστικές επιχειρήσεις. Εν τέλει, η ΕΕ θα πρέπει να είναι σε θέση, μέσω της ΕΠΑΑ, να αναπτύσσει στρατιωτικούς σχηματισμούς με το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και ετοιμότητας είτε αυτόνομα είτε ως μέρος μιας ευρύτερης πολυεθνικής επιχείρησης, δηλαδή κυριότατα ως νατοϊκός εταίρος ή

¹⁸⁹ <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>
(προσπελάστηκε την 1/9/2015)

¹⁹⁰ Rapid Reaction Battle Groups

¹⁹¹ Η ικανότητα συμμαχικών ένοπλων δυνάμεων να συνεργασθούν μεταξύ τους αρμονικά και να λειτουργήσουν από κοινού στη βάση ενός τεθειμένου τακτικού ή στρατηγικού στόχου.

¹⁹² Η ικανότητα ευχερούς κίνησης στρατιωτικού προσωπικού και υλικού πολέμου σε περιβάλλον μάχης.

¹⁹³ Η ικανότητα αποτελεσματικής διοικητικής μέριμνας και ανεφοδιασμού μεταξύ ανεπτυγμένων, εντός θεάτρου επιχειρήσεων, στρατιωτικών δυνάμεων.

ως μέλος ειρηνευτικών αποστολών του ΟΗΕ. Βασική επιχειρησιακή μονάδα των στρατιωτικών αυτών σχηματισμών είναι τα Συγκροτήματα Μάχης¹⁹⁴ (ΣΜ).

Οι ευρωπαϊκές μονάδες ταχείας αντίδρασης (EMTA) δεν έχουν την μορφή του «ευρωπαϊκού στρατού», ούτε εννοούνται ως τέτοιος. Στην πραγματικότητα πρόκειται για πολυεθνικούς στρατιωτικούς σχηματισμούς, που δεν υπάγονται στις άμεσες διαταγές κάποιου ευρωπαϊκού οργάνου, ή ενός κοινού ευρωπαϊκού στρατιωτικού επιτελείου, και μόνον τα κράτη-μέλη, που συγκροτούν τις EMTA, μπορούν να εξουσιοδοτήσουν τις εθνικές τους ένοπλες μονάδες για να συμμετέχουν σ' αυτά¹⁹⁵. Οι δυνάμεις αυτές συνεπικουρούνται στο έργο της προστασίας της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας από τις πολυεθνικές δυνάμεις του NATO που εδρεύουν στην Ευρώπη¹⁹⁶.

Σε επιχειρησιακό επίπεδο τις EMTA συγκροτούν: το Ευρωπαϊκό Σώμα¹⁹⁷ (Eurocorps), που, εκτός από τις αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας και διατήρησης της ειρήνης, μπορεί να λειτουργεί και ως μηχανοκίνητο σώμα σε πολεμικές αποστολές υψηλής έντασης, σύμφωνα με το άρθρο 5 της Συνθήκης του NATO και του άρθρου V της Συνθήκης των Βρυξελλών (ΔΕΕ)· την Ευρωπαϊκή Ταχεία Επιχειρησιακή Δύναμη (Eurofor)¹⁹⁸, που συνιστά μια «on call» πολυεθνική δύναμη επιπέδου μεραρχίας και έχει τη δυνατότητα ταχείας χερσαίας αντίδρασης ή συντονισμένων επιχειρήσεων με την διενέργεια συντονισμένων επιχειρήσεων με την Eurofor· την Ευρωπαϊκή Επιχειρησιακή Ναυτική Δύναμη (Euromarfor)¹⁹⁹, που συνιστά μια, επίσης «on call», ναυτική, αεροναυτική και αμφίβια πολυεθνική δύναμη· το Ευρωπαϊκό

¹⁹⁴ Battlegroups

¹⁹⁵ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ.σ. 157.

¹⁹⁶ Σώμα Ταχείας Αντίδρασης της Συμμαχικής Διοίκησης της Ευρώπης (Allied Command Europe, Rapid Reaction Corps – ARRC)

¹⁹⁷ Δημιουργήθηκε το 1992 στα βάση της γαλλογερμανικής συνεργασίας, που υπεγράφη στη La Rochelle στις 22/5/1992. Αρχικά λειτούργησε σε επίπεδο μιας γαλλογερμανικής μηχανοκίνητης ταξιαρχίας, στην οποία η δυο χώρες συνεισέφεραν από μια τεθωρακισμένη μεραρχία έκαστη. Το στρατηγείο του Eurocorps εγκαταστάθηκε στο Στρασβούργο της Γαλλίας. Στη συνέχεια το Eurocorps υπήχθη στον στρατηγικό σχεδιασμό του NATO και εισηγήθησαν σ' αυτό το Βέλγιο, η Ισπανία και το Λουξεμβούργο.

¹⁹⁸ European Rapid Operation Force – Eurofor· συστήθηκε το 1995, στο πλαίσιο της Διακήρυξης του Πέτερσμπεργκ, από τη Γαλλία, την Ισπανία, την Ιταλία και την Πορτογαλία και τέθηκε στη διάθεση της ΔΕΕ. Το στρατηγείο της Eurofor εδρεύει στη Φλωρεντία της Ιταλίας.

¹⁹⁹ European Operational Maritime Force – Euromarfor· ομοίως με την Eurofor συστήθηκε το 1995, στο πλαίσιο της Διακήρυξης του Πέτερσμπεργκ. Η Διοίκηση αναλαμβάνεται περιοδικά, ανά διετία, από τις συμμετέχουσες χώρες, επικεφαλής είναι ο αντίστοιχος Αρχηγός Στόλου της χώρας που ασκεί την διοίκηση και ως αρχηγείο χρησιμοποιείται κάθε φορά το αντίστοιχο Αρχηγείο Στόλου.

Αεροπορικό Σώμα (EAG)²⁰⁰, που είναι ένας στρατηγικός σχεδιασμός για την βελτίωση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των πολεμικών αεροποριών των συμμετεχόντων κρατών-μελών και στοχεύει στην αύξηση των εναέριων ευρωπαϊκών δυνατοτήτων σε τομείς όπως η έρευνα και διάσωση μάχης (CSAR), οι επιχειρήσεις με μη επανδρωμένα εναέρια οχήματα (UAVs) και η συνεργασία σε συστήματα επικοινωνιών και πληροφοριών. Τα ΣΜ²⁰¹, τα οποία είναι η μικρότερη επιχειρησιακή μονάδα των ΕΜΤΑ που μπορούν να αναπτυχθούν σε θέατρα μάχης. Είναι ειδικές μονάδες ταχείας αντίδρασης με δυναμικό 1.500-2.200 ατόμων, βασισμένες σε συνδυασμό όπλων και μπορούν να αναλάβουν επιχειρήσεις και να αναπτυχθούν εντός 5-30 ημερών από την στιγμή που θα λάβουν εντολή δράσης²⁰². οι Ναυτικές Μονάδες Ταχείας Αντίδρασης²⁰³, που συγκροτήθηκαν το 2006 με πρωτοβουλία της Γερμανίας στη βάση του ευρωπαϊκού δόγματος ναυτικών δυνάμεων ταχείας αντίδρασης²⁰⁴ (2005) και του Μηχανισμού Ταχείας ναυτικής Αντίδρασης²⁰⁵. Έχουν ως σκοπό την αποτροπή των ναυτικών συρράξεων και την εξασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας και της ασφάλειας των θαλασσών. Με βάση ένα γαλλογερμανικό σχέδιο αμυντικής συνεργασίας²⁰⁶ (2008) εννέα κράτη-μέλη²⁰⁷ υπέγραψαν κατά τη Σύνοδο των Υπουργών Άμυνας στις 10/11/2008 μια διακήρυξη που αναφέρεται στην πρόθεση συγκρότησης ευρωπαϊκής αεροναυτικής δύναμης με τη συμμετοχή αεροπλανοφόρων²⁰⁸ και άλλων πλοίων συνεργασίας. Η δύναμη αυτή θα διατίθεται τόσο για τις επιχειρησιακές ανάγκες της ΕΠΠΑ, όσο και γι' αυτές του ΝΑΤΟ.

²⁰⁰ European Air Group (EAG)· ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1995 με την συνεργασία Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου. Η διοίκηση του EAG είναι εγκατεστημένη στην αεροπορική βάση High Wycombe της Αγγλίας.

²⁰¹ Τα ΣΜ είναι άλλου τύπου επιχειρησιακές μονάδες απ' εκείνες που συγκροτούνται για τις αποστολές τύπου Πέτερσμπεργκ. Σκοπός τους είναι η ταχύτερη ανάπτυξη σε περιπτώσεις διεθνών κρίσεων και σε περιοχές που τελούν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, ενώ λειτουργούν σε συνεργασία με τη Δύναμη Αντίδρασης του ΝΑΤΟ (NATO Response Force)

²⁰² Η Δανία και η Μάλτα έχουν αυτοεξαιρεθεί από την συγκρότηση των ΣΜ.

²⁰³ Maritime Task Group

²⁰⁴ Maritime Rapid Response Concept

²⁰⁵ Maritime Rapid Response Mechanism

²⁰⁶ European Naval Group

²⁰⁷ Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία, Ελλάδα, Ολλανδία, Βέλγιο.

²⁰⁸ Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ισπανία και Ιταλία συμμετέχουν συνεισφέροντας από ένα αεροπλανοφόρο έκαστη.

Τον Φεβρουάριο του 2001 υπεγράφη από τις επτά συμμετέχουσες χώρες²⁰⁹ η συμφωνία ATARES²¹⁰, κατά την οποία τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη θα μοιράζονται μεταξύ τους μέσα αερομεταφοράς και εναέριου ανεφοδιασμού καυσίμων.

Στον τομέα της μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων (CCM)²¹¹, έχουν συσταθεί, σύμφωνα με τις αποφάσεις της Διάσκεψης του Ελσίνκι, ευρωπαϊκές αστυνομικές δυνάμεις. Τις κοινές αυτές αστυνομικές δυνάμεις συγκροτούν: η Αστυνομική Αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUPM)²¹², που είναι μια «on call» πολυεθνική αστυνομική δύναμη έως 5.000 αστυνομικών εκ των οποίων οι 1.000 πρέπει να είναι σε θέση να αναπτυχθούν σε χρονικό διάστημα μικρότερο των 30 ημερών για αποστολές ενίσχυσης του κράτους δικαίου²¹³. η Ευρωπαϊκή Χωροφυλακή (EGF)²¹⁴ στην οποία συμμετέχουν μόνον αστυνομικές δυνάμεις στρατιωτικού χαρακτήρα και είναι στη διάθεση της ΕΕ για ad hoc αποστολές αστυνομικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ. Οι αποστολές μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων επανδρώνονται από εξειδικευμένο προσωπικό²¹⁵, σύμφωνα με όσα προβλέπονται με τον Μη Στρατιωτικό Πρωταρχικό Στόχο 2010 (Civilian Headline Goal 2010)²¹⁶, ανάλογα με την περίπτωση, στην αστυνόμευση²¹⁷, την πολιτική προστασία²¹⁸, την πολιτική διοίκηση²¹⁹, την ενίσχυση του κράτους δικαίου²²⁰, την

²⁰⁹ Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Βέλγιο, Γερμανία, Ισπανία, Ολλανδία.

²¹⁰ Air Transport and Air Refueling Exchange of Services

²¹¹ Civilian Crisis Management: αφορά σε διαχείριση ανθρωπιστικών, βίαιων ή μη βίαιων, κρίσεων, λόγω συρράξεων, φυσικής ή περιβαλλοντικής καταστροφής, με μη στρατιωτικά μέσα και μη στρατιωτικό, εξειδικευμένο προσωπικό. Σκοπός είναι να παρεμποδιστεί η περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης και να υποβοηθηθεί η επίλυσή της.

²¹² European Union Police Mission (EUPM)

²¹³ Η πρώτη αποστολή της EUPM ήταν την 1/1/2003, όταν διαδέχθηκε την Διεθνή Αστυνομική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών (IPTF) στην επιχείρηση επιβολής της τάξης στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

²¹⁴ European Gendarmerie Force (EGF): συγκροτήθηκε το 2005 μετά από πρωτοβουλία πέντε κρατών-μελών της ΕΕ (Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία και Πορτογαλία).

²¹⁵ Πέρα από το αστυνομικό προσωπικό, οι αποστολές αυτές κατ'άα περίπτωση απαρτίζονται από γιατρούς, μηχανικούς, νομικούς και άλλους ειδικούς και εμπειρογνώμονες.

²¹⁶ https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Civilian_Headline_Goal_2010.pdf

(προσπελάστηκε την 2/9/2015)

²¹⁷ Policing: περιλαμβάνει, εκτός από αστυνομικά καθήκοντα, δραστηριότητες συνοριακών και τελωνιακών ελέγχων.

²¹⁸ Civil Protection: αφορά στην ενίσχυση της ανθρωπιστικής βοήθειας σε περιπτώσεις ανθρωπιστικών καταστροφών και συμπεριλαμβάνει αποστολές έρευνας και διάσωσης.

²¹⁹ Civilian Administration: αφορά στην ενίσχυση της τοπικής δημόσιας διοίκησης σε περιοχές που τελούν υπό κρίση και συμπεριλαμβάνει τη δυνατότητα αποστολής ειδικού επιστημονικού προσωπικού, που υποβοηθά την ομαλή λειτουργία του κρατικού μηχανισμού σ' ένα ευρύ

παρατήρηση και την προστασία των εκπροσώπων της ΕΕ σε καταστάσεις κρίσεων. Ειδικά στον τομέα της μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων, πέρα από την PSC, το οργανωτικό σχήμα διαρθρώνεται ως εξής: ο Μηχανισμός Συντονισμού²²¹, που λειτουργεί στο επίπεδο της Γραμματείας του Συμβουλίου και έχει ως αποστολή τον συντονισμό και τη διαχείριση των πόρων για της αποστολές μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων στο πλαίσιο της ΕΠΠΑ· η Επιτροπή Μη Στρατιωτικών Πτυχών Διαχείρισης Κρίσεων²²², που είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη στρατηγικών στους μη στρατιωτικούς τομείς, την παρακολούθηση της διαχείρισης μη στρατιωτικών επιχειρήσεων και την παροχή πληροφόρησης, συμβουλών και γνώμων επί θεμάτων πρόληψης συρράξεων, αποκλιμάκωσης κρίσεων και μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων· ο Αστυνομικός Τομέας²²³, που λειτουργεί σε επίπεδο Γραμματείας του Συμβουλίου και έχει ως αποστολή τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή των αστυνομικών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ· η υπηρεσία Σχεδιασμού και Διεξαγωγής Μη Στρατιωτικών Επιχειρήσεων²²⁴, η οποία λειτουργεί σε επίπεδο Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου, αναφέρεται στην PSC και τελεί υπό τη διοίκηση ενός Διοικητή μη στρατιωτικών επιχειρήσεων. Η υπηρεσία αυτή είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή των μη στρατιωτικών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ²²⁵.

Κατά τη διάρκεια των ετών, οι ΕΜΤΑ και οι ευρωπαϊκές αστυνομικές δυνάμεις έχουν αναλάβει πληθώρα αποστολών στο πλαίσιο της ΕΠΠΑ, τόσο στον τομέα της στρατιωτικής, όσο και στον τομέα της μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων.

Στον τομέα των επιχειρήσεων στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων, με ειρηνευτικούς και ανθρωπιστικούς σκοπούς, ενδεικτικά αναφέρουμε τις

φάσμα δραστηριοτήτων, από την φορολόγηση και την εκπαίδευση μέχρι τη διενέργεια εκλογών.

²²⁰ Strengthening the Rule of Law· αφορά στη δυνατότητα διάθεσης έως 282 δικαστών, εισαγγελέων και άλλων νομικών εμπειρογνομένων στο πλαίσιο αποστολών αστυνομικού χαρακτήρα.

²²¹ Coordination Mechanism

²²² Committee for Civilian Aspects of Crisis Management

²²³ Police Unit

²²⁴ Civilian Planning and Conduct Capability

²²⁵ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ.σ. 144-145.

αποστολές Concordia στη FYROM²²⁶, Artemis²²⁷ και EUFOR RD Congo²²⁸ στη Δημοκρατία του Κονγκό (DRC), Althea²²⁹ στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, EURFOR Tchad/RCA²³⁰ στη Δημοκρατία του Τσαντ και τη Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής και EU NAVFOR ATALANTA²³¹ στη Σομαλία.

Στον τομέα των μη στρατιωτικών αποστολών για τη διαχείριση κρίσεων μπορούμε να αναφερθούμε στις αστυνομικές αποστολές EU Police Mission (EUPM)²³² στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Proxima²³³ και EUPAT²³⁴ στη FYROM, EUPOL Kinshasa²³⁵ (DRC) και EUPOL RD Congo²³⁶ στη Δημοκρατία του Κονγκό, EU COPPS²³⁷ στα παλαιστινιακά εδάφη, EUPOL AFGHANISTAN²³⁸ στο Αφγανιστάν και EUAM Ukraine στην Ουκρανία²³⁹. στις αποστολές ενίσχυσης του κράτους δικαίου EUJUST Themis²⁴⁰ στη Γεωργία, EUJUST LEX²⁴¹ στο Ιράκ και EULEX Kosovo²⁴² στο Κόσοβο· στις αποστολές

²²⁶ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/concordia/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²²⁷ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/artemis-drc/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²²⁸ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eufor-rd-congo/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²²⁹ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/factsheet_eufor_althea_en.pdf (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³⁰ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eufor-tchad-rca/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³¹ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eu-navfor-somalia/pdf/factsheet_eunavfor_en.pdf (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³² http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eupm-bih/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³³ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/proxima-fyrom/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³⁴ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eupat/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³⁵ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eupol-kinshasa/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³⁶ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eupol-rd-congo/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³⁷ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eupol-copps-palestinian-territories/index_en.htm (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³⁸ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eupol-afghanistan/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²³⁹ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/euam-ukraine/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴⁰ <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eujust-themis-georgia/>

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴¹ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eujust-lex-iraq/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴² <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/> (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

παρατήρησης Aceh Monitoring Mission²⁴³ (AMM) στην Ινδονησία και EUMM²⁴⁴ στη Γεωργία· στις αποστολές επιτήρησης συνόρων EU BAM Rafah²⁴⁵ στα παλαιστινιακά εδάφη και EU Border Assistance Mission στη Λιβύη²⁴⁶ και στα σύνορα Μολδαβίας και Ουκρανίας²⁴⁷. στις μικτές πολιτικοστρατιωτικές αποστολές EUSEC RD Congo²⁴⁸ στη Δημοκρατία του Κονγκό, EU Civilian-Military Supporting Action²⁴⁹ (AMIS) στο Σουδάν και EU SSR²⁵⁰ στη Γουϊνέα-Μπισσάου.

Όλες οι παραπάνω αποστολές συστήθηκαν με αποφάσεις του Συμβουλίου με τη μορφή «Κοινής Δράσης»²⁵¹ με βάση το άρθρο 14 της ΣΕΕ, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 28 της ΣυνθΕΕ²⁵². Σε κάθε περίπτωση η ανάπτυξη των ΕΜΤΑ, τόσο σε στρατιωτικές, όσο και σε μη στρατιωτικές επιχειρήσεις, βασίζεται στη συγκατάθεση της τρίτης χώρας που φιλοξένησε τις αποστολές και αναλαμβάνονται κατόπιν σχετικών αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, ενώ το Συμβούλιο αναθέτει κάθε φορά στην PSC την ευθύνη του πολιτικού ελέγχου και της διεύθυνσης των επιχειρήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 25 της ΣΕΕ, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 38 της ΣυνθΕΕ. Το προσωπικό και τα μέσα των ΕΜΤΑ διατίθενται από τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη, αλλά και από τρίτα ενδιαφερόμενα κράτη καθώς και οργανισμούς όπως το ΝΑΤΟ και ο ΟΗΕ. Οι μη στρατιωτικές αποστολές χρηματοδοτούνται από τον ενωσιακό προϋπολογισμό, αντίθετα με το κόστος των στρατιωτικών επιχειρήσεων που χρηματοδοτούνται τόσο από τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη της ΕΕ, όσο και από κάθε τρίτο κράτος που ενδεχομένως συμμετέχει στις αποστολές αυτές. Οι αποστολές

²⁴³ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/aceh-amm/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴⁴ <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eumm-georgia/>

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴⁵ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eubam-rafah/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴⁶ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eubam-libya/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴⁷ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/moldova-and-ukraine-border-mission/index_en.htm (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴⁸ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eusec-rd-congo/index_en.htm

(προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁴⁹ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eu-support-amis-darfur/index_en.htm (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁵⁰ http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eu-ssr-guinea-bissau/index_en.htm (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

²⁵¹ Joint Action

²⁵² http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_el.pdf (προσπελάστηκε την 3/9/2015)

διαφοροποιούνται ως προς το μέγεθος και ως προς την σχετική δαπάνη, ενώ αφορούν σε πληθώρα αντικειμενικών σκοπών και στόχων από επιχειρήσεις καθαρώς στρατιωτικού περιεχομένου (Althea) μέχρι επιχειρήσεις εκπαίδευσης (EUJUST LEX) και παροχής συμβουλών (EUSEC RD Congo)²⁵³. Για την ανάληψη των αποστολών που ανατίθενται στην ΕΠΠΑ λαμβάνονται υπόψη κάποια κριτήρια, όπως η βεβαιότητα ότι μέσω της αποστολής επιδιώκεται η εξουδετέρωση μισ απειλής εναντίον της ασφάλειας της ΕΕ και των πολιτών της ή/και η ανάγκη μεταφοράς ανθρωπιστικής βοήθειας σε τρίτες χώρες και η πραγματική βαρύτητα της ανθρωπιστικής κρίσης που αντιμετωπίζουν οι χώρες αυτές ή/και η δυνατότητα πρόληψης ή αποκλιμάκωσης μιας κρίσης ή/και η πραγματική δυνατότητα μιας αποστολής στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ να φέρει σε πέρας μια συγκεκριμένη αποστολή με το ανθρώπινο δυναμικό και τα μέσα που διαθέτει και, τέλος, την απαραίτητη έγκριση ανάληψης δράσης από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ή την επίσημη και ρητή πρόσκληση τρίτης χώρας προς την ΕΕ για να επέμβει προς την αντιμετώπιση μιας κρίσης²⁵⁴.

Με βάση το αρθρ. 17, παρ. 1γ, της ΣΕΕ, που προβλέπει την συνεργασία και την εναρμόνιση μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης στο πεδίο των αμυντικών εξοπλισμών και την προοδευτική διαμόρφωση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για μια ευρωπαϊκή πολιτική αμυντικών εξοπλισμών²⁵⁵, το προσχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης, που παρουσιάστηκε στη Σύνοδο Κορυφής της Θεσσαλονίκης (2003), και τα συμπεράσματα της Προεδρίας της ίδιας Συνόδου²⁵⁶, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απεφάσισε στις 12/4/2004 την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας²⁵⁷ (European Defense Agency

²⁵³ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, ό.π. σ. 174-175.

²⁵⁴ ό.π. σ.σ. 148-149.

²⁵⁵ Στην Έκθεση αυτή περιγράφεται ο στόχος για να «χαραχθεί μια πολιτική της ΕΕ στον τομέα του αμυντικού εξοπλισμού» με δράσεις στους τομείς της τυποποίησης των εξοπλιστικών διαδικασιών, της παρακολούθησης των βιομηχανικών καινοτομιών στον τομέα της άμυνας, την ενδοκοινοτική διακίνηση στοιχείων αμυντικού εξοπλισμού, την εφαρμογή κανόνων ανταγωνισμού στην ευρωπαϊκή πολεμική βιομηχανία, τους κανόνες σύναψης συμβάσεων, των έλεγχου των εξαγωγών της αμυντικής βιομηχανίας και την κατάρτιση ερευνητικών προγραμμάτων στον τομέα της άμυνας <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0113&from=EN> (προσπελάστηκε την 4/9/2015)

²⁵⁶ <http://www.eu2003.gr/gr/articles/2003/6/20/3121/> (προσπελάστηκε την 4/9/2015)

²⁵⁷ ΚΟΙΝΗ ΔΡΑΣΗ 2004/551/ΚΕΠΠΑ
https://www.eda.europa.eu/docs/documents/council_joint_action_2004_551_cfsp.pdf
(προσπελάστηκε την 4/9/2015)

– EDA²⁵⁸), ο οποίος τελεί υπό τον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΚΕΠΠΑ, που προεδρεύει του Διοικητικού Συμβουλίου το οποίο απαρτίζεται από τους υπουργούς Άμυνας των χωρών που συμμετέχουν στον EDA, και είναι ανοιχτός σε όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ²⁵⁹. Σκοπός του EDA είναι να ενθαρρύνει, να προωθεί και να διαχειρίζεται ευρωπαϊκές συνεργασίες και κοινά προγράμματα στους τομείς αμυντικής έρευνας και τεχνολογίας, να υποστηρίζει την αναδόμηση και την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας προς την κατεύθυνση μιας διεθνώς ανταγωνιστικής ευρωπαϊκής αγοράς αμυντικού εξοπλισμού, να οργανώνει και να κατευθύνει τις προσπάθειες των κρατών-μελών προκειμένου να ανταπεξέρχονται στις αμυντικές προδιαγραφές της ΕΠΑΑ, να προωθεί και να ενισχύει, μέσω πολυεθνικών προγραμμάτων συνεργασίας, τους ευρωπαϊκούς εξοπλισμούς με συγκεκριμένα στοιχεία τυποποίησης, να παρέχει εμπειρογνωμοσύνη επί προμηθειών και διεθνών συμβάσεων, μέσω της υπηρεσίας Legal & Contracting Unit, και να διαχειρίζεται το ανθρώπινο δυναμικό, τον προϋπολογισμό, την τεχνολογία των πληροφοριών και την ασφάλεια του Οργανισμού.

Μετά την τρομοκρατική επίθεση στη Μαδρίτη (11/3/2004), όπου 191 άνθρωποι σκοτώθηκαν και περισσότεροι από 2.000 τραυματίστηκαν από διαδοχικές εκρήξεις βομβών σε τραίνα που ήσαν σταθμευμένα σε τρεις διαφορετικούς σιδηροδρομικούς σταθμούς της πόλης²⁶⁰, η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών (25-26/3/2004) απεφάσισε να εντάξει την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο πλαίσιο της ευθύνης και των δραστηριοτήτων της ΕΠΑΑ.

Η αντιτρομοκρατική ατζέντα της ΕΕ (EU's Counter-Terrorism Strategy)²⁶¹ έθεσε ως κύριους στόχους την αποτροπή της προσφυγής σε τρομοκρατικές ενέργειες μέσω της καταπολέμησης των πρωταρχικών αιτιών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στον φανατισμό και τη στρατολόγηση τρομοκρατών σε ευρωπαϊκό έδαφος, την προστασία των πολιτών και των

²⁵⁸ <http://www.eda.europa.eu/> (προσπελάστηκε την 4/9/2015)

²⁵⁹ Το μόνο κράτος-μέλος της ΕΕ που δεν συμμετέχει στον EDA είναι η Δανία.

²⁶⁰ Η ευθύνη για τρομοκρατική ενέργεια αποδόθηκε σε ακραίες ισλαμιστικές ομάδες, που είχαν σχέση με την Αλ-Κάιντα, και θεωρήθηκε ως αντίποινο για τη συμμετοχή της Ισπανίας στον πόλεμο του Ιράκ.

²⁶¹ <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST+14469+2005+REV+4> (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

υποδομών μέσω της βελτίωσης της ασφαλείας των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης και των μεταφορών, την αναζήτηση και την καταδίωξη των τρομοκρατικών ομάδων τόσο στο ευρωπαϊκό έδαφος, όσο και διεθνώς, μέσω της συνεργασίας των υπηρεσιών της Europol, Eurojust και FRONTEX, την παρεμπόδιση της πρόσβασης τρομοκρατικών ομάδων σε οικονομικούς πόρους και σε υλικά τρομοκρατικών επιθέσεων, την αποδιοργάνωση των τρομοκρατικών δικτύων, την προετοιμασία των Ευρωπαίων πολιτών για τη διαχείριση και την ελαχιστοποίηση των συνεπειών μιας τρομοκρατικής επίθεσης και την επιδίωξη της μέγιστης δυνατής διεθνούς συναίνεσης για την εντατικοποίηση των προσπαθειών καταπολέμησης της τρομοκρατίας σε όλο τον κόσμο. Τα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν την κύρια ευθύνη και την αρμοδιότητα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ωστόσο στο πλαίσιο της ΕΕ, και σύμφωνα με την «ρήτρα αλληλεγγύης» για περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων που ορίζει η Απόφαση 2014/415/ΕΕ²⁶², ενεργούν από κοινού και με πνεύμα αλληλεγγύης στον τομέα ανταλλαγής πληροφοριών, στη θέσπιση μηχανισμών ασφαλείας για την υποβοήθηση της αντιτρομοκρατικής συνεργασίας και στην αντιμετώπιση των συνεπειών από τρομοκρατικές επιθέσεις σε ενωσιακό έδαφος. Η Ένωση συμβάλλει μέσω των ενωσιακών αστυνομικών και διωκτικών μηχανισμών (Europol, Eurojust, FRONTEX), του Κέντρου Συντονισμού Αντιμετώπισης Έκτακτης Ανάγκης (Emergency Response Coordination Centre - ERCC)²⁶³ και τον Συντονιστή Αντιτρομοκρατίας (Counter-Terrorism Coordinator)²⁶⁴, που είναι υπεύθυνος για την διασφάλιση του ενεργού ρόλου της ΕΕ στον διεθνή αντιτρομοκρατικό αγώνα και αρμόδιος για την παρακολούθηση και τον συντονισμό των αντιτρομοκρατικών πολιτικών και δράσεων της ΕΕ, την υποβολή εκθέσεων και προτάσεων προς το Συμβούλιο για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων της ευρωπαϊκής αντιτρομοκρατικής πολιτικής με βάση το Κέντρο Ανάλυσης Πληροφοριών της ΕΕ (EU Intelligence Analysis Centre - EU INTCEN)²⁶⁵ και

²⁶² ΑΠΟΦΑΣΗ 2014/415/ΕΕ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0415&from=EN> (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

²⁶³ http://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-erc_en (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

²⁶⁴ <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/counter-terrorism-coordinator/> (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

²⁶⁵ http://eeas.europa.eu/factsheets/docs/20150206_factsheet_eu_intcen_en.pdf (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

τις εκθέσεις της Europol²⁶⁶, τον συντονισμό των προπαρασκευαστικών οργάνων της Επιτροπής, του Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (European External Action Service - EEAS)²⁶⁷ για θέματα αντιτρομοκρατίας και την βελτίωση της επικοινωνίας και της συνεργασίας της ΕΕ με τρίτες χώρες στον τομέα της αντιτρομοκρατικής δράσης. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ευρωπαϊκή αντιτρομοκρατική ατζέντα παίζει η αντιμετώπιση της λεγόμενης «πυρηνικής τρομοκρατίας», ιδιαίτερα μετά τη διασπορά, από τα μέσα της δεκαετίας του '90, του πρ. σοβιετικού πυρηνικού οπλοστασίου, που επακολούθησε μετά τη διάλυση της πρ. ΕΣΣΔ. Επίσης, η Ένωση υποστηρίζει σταθερά τον καίριο ρόλο των Ηνωμένων Εθνών στην πολυμερή συνεργασία για την πρόληψη και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την υλοποίηση της παγκόσμιας αντιτρομοκρατικής στρατηγικής του ΟΗΕ²⁶⁸.

Το Δορυφορικό Κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (SATCEN)²⁶⁹ ιδρύθηκε βάσει κοινής δράσης του Συμβουλίου²⁷⁰ (20/7/2001), άρχισε να λειτουργεί από την 1/1/ 2002 και έχει την έδρα του στο Torrejón de Ardoz της Ισπανίας. Έχει ως αποστολή να επικουρεί το έργο της ΚΕΠΑΑ, και κυρίως των αποστολών που διεξάγονται στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, μέσω της παραγωγής και της αξιοποίησης πληροφοριών «που προκύπτουν από την εκμετάλλευση των σχετικών διαστημικών πόρων και συναφών δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων αεροφωτογραφιών και συναφών υπηρεσιών».

Η Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης της ΕΕ (EEAS)²⁷¹ συνιστά, ουσιαστικά, τη διπλωματική υπηρεσία της Ένωσης. Η Υπηρεσία θεσμοθετήθηκε με την Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρο 27, παρ. 3, ΣυνθΕΕ) και ξεκίνησε επίσημα να λειτουργεί την 1/1/2011 μετά από σχετική απόφαση του Συμβουλίου²⁷². Ειδικά στον τομέα της διαχείρισης και αντιμετώπισης κρίσεων η EEAS αποτελεί ένα

²⁶⁶ <https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015> (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

²⁶⁷ http://eeas.europa.eu/index_en.htm (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

²⁶⁸ United Nations Global Counter-Terrorism Strategy <http://www.un.org/en/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml>

²⁶⁹ <https://www.satcen.europa.eu/> (προσπελάστηκε την 5/9/2015)

²⁷⁰ ΑΠΟΦΑΣΗ 2014/401/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0401&from=EL> (προσπελάστηκε την 6/9/2015)

²⁷¹ http://eeas.europa.eu/index_en.htm (προσπελάστηκε την 6/9/2015)

²⁷² ΑΠΟΦΑΣΗ 2010/427/ΕΕ http://www.eeas.europa.eu/background/docs/eeas_decision_en.pdf (προσπελάστηκε την 6/9/2015)

ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο της ΕΕ, συντονίζοντας τις πολιτικές εξωτερικών σχέσεων, ασφάλειας και άμυνας της Ένωσης προς την κατεύθυνση της ολοκληρωμένης προσέγγισης και δράσης, δηλαδή τον προσδιορισμό και την αποτελεσματική χρήση όλων των διαθέσιμων και κατάλληλων μέσων που διαθέτει η Ένωση για την διαχείριση και την αντιμετώπιση κρίσεων. Στον σχεδιασμό αυτόν είναι κρίσιμη η συμβολή της Πλατφόρμας Κρίσεων²⁷³ της ΕΕΑΣ, ένας μηχανισμός που συγκαλείται ad hoc για την εξασφάλιση της αποτελεσματικότερης ανταπόκρισης της ΕΕ κατά τη διάρκεια των εξωτερικών κρίσεων²⁷⁴. Η Πλατφόρμα Κρίσεων της ΕΕΑΣ συγκλήθηκε το 2013 για την αντιμετώπιση των κρίσεων στο Σαχέλ²⁷⁵, στο Κέρασ της Αφρικής, στην Συρία, στην Κένυα, στο Μαλί, στον Λίβανο και στο Νότιο Σουδάν.

Ένας άλλος μηχανισμός που στηρίζει την εξωτερική δράση της ΕΕ είναι το Κέντρο Επιχειρήσεων της ΕΕΑΣ²⁷⁶, το οποίο συνιστά μια μόνιμη υπηρεσία συγκέντρωσης και επεξεργασίας πληροφοριών της διεθνούς κατάστασης. Υποβάλλει τακτικές εκθέσεις σχετικά με ενδεχόμενες κρίσεις και τους τρόπους αποτελεσματικής πρόληψης και αντιμετώπισής τους, συντονίζει τον σχεδιασμό των δράσεων και τη λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της Ολοκληρωμένης Αντιμετώπισης Πολιτικών Κρίσεων της ΕΕ (IPCR)²⁷⁷.

Η ΕΕ, μετά την έξαρση του ισλαμικού εξτρεμισμού και τις τρομοκρατικές επιθέσεις στη Μαδρίτη, στο Λονδίνο, στη Μόσχα και στον Μαραθώνιο της Βοστώνης εκδήλωσε μια ιδιαίτερη ανησυχία για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας στο πλαίσιο της Αντιτρομοκρατικής Στρατηγικής της ΕΕ, που αφορά στη στρατηγική δέσμευση για «να καταπολεμηθεί συνολικά η τρομοκρατία με παράλληλο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να καταστεί η Ευρώπη ασφαλέστερη, επιτρέποντας έτσι στους πολίτες της να ζουν σε μια περιοχή ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» και θέτει τέσσερις στόχους: πρόληψη της στροφής προς την τρομοκρατία με την αντιμετώπιση των θεμελιακών

²⁷³ Crisis Platform http://www.eeas.europa.eu/crisis-response/what-we-do/crisis-platform/index_en.htm (προσπελάστηκε την 7/9/2015)

²⁷⁴ Όρα Παράρτημα (1)

²⁷⁵ Sahel

²⁷⁶ EU Situation Room http://www.eeas.europa.eu/crisis-response/what-we-do/eu-situation-room/index_en.htm (προσπελάστηκε την 7/9/2015)

²⁷⁷ Integrated Political Crisis Response

παραγόντων και αιτιών που οδηγούν στη ριζοσπαστικοποίηση και τη στρατολόγηση στην Ευρώπη και διεθνώς· προστασία του κοινού και των υποδομών και μείωση της τρωτότητας της ΕΕ μέσω της βελτίωσης της ασφαλείας των συνόρων, των μεταφορών και των υποδομών ζωτικής σημασίας· διενέργεια ερευνών για τρομοκράτες και καταδίωξή τους στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών συνόρων και πέραν αυτών, παρεμπόδιση των ταξιδιών και των επικοινωνιών τους, διακοπή της πρόσβασης σε χρηματοδότηση και σε υλικά για τη διενέργεια επιθέσεων²⁷⁸, και προσαγωγή των τρομοκρατών στη δικαιοσύνη· προετοιμασία των Ευρωπαίων πολιτών για την, με πνεύμα αλληλεγγύης, αντιμετώπιση, διαχείριση και ελαχιστοποίηση των συνεπειών από τρομοκρατικές επιθέσεις, τον συντονισμό της αντίδρασης και την βέλτιστη αντιμετώπιση των αναγκών των θυμάτων από τρομοκρατικές επιθέσεις²⁷⁹. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή εξέδωσε Ανακοίνωση (5/5/2014)²⁸⁰ σχετικά με τη βελτίωση της ικανότητας πρόληψης των συμβάντων που οφείλονται σε χημικές, βιολογικές, ακτινολογικές, πυρηνικές και εκρηκτικές ύλες. Όπως σημειώνει χαρακτηριστικά στην Ανακοίνωσή της η Επιτροπή: «Η συζήτηση της ΕΕ για τη ριζοσπαστικοποίηση εντάθηκε πρόσφατα. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκθέσεις, ιδιαίτερη ανησυχία προκαλούν οι επιστρέφοντες από τη Συρία. Ορισμένοι από αυτούς και άλλα άτομα με ριζοσπαστικές απόψεις, που έχουν πρόσβαση και εργάζονται σε ευαίσθητους τομείς, ενδέχεται να χρησιμοποιήσουν εμπιστευτικές πληροφορίες για να χτυπήσουν υποδομές ζωτικής σημασίας, όπως μονάδες καθαρισμού υδάτων ή να διακόψουν την παροχή ενέργειας σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής για τους σιδηροδρόμους. Αυτές οι απειλές από πρόσωπα που κατέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες μπορεί να έχουν επιπτώσεις σε διεθνές επίπεδο και, ως εκ τούτου, αποτελούν απειλή για την ασφάλεια της ΕΕ»²⁸¹.

²⁷⁸ Για τον σκοπό αυτόν η ΕΕ συνεργάζεται στενά με την FATF (Financial Action Task Force) <http://www.fatf-gafi.org/> (προσπελάστηκε την 8/9/2015)

²⁷⁹ 14469/4/05REV4 <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+14469+2005+REV+4&l=el> (προσπελάστηκε την 8/9/2015)

²⁸⁰ COM(2014)247final <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0247&from=EL> (προσπελάστηκε την 8/9/2015)

²⁸¹ ό.π. σ. 3.

3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα σ' ένα νέο γεωπολιτικό περιβάλλον.

Στο νεότερο, μεταψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον, το διακύβευμα της ασφάλειας και της άμυνας φαίνεται πως έχει να κάνει με την άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπιση απειλών που δημιουργούνται από περιφερειακές κρίσεις και συγκρούσεις, οι οποίες σχετίζονται συνήθως με θέματα εθνικών και θρησκευτικών ανταγωνισμών, εδαφικών διεκδικήσεων, κατανομής εξουσίας, οικονομικών κρίσεων και φτώχειας, παραβίασης της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, διαχείρισης φυσικών πόρων και συνεπειών από περιβαλλοντικές και ανθρωπογενείς καταστροφές.

Κατά την άποψη κάποιων μελετητών, η αποτελεσματική αντιμετώπιση όλων αυτών των προκλήσεων οδήγησε τους διεθνείς δρώντες, δηλαδή τα ισχυρά κράτη και τους μεγάλους διεθνείς οργανισμούς, στην υιοθέτηση ενός δόγματος προληπτικών πολιτικών και παρεμβατικών δράσεων στα λεγόμενα «ασταθή κράτη», με σκοπό την αποκατάσταση στις περιοχές αυτές, που θεωρούνται στρατηγικές απειλές για την ασφάλεια του ανεπτυγμένου κόσμου, της εσωτερικής τάξης, των δομών εξουσίας και του κράτους δικαίου, καθώς και την οικονομική σταθεροποίησή τους²⁸².

Ταυτόχρονα, κατά τον 21^ο αιώνα αναδύθηκαν νέες διεθνικές απειλές και προκλήσεις για τη διεθνή ασφάλεια και άμυνα, όπως μεταξύ άλλων η αναβίωση των εθνικιστικών εξάρσεων και του φονταμενταλισμού, η διεθνής τρομοκρατία, οι συνέπειες από τις κλιματικές αλλαγές, η διασπορά των πυρηνικών όπλων και ο κίνδυνος της λεγόμενης «πυρηνικής τρομοκρατίας», το διεθνές έγκλημα, οι τεράστιες μεταναστευτικές ροές και ιδιαίτερα το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης. Οι περισσότερες από τις απειλές αυτές είναι ασύμμετρες και εν πολλοίς ακυρώνουν τις δυνατότητες αντιμετώπισης με τα παραδοσιακά εργαλεία κρατικής ισχύος, απαιτούν

²⁸² Ε. Χειλά, *ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ, ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ*, εκδ. Ποιότητα, ΒΑΡΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, χ.χ.δ., σ.σ. 16-17.

δηλαδή διεθνικές δράσεις από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες, οι οποίες τις περισσότερες φορές υπερβαίνουν τα συμβατικά, στρατιωτικά μέσα²⁸³.

Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ εγκαθίδρυσε μια σειρά από όργανα, μηχανισμούς και μέσα για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση των ζητημάτων που αφορούν στην ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια. Δίνει, επίσης, εξαιρετική βαρύτητα στη διαδικασία του πολυμερισμού των ενεργειών και της συνεργασίας στα ζητήματα αυτά με τους στρατηγικούς και περιφερειακούς εταίρους της Ένωσης για την ανάπτυξη συνεργατικών πολιτικών και αμυντικών δομών.

3.2. Ένας αποδοτικότερος τομέας άμυνας και ασφάλειας.

Τον Ιούλιο του 2013, σε Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο: «Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας»²⁸⁴ τίθενται οι προβληματισμοί για τις προκλήσεις και τις προοπτικές της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας μέσα σ' ένα ταχύτατα εξελισσόμενο γεωπολιτικό και στρατηγικό περιβάλλον.

Παραδεχόμενη το γεγονός της στροφής του στρατηγικού ενδιαφέροντος των ΗΠΑ προς την Ασία, η Επιτροπή αναγνωρίζει πως η Ένωση οφείλει να αναλάβει μεγαλύτερες ευθύνες για την ασφάλεια και την άμυνα του ευρωπαϊκού χώρου, τόσο εντός, όσο και εκτός ευρωπαϊκού εδάφους, πάντα στο πλαίσιο του ευρωατλαντικού εταιρικού συμφώνου και σε συνεργασία με το ΝΑΤΟ.

Σ' έναν κόσμο πολυπολικό και πολυκεντρικό, όπου η απουσία μιας ρυθμιστικής αρχής ή έστω ενός εξισορροπητικού δίπολου, όπως συνέβαινε μέχρι την δεκαετία του '90 με το γεωστρατηγικό δίπολο ΗΠΑ-ΕΣΣΔ, οδηγεί κάποιους να μιλούν για μια εποχή «νέου αναρχισμού» στις διεθνείς σχέσεις²⁸⁵, η ΕΕ καλείται να αντιμετωπίσει πολύπλοκες, αλληλένδετες, αστάθμητες και ασύμμετρες απειλές, που έχουν να κάνουν με περιφερειακές κρίσεις, οι οποίες εξελίσσονται ταχύτατα σε βίαιες συγκρούσεις ή/και

²⁸³ ό.π. σ.σ. 24-25.

²⁸⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", SWD(2013) 279 final, βλ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0542&qid=1440479355289&from=EL>

(προσπελάστηκε την 9/9/2015)

²⁸⁵ Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 21.

συρράξεις και γιγαντώνουν τις προσφυγικές ροές, την έξαρση του εξτρεμιστικού φονταμενταλισμού και της τρομοκρατίας²⁸⁶, τις δημογραφικές και κοινωνικές εκρήξεις στη Βόρειο Αφρική, τις απειλές βιολογικο-πυρηνικής τρομοκρατίας, τις περιβαλλοντικές αλλαγές και τις ανθρωπογενείς καταστροφές, την εξάντληση των φυσικών πόρων και τις νέες αμυντικές τεχνολογίες. Οι απειλές αυτές, μέσα σ' έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, καθιστούν «δυσδιάκριτη την παραδοσιακή διαχωριστική γραμμή μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας»²⁸⁷. Με άλλα λόγια, οι απειλές για την ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια φαίνεται να αφορούν πολύ περισσότερο σε προβλήματα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής φύσης, παρά σε ζητήματα ευθείας στρατιωτικής απειλής²⁸⁸. Επιπροσθέτως, η αλματώδης τεχνολογική ανάπτυξη του τομέα της αμυντικής τεχνολογίας καθιστά τις δαπάνες για τους σχετικούς εξοπλισμούς σχεδόν απαγορευτικές για τις δημοσιονομικές δυνατότητες πολλών κρατών-μελών της Ένωσης, ειδικά μέσα σ' ένα οικονομικό περιβάλλον βαθείας κρίσης και δυσπραγίας, σαν και αυτό που σοβεί απ' το 2008²⁸⁹.

Τα ζητήματα αυτά η ΕΕ καλείται να τα αντιμετωπίσει μ' ένα στρατιωτικό και αμυντικό δόγμα «ήπιας ισχύος», όπου οι στρατιωτικές και μη στρατιωτικές αποστολές της Ένωσης δεν αναπτύσσονται για να αποκτήσουν τον έλεγχο τρίτων χωρών, ή για να επιβάλλουν στρατιωτικό έλεγχο εντός ενωσιακού εδάφους, αλλά για να διαχειριστούν κρίσεις με ειρηνευτικές και ανθρωπιστικές αποστολές, και να εξαλείψουν τους παράγοντες που οδηγούν σε συγκρούσεις και συρράξεις, πάντοτε μετά από σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, καθώς και με την πρόσκληση της τρίτης χώρας στο έδαφος της οποίας αναπτύσσονται οι ενωσιακές αποστολές. Η απάντηση στο πρόβλημα αυτό, δηλαδή της αντιμετώπισης ολοένα και πιο σύνθετων, ασύμμετρων απειλών μέσω μιας

²⁸⁶ Σύμφωνα με την Έκθεση της Europol (2015), το 2014 αποτράπηκαν, απέτυχαν ή δεν ολοκληρώθηκαν 201 τρομοκρατικές επιθέσεις στο ενωσιακό έδαφος. <https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015> (προσπελάστηκε την 9/9/2015)

²⁸⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", σ. 2.

²⁸⁸ Ι. Παρίσης, «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ», ό.π. σ. 63.

²⁸⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", σ. 3.

«ήπιας ισχύος», φαίνεται πως είναι η αναγκαιότητα της ανάπτυξης μιας «έξυπνης ισχύος»²⁹⁰, απ' τη μια, και της υπέρβασης της ευρωπαϊκής διακρατικής ανομοιογένειας στους τομείς της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ²⁹¹, απ' την άλλη, δηλαδή η αναγκαιότητα μιας πλήρους πολιτικής ένωσης²⁹².

3.3. Η πρόκληση των αμυντικών δαπανών και η προοπτική της ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς.

Ένας κρίσιμος τομέας που η ΕΕ καλείται για να αντιμετωπίσει σε σχέση με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας ενιαίας πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, είναι εκείνος των δαπανών.

Η σοβούσα οικονομική κρίση επέφερε περιορισμούς στους σχετικούς αμυντικούς προϋπολογισμούς των κρατών-μελών της ΕΕ, με αποτέλεσμα αυτοί να μειωθούν σε ποσοστό σχεδόν 23% μέσα σε μια δεκαετία, από τα 251 δισεκατομμύρια ευρώ το 2001, στα 194 δισεκατομμύρια ευρώ το 2010²⁹³, εξακολουθώντας να παρουσιάζουν πτωτικές τάσεις μέχρι σήμερα²⁹⁴, ενώ οι σχετικές επενδύσεις στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας και τεχνολογίας, ενός ζωτικού κλάδου για την στρατηγική αυτονομία της ΕΕ²⁹⁵, μειώθηκαν κατά την ίδια περίοδο κατά 14%, γεγονός που δημιουργεί αρνητικό αντίκτυπο στις ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες και στις δυνατότητες των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων, ενώ οι ευρωπαϊκές δαπάνες για την έρευνα και της ανάπτυξη του αμυντικού τομέα υπολείπονται κατά πολύ τόσο εκείνων των ΗΠΑ, όσο και εκείνων των BRICs (Brazil, Russia, India, China, and South Africa)²⁹⁶. Ωστόσο, από το 2014 και εντεύθεν το πολυετές χρηματοοικονομικό πλαίσιο (MFF²⁹⁷) της ΚΕΠΠΑ αυξάνεται με σταθερούς ρυθμούς μέχρι το 2020, προκειμένου η ΕΕ να ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες και απαιτήσεις της κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας²⁹⁸, ενώ, παρά τους δημοσιονομικούς

²⁹⁰ Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑΣ & ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ*, ό.π. σ.σ. 31-32.

²⁹¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", σ. 3.

²⁹² Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 101.

²⁹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", σ. 3.

²⁹⁴ Όρα Παράρτημα (3)

²⁹⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", σ. 4.

²⁹⁶ Όρα Παράρτημα (4)

²⁹⁷ Multiannual Financial Framework

²⁹⁸ Όρα Παράρτημα (5)

περιορισμούς, τα κράτη-μέλη της ΕΕ ξόδεψαν σε αμυντικές δαπάνες κατά το έτος 2011 περισσότερα απ' όσα ξόδεψαν μαζί η Κίνα, η Ρωσία και η Ιαπωνία. Παρά το γεγονός ότι ο τομέας της άμυνας παραμένει σε διακυβερνητικό πλαίσιο και επομένως στην εθνική κυριαρχία των κρατών-μελών, η Επιτροπή, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτή η σπατάλη πόρων, προτείνει τη δημιουργία μιας κοινής, ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς²⁹⁹, προκειμένου, να αναβαθμιστούν οι διακρατικές συνέργειες, δηλαδή η στενότερη συνεργασία των κρατών-μελών στους τομείς των, στρατιωτικών και μη στρατιωτικών, ερευνών, της εξειδίκευσης των εργασιών και των προμηθειών, καθώς και για να επιτευχθούν οι στρατιωτικές δυνατότητες, η αμυντική τεχνολογική βάση και η διεθνής ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, προϋποθέσεις απολύτως αναγκαίες για την απόκτηση μιας ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας. Για τον σκοπό αυτό το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο έχουν ήδη εκδώσει, μετά από πρόταση της Επιτροπής, σχετικές οδηγίες για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης ορισμένων συμβάσεων έργων, προμηθειών και παροχής υπηρεσιών που συνάπτονται από αναθέτουσες αρχές ή αναθέτοντες φορείς στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας³⁰⁰ και γενικότερα για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων³⁰¹. Σήμερα, στο πλαίσιο του EDA λειτουργεί διαδικτυακή πλατφόρμα που αφορά στις δημόσιες συμβάσεις για θέματα αμυντικού εξοπλισμού (Procurement Gateway)³⁰². Ως αποτέλεσμα, έξι κράτη-μέλη της ΕΕ³⁰³, που παρήγαγαν, κατά το έτος 2013 το 87% της ευρωπαϊκής αμυντικής παραγωγής, αποτελούν τη βάση για 20 αμυντικές βιομηχανίες ανάμεσα στις 100 καλύτερες του κόσμου³⁰⁴. Παρά ταύτα, η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία εξακολουθεί να είναι υστερεί σημαντικά σε σχέση προς τον ανταγωνισμό με τις αντίστοιχες αμερικανικές και ρωσικές βιομηχανίες³⁰⁵.

Επομένως, για την ευρωπαϊκή πολιτική άμυνας και ασφάλειας είναι κρίσιμη η διασφάλιση της διακρατικής συνέργειας μεταξύ των κρατών-μελών της

²⁹⁹ European Defence Market

³⁰⁰ ΟΔΗΓΙΑ 2009/81/ΕΚ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0081&from=EL> (προσπελάστηκε την 9/9/2015)

³⁰¹ ΟΔΗΓΙΑ 2004/18/ΕΚ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0018&from=en> (προσπελάστηκε την 9/9/2015)

³⁰² <http://www.eda.europa.eu/procurement-gateway> (προσπελάστηκε την 9/9/2015)

³⁰³ Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία και Σουηδία.

³⁰⁴ Όρα Παράρτημα (6)

³⁰⁵ Όρα Παράρτημα (7)

Ένωσης ώστε, αφενός, να βελτιωθεί ο τομέας της έρευνας και της ανάπτυξης νέας αμυντικής τεχνολογίας και να εδραιωθεί έτσι μια ευρωπαϊκή βιομηχανική και τεχνολογική βάση στον τομέα της άμυνας (EDTIB)³⁰⁶ και, αφετέρου, να καταστεί η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία διεθνώς ανταγωνιστική. Ωστόσο, επειδή τα περισσότερα βιομηχανικά πρότυπα που χρησιμοποιούνται στον αμυντικό τομέα της Ένωσης είναι μη στρατιωτικού χαρακτήρα, όταν απαιτούνται ειδικά πρότυπα καταρτίζονται σε εθνικό επίπεδο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση του βιομηχανικού κόστους και την παρεμπόδιση της διακρατικής συνεργασίας και της διαλειτουργικότητας μεταξύ των ευρωπαϊκών στρατιωτικών δυνάμεων³⁰⁷. Προς την κατεύθυνση αυτή, η Επιτροπή επιχειρεί να προωθήσει την ανάπτυξη υβριδικών αμυντικών προτύπων³⁰⁸ και ταυτόχρονα την πιθανώς γόνιμη αλληλεπίδραση μεταξύ στρατιωτικών και μη στρατιωτικών συνεργατικών ερευνητικών σχηματισμών ("δυνατότητες διπλής χρήσης")³⁰⁹. Έτσι, πέρα από τις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, η ΕΕ δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην συμμετοχή στον τομέα της ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (SME)³¹⁰, παροτρύνοντας μια προσέγγιση «από τη βάση προς την κορυφή» στον τομέα της αμυντικής παραγωγής, δηλαδή βοηθώντας σε θέματα δικτύωσης, σύναψης συμπράξεων και διεθνοποίησης των δραστηριοτήτων των SME, μεταφοράς τεχνολογίας και περιφερειακής δικτύωσης μέσω των δικτύων ESCP³¹¹, EEN³¹² και COSME³¹³. Επίσης, η Επιτροπή επιχειρεί να υποστηρίξει την αναδιάρθρωση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης της ευρωπαϊκής άμυνας, μέσω της αναβάθμισης του τομέα των συνεργατικών σχηματισμών για την έρευνα και την εφαρμογή των τεχνολογιών «διπλής φύσης» και την

³⁰⁶ European Defence Technological and Industrial Base

³⁰⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", σ. 9.

³⁰⁸ Hybrid Standards· Παραδείγματα τέτοιου είδους υβριδικής τυποποίησης στον τομέα άμυνας και ασφάλειας αποτελούν το πρόγραμμα για ασφαλή, ασύρματη ραδιοεπικοινωνία EULER (European Software Defined Radio for wireless in joint security operations) <http://www.euler-project.eu/> και το πρόγραμμα εξ' αποστάσεων πλοηγούμενων εναερίων συστημάτων RPAS (Remotely Piloted Aircraft System) http://ec.europa.eu/growth/sectors/aeronautics/rpas/index_en.htm (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³⁰⁹ dual-use capabilities

³¹⁰ Small and Medium Enterprises

³¹¹ European Strategic Cluster Partnership· όρα Παράρτημα (8)

³¹² Enterprise Europe Network <http://een.ec.europa.eu/> (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³¹³ http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cosme/index_en.htm (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

ενίσχυση της καινοτομίας, προωθώντας την επιμόρφωση και την αύξηση των δεξιοτήτων μέσα από μια σειρά ενωσιακών εργαλείων, που μπορούν να χρησιμοποιούν τα κράτη-μέλη, όπως το πρόγραμμα SESAR³¹⁴, που είναι ενταγμένο στο 7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Έρευνα και την Ανάπτυξη (FP7)³¹⁵ και, μεταξύ άλλων, υποστηρίζει ερευνητικές δραστηριότητες σχετικά με την ασφάλεια του κυβερνοχώρου στο πεδίο της εναέριας κυκλοφορίας, και των θεματικών ενοτήτων «Πρωτοπορία στις τεχνολογίες γενικής εφαρμογής και στις βιομηχανικές τεχνολογίες»³¹⁶, «Βασικές Τεχνολογίες Γενικής Εφαρμογής» (KETs)³¹⁷ και «Ασφαλείς Κοινωνίες»³¹⁸, που εντάσσονται στην στρατηγική «Horizon 2020»³¹⁹. Αν και οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται μέσω του προγράμματος αυτού αφορούν αποκλειστικά και μόνον σε μη στρατιωτικές εφαρμογές, μπορούν να δώσουν ώθηση στην ανάπτυξη καινοτομιών και εφαρμογών «διπλής χρήσης». Επίσης, στην προσπάθεια αυτή ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (EDA) προβλέπεται να είναι σημαντικά αναβαθμισμένος, ενώ η Επιτροπή παρακολουθεί και αξιολογεί την αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα και την οικονομικότητα των ευρωπαϊκών αμυντικών αγορών, μέσω του μηχανισμού της Πύλης Δημοσίων Δεδομένων της ΕΕ (TED)³²⁰ και άλλων εξειδικευμένων πηγών και μηχανισμών, για την άμεση αντιμετώπιση ενδεχόμενων στρεβλώσεων των όρων ανταγωνισμού της αμυντικής αγοράς.

Ταυτόχρονα, καταβάλλεται προσπάθεια για την ασφάλεια του αμυντικού εφοδιασμού και των αμυντικών μεταφορών. Αν και η αρμοδιότητα του τομέα αυτού ανήκει κατά κύριο λόγο στα κράτη-μέλη, ήδη από το 2009 έχει εκδοθεί Οδηγία σχετικά με την απλούστευση των όρων και προϋποθέσεων για τις

³¹⁴ http://ec.europa.eu/transport/modes/air/sesar/index_en.htm (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³¹⁵ Seventh Framework Programme for Research http://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³¹⁶ «Leadership in enabling and industrial technologies Introduction» http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2014_2015/main/h2020-wp1415-leit_v1.0_en.pdf (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³¹⁷ «Key Enabling Technologies» http://ec.europa.eu/growth/industry/key-enabling-technologies/index_en.htm (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³¹⁸ «Secure societies—Protecting freedom and security of Europe and its citizens» https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2014_2015/main/h2020-wp1415-security_en.pdf (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³¹⁹ <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/> (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³²⁰ Tenders Electronic Daily <http://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do> (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

μεταφορές προϊόντων συνδεδεμένων με τον τομέα της άμυνας εντός της ΕΕ³²¹, ενώ για ευνόητους λόγους ασφάλειας υπάρχουν αυστηροί έλεγχοι στον τομέα εμπορίας όπλων και εξαγωγών ειδών «διπλής χρήσης», σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) 428/2009 περί κοινοτικού συστήματος ελέγχου των εξαγωγών, της μεταφοράς, της μεσιτείας και της διαμετακόμισης ειδών διπλής χρήσης³²².

Ένας άλλος τομέας, σχετικός με την ΚΠΑΑ, στον οποίον η Επιτροπή δίνει βαρύνουσα σημασία, είναι εκείνος που σχετίζεται με την προμήθεια και την επάρκεια σπάνιων πρώτων υλών³²³, που είναι απαραίτητες για ένα μεγάλο φάσμα εφαρμογών του αμυντικού τομέα, από τα κατευθυνόμενα πυρομαχικά ακριβείας και τις συσκευές σκοπεύσεως με λέιζερ, μέχρι τις δορυφορικές επικοινωνίες. Η Επιτροπή παρακολουθεί συστηματικά τη διεθνή παραγωγή και τη διάθεση των πρώτων υλών αυτών, καθώς και την ευρωπαϊκή επάρκεια³²⁴.

3.4. Διαστημικές υποδομές, δορυφορικές επικοινωνίες και ενέργεια.

Η προστασία των διαστημικών υποδομών και οι δορυφορικές επικοινωνίες είναι ακόμα δυο προκλήσεις που απασχολούν την ΕΕ στον τομέα της ΚΠΑΑ.

Σε ό,τι αφορά την προστασία των διαστημικών υποδομών, τα διαστημικά προγράμματα «Galileo»³²⁵, «EGNOS»³²⁶ και «Copernicus»³²⁷ αποτελούν τις μείζονες διαστημικές υποδομές της Ένωσης, οι οποίες έχουν τεράστια σημασία για την παροχή πληροφοριών και εφαρμογών, στρατιωτικού και μη στρατιωτικού χαρακτήρα, στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας της ΕΕ. Προκειμένου να περιορισθεί ο κίνδυνος των διαστημικών υπολειμμάτων, που αποτελεί τη μείζονα απειλή για τις ευρωπαϊκές διαστημικές υποδομές, η ΕΕ

³²¹ ΟΔΗΓΙΑ 2009/43/ΕΚ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0043&from=EN> (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³²² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:134:0001:0269:EL:PDF> (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³²³ Στον αναθεωρημένο κατάλογο της Επιτροπής (2014) σχετικά με τις σπάνιες πρώτες ύλες, απαραίτητες για τον τομέα της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, συμπεριλαμβάνονται το αντιμόνιο, το βηρύλλιο, το κοβάλτιο, ο φθορίτης, το γάλλιο, το γερμάνιο, το ίνδιο, το μαγνήσιο, ο φυσικός γραφίτης, το νιόβιο, τα μέταλλα της ομάδας του λευκόχρυσου, οι βαριές και οι ελαφρές σπάνιες γαίες, και το βολφράμιο. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-599_en.htm (προσπελάστηκε την 10/9/2015)

³²⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-377_en.htm

³²⁵ <http://www.gsa.europa.eu/galileo/programme> (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

³²⁶ <http://www.egnos-portal.eu/> (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

³²⁷ <http://www.copernicus.eu/> (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

εγκαθίδρυσε την υπηρεσία διαστημικής παρακολούθησης και ανίχνευσης (SST)³²⁸, που λειτουργεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Διαστημικής Υπηρεσίας (ESA)³²⁹ και είναι επιφορτισμένη με το έργο του εντοπισμού και της παρακολούθησης των διαστημικών δορυφόρων και υπολειμμάτων.

Σε ό,τι αφορά τις δορυφορικές επικοινωνίες (GSA)³³⁰, η Ένωση προωθεί μέσω του EDA την ανάπτυξη και την ομογενοποίηση της ζήτησης, στους τομείς άμυνας και ασφάλειας, για τα δορυφορικά συστήματα SATCOM³³¹ και την ανάπτυξη της ενωσιακής δυνατότητας για δορυφορική απεικόνιση υψηλής ανάλυσης³³², που αποτελεί καίρια προϋπόθεση για την έγκαιρη προειδοποίηση κινδύνων και τη δυνατότητα λήψης άμεσων αποφάσεων σε περιπτώσεις κρίσεων.

Η ενέργεια είναι, τέλος, ένας ακόμη τομέας, σχετικός με την ΚΠΑΑ, που απασχολεί ιδιαίτερα την Ένωση. Σύμφωνα με την έκθεση του EDA (2013), οι ευρωπαϊκές ένοπλες δυνάμεις εκτιμάται ότι δαπανούν συνολικά, μόνο για ηλεκτρική ενέργεια, πάνω από ένα δισεκατομμύριο ευρώ ετησίως³³³. Η ανάγκη της μείωσης της δαπανηρής και ενεργοβόρας αυτής πρακτικής, οδήγησε την ΕΕ στην απόφαση να αναλάβει δράσεις μέσω του EDA (MILITARY GREEN)³³⁴, ώστε οι ευρωπαϊκές ένοπλες δυνάμεις να αναπτύξουν ενεργειακές καινοτομίες και νέες τεχνολογίες και να καλύψουν έτσι σημαντικό μέρος των ενεργειακών αναγκών τους μέσω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υψηλής ενεργειακής απόδοσης και χαμηλής εκπομπής ρύπων, όπως η φωτοβολταϊκή, η υδροηλεκτρική και η παραγωγή ενέργειας από βιομάζα.

³²⁸ Space Surveillance and Tracking http://www.esa.int/Our_Activities/Operations/Space_Situational_Awareness/Space_Surveillance_and_Tracking_-_SST_Segment (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

³²⁹ European Space Agency <http://www.esa.int/ESA> (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

³³⁰ European Global Navigation Satellite Systems Agency <http://www.gsa.europa.eu/> (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

³³¹ <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/eu-satcom-market> (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

³³² http://www.copernicus-masters.com/downloads/2014/flyer_eusi_skybox_challenge_web.pdf (προσπελάστηκε την 11/9/2015)

³³³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: "Μετάβαση προς έναν αποδοτικότερο τομέα άμυνας και ασφάλειας", σ. 17.

³³⁴ <http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/military-green-2013-report.pdf> (προσπελάστηκε την 12/9/2015)

3.5. Η πρόκληση της ασφάλειας μιας «λιγότερο ασφαλούς Ευρώπης που περιβάλλεται από μια λιγότερο σταθερή γειτονιά».

Σύμφωνα με την τελευταία Έκθεση του EUISS σχετικά με θέματα της ευρωπαϊκής ασφάλειας (Y.E.S 2015)³³⁵, η ουκρανική κρίση, η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, η αυτονομιστική εξέγερση στην Donbass³³⁶, η κατάρριψη της πτήσης MH17³³⁷, η πρώτη συμφωνία Μινσκ³³⁸ και τα επακόλουθά της, οδήγησαν σε μια διεθνή κρίση, η οποία σηματοδότησε «το φάντασμα ενός νέου Ψυχρού Πολέμου στην Ευρώπη»³³⁹. Επιπρόσθετη ένταση δημιούργησαν η άνοδος του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και του Λεβάντε (ISIL), η χαώδης κατάσταση στη Λιβύη και την Υεμένη, η γενικότερη αναστάτωση στον αραβικό κόσμο και η διεθνής τρομοκρατία, με την επίθεση εναντίον του Εβραϊκού Μουσείου στις Βρυξέλλες³⁴⁰, στο Παρίσι³⁴¹ και την Κοπεγχάγη³⁴². Στην Έκθεση αναφέρεται ο κίνδυνος για την εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ από τα κύματα μεταναστών και προσφύγων που επιστρέφουν σε ενωσιακό έδαφος μετά από ενδεχόμενη ανάμιξη και στρατολόγησή τους από φονταμενταλιστικές, εξτρεμιστικές ομάδες³⁴³. Η εκρηκτική και ρευστή αυτή κατάσταση, μιας «λιγότερο ασφαλούς Ευρώπης

³³⁵ http://www.iss.europa.eu/uploads/media/YES_2015.pdf (προσπελάστηκε την 12/9/2015)

³³⁶ Τον Απρίλιο του 2014, εξτρεμιστικές φιλορωσικές ομάδες κατέλαβαν περιφερειακά κεντρικά γραφεία διοίκησης, δημοτικά συμβούλια, εισαγγελίες, αστυνομικά τμήματα, αποθήκες όπλων και πύργους τηλεόρασης σε 32 πόλεις, ενώ δημιούργησαν περίπου 280 μπλόκα στο Donetsk και στο Luhansk, δύο επαρχίες του Donbass, μιας ανατολικής περιφέρειας της Ουκρανίας, διεκδικώντας την αυτονομία της περιοχής.

³³⁷ Σύμφωνα με ολλανδικά στοιχεία, η συντριβή του μαλαισιανού αεροσκάφους, που εκτελούσε την πτήση MH17 πάνω από την ανατολική Ουκρανία, τον Ιούλιο του 2014, οφείλεται σε κατάρριψη από ρωσικό πύραυλο εδάφους-αέρος τύπου BUK. <http://www.naftemporiki.gr/story/988520/ollandika-stoixeia-gia-tin-katarripsi-tis-ptisis-mh17-deixnoun-rosiko-puraulo> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³³⁸ Minsk Protocol <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-548991-Minsk-peace-summit-FINAL.pdf> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³³⁹ EUISS, Y.E.S 2015, σ. 3.

³⁴⁰ Στις 24/5/2014, τρεις άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους και ακόμη ένας τραυματίστηκε σοβαρά κατά τη διάρκεια πυροβολισμών στο εβραϊκό μουσείο στο κέντρο των Βρυξελλών. <http://www.naftemporiki.gr/story/811035/brukselles-treis-nekroi-apo-purobolismous-sto-ebraiko-mouseio> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁴¹ Στις 7/1/2015, δέκα δημοσιογράφοι και δυο αστυνομικοί έχασαν τη ζωή τους μετά από τρομοκρατική επίθεση εξτρεμιστών ισλαμιστών στα γραφεία του περιοδικού «Charlie Hebdo» στο Παρίσι. <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=665027> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁴² Στις 14/2/2015 ένας άνθρωπος έχασε τη ζωή του μετά από τρομοκρατική επίθεση σε καφετέρια, που φιλοξενούσε εκδήλωση για τον ισλαμισμό και την ελευθερία της έκφρασης στο κέντρο της Κοπεγχάγης. <http://www.tanea.gr/news/world/article/5209714/pyrobolismoi-se-ekdhlwsh-sthn-kopegxagh-gia-thn-eleytheria-toy-logoy/> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁴³ «the so-called foreign fighters», EUISS, Y.E.S 2015, σ. 3.

που περιβάλλεται από μια λιγότερο σταθερή γειτονιά»³⁴⁴, διαπιστώνει στην Έκθεσή του το EUISS, καθιστά αναγκαία μια συνολική επανεκτίμηση της ΚΠΑΑ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το EUISS αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος της ανάλυσής του στις κλιματικές αλλαγές του πλανήτη και στις επιπτώσεις τους, επιπτώσεις που, πέρα από τις προφανείς ανθρωπιστικές καταστροφές, αφορούν σε μείζονες οικονομικές κρίσεις και στη διατάραξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας με ενδεχόμενες βίαιες συγκρούσεις για τη διαχείριση των φυσικών πόρων. Για παράδειγμα, η μεγάλη ξηρασία που έπληξε την Συρία κατά την περίοδο 2006-2010, συνεπεία της αύξησης της θερμοκρασίας κατά 1°C και της αντίστοιχης μείωσης της βροχόπτωσης κατά 10% στην υγρή περίοδο, και η ταυτόχρονη ραγδαία αύξηση του συριακού πληθυσμού κατά την ίδια περίοδο, εκλαμβάνονται από κάποιους αναλυτές ως δυο εκ των βασικών λόγων της συριακής εξέγερσης του 2011. Ως εκ τούτου, οι γενικευμένες κλιματικές αλλαγές, που προβλέπονται στον πλανήτη μέσα στα επόμενα χρόνια³⁴⁵, δημιουργούν ανησυχίες, ότι μπορεί να λειτουργήσουν ως «πολλαπλασιαστής απειλών»³⁴⁶ για μια ενδεχομένως γενικευμένη αστάθεια, που θα μπορούσε με τη σειρά της να οδηγήσει σε μια αλληλουχία διεθνών κρίσεων και συγκρούσεων, και δημιουργούν ένα οιονεί παγκόσμιο «φάσμα αστάθειας»³⁴⁷. Σε γενικές γραμμές, οι συνολικές επιπτώσεις από τις κλιματικές αλλαγές μοχλεύουν μια κατάσταση αστάθειας και ανισορροπίας, που μπορεί να επηρεάσει παραδοσιακές οικονομίες και να αποσταθεροποιήσει κράτη, οδηγώντας σε μαζικές μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, περιφερειακές αναφλέξεις και, ενδεχομένως, γενικευμένες βίαιες συγκρούσεις. Αυτή είναι μια πρόκληση που πρέπει μεσομακροπρόθεσμα να αντιμετωπίσει η Ένωση, μέσω της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ, υπολογίζοντας εγκαίρως τους κινδύνους και ενδεχομένως διενεργώντας προληπτικές δράσεις.

Αν θεωρήσουμε το φυσικό γεωγραφικό όριο της Ευρώπης προς τα ανατολικά τα Ουράλια όρη, τότε η Ευρώπη είναι ουσιαστικά μια χερσόνησος, της οποίας περισσότερο από το 70% των εξωτερικών συνόρων περιβάλλεται από θάλασσες και ωκεανούς. Τα κράτη-μέλη της Ένωσης, πέρα από τα

³⁴⁴ ό.π.

³⁴⁵ Όρα Παράρτημα (9)

³⁴⁶ «threat multiplier», EUISS, *Y.E.S 2015*, σ. 10.

³⁴⁷ Όρα Παράρτημα (10)

ναυτιλιακά, έχουν στρατηγικά συμφέροντα για να προστατέψουν και να προωθήσουν στον τομέα της θαλάσσιας ασφάλειας, όπως η ασφάλεια των μεταφορών, των λιμένων και των υπερράκτιων εγκαταστάσεων, της διαχείρισης των θαλασσιών πόρων³⁴⁸ και της αντιμετώπισης της παράνομης δραστηριότητας στις θάλασσες, όπως το λαθρεμπόριο και η παράνομη μεταφορά μεταναστών. Επομένως, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ασφάλεια της Ναυτιλίας (EUMSS)³⁴⁹ είναι ένας κρίσιμος τομέας της ΚΕΠΠΑ, που καλύπτει τους τομείς τόσο της εξωτερικής, όσο και της εσωτερικής ασφάλειας συνδυάζοντας τις ενωσιακές πολιτικές της Ολοκληρωμένης Ναυτιλιακής Πολιτικής (IMP)³⁵⁰ και της Στρατηγικής Εσωτερικής Ασφάλειας (ISS)³⁵¹. Η EUMSS έχει υιοθετηθεί μέσα από μια ολοκληρωμένη και συντονισμένη διαδικασία, της οποίας τα κύρια στάδια είναι τα συμπεράσματα του Συμβουλίου (26/4/2010)³⁵², τα συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με ενοποίηση της θαλάσσιας επιτήρησης (23/5/2011)³⁵³, η Διακήρυξη της Λεμεσού (7/10/2012)³⁵⁴, τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

³⁴⁸ Περίπου το 90% του εξωτερικού εμπορίου και το 40% του εσωτερικού εμπορίου της ΕΕ μεταφέρεται δια θαλάσσης. Η ΕΕ είναι ο τρίτος μεγαλύτερος εισαγωγέας και ο πέμπτος παγκόσμιος παραγωγός προϊόντων αλιείας και υδατοκαλλιέργειας. <http://www.jerico-fp7.eu/jerico-professional/international-general/253-an-eu-maritime-security-strategy>

(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁴⁹ European Union Maritime Security Strategy

http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime-security/index_en.htm (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵⁰ Integrated Maritime Policy: πολιτική της ΕΕ που επιδιώκει να συστηματοποιήσει και να συντονίσει τις επενδύσεις και τις δραστηριότητες κλάδων και φορέων που έχουν σχέση με τον ναυτιλιακό, ακτοπλοϊκό, τουριστικό και γενικότερα θαλάσσιο τομέα μέσω οριζόντιων πολιτικών όπως το "Blue growth", "Marine data and knowledge", "Maritime spatial planning", "Sea basin regional strategies" και "Integrated Maritime Surveillance" που έχει σχέση με την αποτελεσματικότερη θαλάσσια επιτήρηση και φύλαξη από τις αρμόδιες αρχές των κρατών-μελών. http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/index_en.htm (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵¹ Internal Security Strategy: πολιτική της ΕΕ που έχει σχεδιαστεί για την πρόληψη της εγκληματικότητας και την αύξηση της ικανότητας παροχής έγκαιρης και κατάλληλης αντίδρασης σε φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές χάρις στην αποτελεσματική ανάπτυξη και διαχείριση των κατάλληλων μέσων. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3010313ENC.pdf

(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/113996.pdf

(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵³ https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/122177.pdf

(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵⁴ http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/documents/limassol_en.pdf (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

(20/12/2013)³⁵⁵ και η κοινή ανακοίνωση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ύπατη Εκπρόσωπο για θέματα ΚΕΠΠΑ (6/3/2014)³⁵⁶.

Σκοπός της EUMSS είναι ο συντονισμός και η συνοχή των πολιτικών και των δράσεων των φορέων και των εθνικών αρχών των κρατών-μελών στον τομέα της θαλάσσιας ασφάλειας, ώστε να δρουν ταχύτερα, αποδοτικότερα, αποτελεσματικότερα και οικονομικότερα κατά την αντιμετώπιση των κινδύνων και των απειλών κατά της ναυσιπλοΐας, στην αντιμετώπιση κρίσεων, στην πρόληψη συγκρούσεων, καθώς και στην επιτήρηση των θαλασσιών συνόρων της Ένωσης, μέσω διασυνοριακών και διατομεακών συνεργασιών. Η στρατηγική αυτή αφορά όλες τις ευρωπαϊκές θαλάσσιες και υποθαλάσσιες λεκάνες, δηλαδή τη Βαλτική, τη Μαύρη Θάλασσα, τη Μεσόγειο, τη Βόρεια Θάλασσα, καθώς και τα νερά της Αρκτικής, τον Ατλαντικό Ωκεανό και τις εξόχως απόκεντρες περιφέρειες. Βασίζεται στη διατομεακή συνεργασία των εθνικών στρατιωτικών αρχών και φορέων, στη λειτουργική ακεραιότητα μεταξύ των αρμοδιοτήτων της Ένωσης και των κρατών-μελών, στον σεβασμό του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην πλήρη συμμόρφωση με τις αρχές της UNCLOS³⁵⁷, και στην συνεργασία με όλους τους στρατηγικούς και διεθνείς εταίρους της Ένωσης, όπως ο ΟΗΕ, το NATO, η African Union³⁵⁸ και η ASEAN³⁵⁹. Με την συνδρομή αστυνομικών και στρατιωτικών μέσων και δυναμικού από την πλευρά των κρατών-μελών, στόχοι της EUMSS είναι η προστασία της ασφάλειας των Ευρωπαίων πολιτών και των ευρωπαϊκών θαλασσιών συμφερόντων, η διαχείριση των κρίσεων και η αντιμετώπιση του διασυνοριακού και του οργανωμένου εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένης της θαλάσσιας ληστείας και της πειρατείας, της λαθραίας διακίνησης μεταναστών και της εμπορίας ανθρώπων, του λαθρεμπορίου όπλων και ναρκωτικών και της τρομοκρατίας. Η EUMSS στοχεύει ακόμη στην αντιμετώπιση των απειλών κατά της

³⁵⁵ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf
(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵⁶ http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime-security/doc/join_2014_9_en.pdf
(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵⁷ United Nations Convention on the Law of the Sea
http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵⁸ <http://www.au.int/> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁵⁹ <http://www.asean.org/> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

ελεύθερης ναυσιπλοΐας, των περιβαλλοντικών κινδύνων και ρυπάνσεων, της παράνομης και ανεξέλεγκτης αρχαιολογικής έρευνας και της αρχαιοκαπηλίας.

Στα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με τα θέματα που αφορούν στην ΚΕΠΠΑ (23/7/2014)³⁶⁰, διαπιστώνεται ο σημαντικός ρόλος που διαδραμάτισε η ΕΕΑΣ στην επίτευξη δυο διπλωματικών ορόσημων, της συμφωνίας Σερβίας - Κόσσοβου³⁶¹ και του Κοινού Σχεδίου Δράσης για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν (JCPO)³⁶². Η ΕΕ, μέσω των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών αποστολών στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, διαδραμάτισε έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην προσπάθεια για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και για την υποστήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρά την οικονομική κρίση, που σοβεί την τελευταία επταετία και τους συνακόλουθους δημοσιονομικούς περιορισμούς που έχει επιφέρει, η διεθνής παρουσία και ο θετικός, εποικοδομητικός ρόλος της ΕΕ είναι εμφανής, είτε όταν η Ένωση παρέχει άμεση, οικονομική και πολιτική, στήριξη στα γειτονικά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, είτε όταν συμβάλει στην σταθεροποίηση κρατών, όπως της Σομαλίας και του Κέρατος της Αφρικής, είτε όταν στηρίζει τη δημοκρατική μετάβαση, όπως συνέβη στη Μιανμάρ/Βιρμανία, είτε όταν αποστέλλει ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές επιτήρησης σε όλον τον κόσμο, από την Ιορδανία, τη Λιβύη και την Κένυα έως το Μαλί, τα παλαιστινιακά εδάφη και το Πακιστάν, είτε όταν είναι ο πάροχος της μεγαλύτερης ανθρωπιστικής βοήθειας προς την Συρία είτε όταν συνεπικουρεί όλες τις διαμεσολαβητικές προσπάθειες του ΟΗΕ είτε όταν συνεργάζεται στενά με όλους τους στρατηγικούς και περιφερειακούς εταίρους της στον τομέα της περιβαλλοντικής διπλωματίας και της άμεσης αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών κινδύνων και απειλών.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ENP)³⁶³, και ειδικότερα μέσω των εταιρικών σχέσεων της Νότιας Γειτονίας³⁶⁴, η Ένωση επιχείρησε να

³⁶⁰ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12094-2014-INIT/en/pdf>

(προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁶¹ <http://www.bbc.com/news/world-europe-34059497> (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁶² Joint Comprehensive Plan of Action http://www.eeas.europa.eu/statements-eeas/docs/iran_agreement/iran_joint-comprehensive-plan-of-action_en.pdf (προσπελάστηκε την 13/9/2015)

³⁶³ European Neighbourhood Policy http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

συνδράμει στην σταθεροποίηση και την ειρήνευση της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου και των νότιων-νοτιοανατολικών συνόρων της. Η ευρωπαϊκή Δύναμη Κρούσης Μεσογείου (TFM)³⁶⁵ επιτηρεί και αστυνομεύει τον θαλάσσιο χώρο της Μεσογείου, συνδράμει την φύλαξη των θαλασσίων συνόρων της Ένωσης και αναπτύσσει αποστολές έρευνας και διάσωσης³⁶⁶. Στην Αίγυπτο η ΕΕ αποτελεί τον μόνο διεθνή παράγοντα με τον οποίον όλα τα αντιμαχόμενα μέρη μιλούν και διαβουλεύονται στο πρόσωπο της Ύπατης Εκπροσώπου της ΕΕ για θέματα ΚΕΠΠΑ, ενώ ευρωπαϊκή αποστολή στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ (EUEOM)³⁶⁷ παρατήρησε τις προεδρικές εκλογές της Αιγύπτου (26-27/5/2014) μετά από πρόσκληση των αρχών της χώρας. Η ΕΕ ανέπτυξε παρόμοιες αποστολές (EUEOM) στην Τυνησία³⁶⁸ και στη Νιγηρία³⁶⁹, μετά από πρόσκληση των αρχών των δυο χωρών. Στο πλαίσιο της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (EaP)³⁷⁰, η Ένωση συνήψε συμφωνίες σύνδεσης, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν ζώνες ελεύθερων συναλλαγών και συμφωνίες-πλαίσιο για την συμμετοχή στις αποστολές ΚΠΑΑ, με τη Γεωργία, τη Μολδαβία και το Αζερμπαϊτζάν, συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική ανάπτυξη και την πολιτική σταθερότητα των ανατολικών γειτόνων της.

Στον χώρο της Μέσης Ανατολής, η ΕΕ έχει εμπλακεί ενεργά στις διαδικασίες ειρήνευσης³⁷¹, υποστηρίζοντας και συμμετέχοντας σε όλες τις σχετικές πρωτοβουλίες των ΗΠΑ και του ΟΗΕ.

Η Ένωση συμμετέχει ενεργά στις προσπάθειες της μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων³⁷², επιδιώκοντας την εφαρμογή των προβλέψεων της

³⁶⁴ Southern Neighbourhood http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/southern-neighbourhood/index_en.htm (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁶⁵ Task Force Mediterranean

³⁶⁶ Την 6-7/6/2015 η ΤΦΜ διέσωσε περίπου 6.000 μετανάστες 50 μίλια ανοιχτά από τις ακτές της Λιβύης. <http://www.dw.com/en/eu-coast-guards-rescue-nearly-6000-mediterranean-refugees-over-48-hours/a-18501733?maca=en-rss-en-top-1022-rdf> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁶⁷ European Union Election Observation Mission

http://eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140430_01_en.pdf (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁶⁸ http://eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140919_02_en.pdf (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁶⁹ http://www.eueom.eu/files/pressreleases/english/130415-pr-nigeria-c_en.pdf

(προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷⁰ Eastern Partnership http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷¹ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/140097.pdf (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

Συνθήκης για τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (NPT)³⁷³, της πλήρους απαγόρευσης των πυρηνικών δοκιμών³⁷⁴ και της χρήσης χημικών³⁷⁵ και βιολογικών όπλων³⁷⁶, της μη διάδοσης των βαλλιστικών πυραύλων³⁷⁷ και των συμβατικών όπλων³⁷⁸, καθώς και της καθολικής απαγόρευσης της χρήσης, αποθήκευσης, παραγωγής και διακίνησης ναρκών κατά προσωπικού³⁷⁹.

Η ιλιγγιώδης τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων ετών καθιστά την ασφάλεια του κυβερνοχώρου³⁸⁰ μια ακόμη πρόκληση που καλείται για να αντιμετωπίσει η ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ. Η Ένωση θεωρεί ότι οι απειλές του κυβερνοχώρου, που αφορούν τόσο στην ευρωπαϊκή άμυνα, όσο και στην ασφάλεια των πολιτών, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα και αποτελεσματικά. Γι' αυτόν το λόγο η Επιτροπή προωθεί μια στρατηγική ασφάλειας του κυβερνοχώρου (Cybersecurity Strategy of the European Union)³⁸¹, με στόχο την διασφάλιση ελευθερίας και της διαφάνειας στον κυβερνοχώρο και την καταπολέμηση του κυβερνοεγκλήματος³⁸², που σε πρώτη φάση οδήγησε στη δημιουργία μιας ομάδας εργασίας σχετικά με την ασφάλεια του κυβερνοχώρου (Friends of Presidency)³⁸³, και τη στενή συνεργασία με άλλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Ινδία και η Κίνα, για την προώθηση της ασφάλειας του κυβερνοχώρου. Τέλος, βρίσκεται σήμερα υπό

³⁷² <http://www.nonproliferation.eu/activities/> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷³ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons
<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷⁴ ΑΠΟΦΑΣΗ 2014/861/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0861&from=EN> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷⁵ ΑΠΟΦΑΣΗ 2015/259/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D0259&from=EN> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷⁶ ΑΠΟΦΑΣΗ 2011/429 ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:188:0042:0046:EN:PDF> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷⁷ ΑΠΟΦΑΣΗ 2014/913/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0913&from=EN> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁷⁸ ΑΠΟΦΑΣΗ 2013/768/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D0768&from=EN> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

και ΑΠΟΦΑΣΗ 2013/698/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D0698&from=EN>

³⁷⁹ ΑΠΟΦΑΣΗ 2012/700/ΚΕΠΠΑ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012D0700&from=EN>

³⁸⁰ Cyber Security

³⁸¹ http://eeas.europa.eu/policies/eu-cyber-security/cybsec_comm_en.pdf (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁸² cybercrime

³⁸³ <http://www.statewatch.org/news/2013/oct/eu-council-fop-cyber-group-report-13970-13.pdf> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

ανάπτυξη το πρόγραμμα για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πλαισίου άμυνας του κυβερνοχώρου (EU Cyber Defence Policy Framework)³⁸⁴.

Λειτουργώντας και δρώντας μέσα σ' ένα παγκοσμιοποιημένο και πολύπλοκο γεωπολιτικό περιβάλλον, και πιστή στην ευρωπαϊκή συνεργατική μέθοδο, η ΕΕ προωθεί με κάθε τρόπο τις προοπτικές συνεργασίας με τον ΟΗΕ μεταξύ άλλων και σε θέματα ΚΕΠΠΑ, δηλαδή σε θέματα πρόληψης των συγκρούσεων, διατήρησης της ειρήνης, διαχείρισης κρίσεων και οικοδόμησης της ειρήνης. Για παράδειγμα, ΕΕ και ΟΗΕ συνεργάστηκαν στην κοινή δράση «Building African Union (AU) capacities in Security Sector Reform (SSR)»³⁸⁵, με στόχο τον συντονισμό των προσπάθειών ΕΕ και ΟΗΕ για να βοηθήσουν την Αφρική Ένωση, όπως επίσης ΕΕ και ΟΗΕ συνεργάστηκαν σε στρατιωτικές και μη στρατιωτικές αποστολές διαχείρισης κρίσεων στην Σομαλία, το Μάλι, τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, τη Λιβύη και το Κοσσυφοπέδιο. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής, η λειτουργικότητα του διεθνούς Οργανισμού R2P³⁸⁶, στην οποία η Ένωση συμμετέχει ενεργά, παραμένει μια από τις προτεραιότητες της ΕΕ³⁸⁷. ΕΕ και ΟΗΕ συνεργάζονται επίσης στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE)³⁸⁸.

3.6. Οι προοπτικές για μια συνεκτικότερη και αποτελεσματικότερη ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας.

Στα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με την ΚΠΑΑ³⁸⁹ (25/11/2013), τα οποία εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 19-20/12/2013, το Συμβούλιο επανέλαβε την έκκλησή του προς τα κράτη-μέλη της ΕΕ να είναι προετοιμασμένα για να παράσχουν δυνατότητες προσανατολισμένες προς το μέλλον, τόσο στον πολιτικό τομέα, όσο και στον

³⁸⁴

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede160315eucyberdefencepolicyframework_/sede160315eucyberdefencepolicyframework_en.pdf

(προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁸⁵ <https://www.unops.org/english/Projects/Pages/Project.aspx?ProjectId=00084895>

(προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁸⁶ RESPONSIBILITY TO PROTECT <http://www.responsibilitytoprotect.org/> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁸⁷ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0180+0+DOC+XML+V0//EN> (προσπελάστηκε την 14/9/2015)

³⁸⁸ Organization for Security and Cooperation in Europe <http://www.osce.org/>

³⁸⁹ http://www.eeas.europa.eu/top_stories/pdf/20131126_council_conclusions_en.pdf (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

τομέα των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ένωσης, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για να ενισχυθεί η ανάπτυξη των δυνατοτήτων της ΚΠΑΑ, διότι έτσι στηρίζεται η ικανότητα της ΕΕ να ενεργεί ως πάροχος και εγγυητής της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Κάλεσε, ως εκ τούτου, τα κράτη-μέλη της ΕΕ να ανανεώσουν την δέσμευσή τους για την βελτίωση της διαθεσιμότητας των απαραίτητων δεξιοτήτων και για την ενίσχυση μιας περισσότερο ολοκληρωμένης, βιώσιμης, ανταγωνιστικής και καινοτόμου ευρωπαϊκής αμυντικής τεχνολογικής και βιομηχανικής βάσης, η οποία θα δώσει τη δυνατότητα οικονομικής ανάπτυξης, καινοτομίας και παροχής θέσεων εργασίας. Ενθάρρυνε, επίσης, την Επιτροπή, τον EDA και την EEAS να εξετάσουν τις λεπτομέρειες για τις βέλτιστες δυνατότητες διπλής-χρήσης. Αφού διαπιστώνει την ανάγκη για να διατηρηθούν επαρκείς οι δαπάνες που αφορούν στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας, το Συμβούλιο τονίζει την ανάγκη για να αντιμετωπιστούν οι σύγχρονες προκλήσεις από κοινού, με την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των περιορισμένων εθνικών και ενωσιακών πόρων μέσω μιας βελτιωμένης και συστηματικότερης συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των κρατών- μελών της Ένωσης σε θέματα που αφορούν την ΚΠΑΑ³⁹⁰, συνεργασίας που θα οδηγήσει σε έναν «λιγότερο κατακερματισμένο τομέα της άμυνας»³⁹¹. Στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου τονίζεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ της εξωτερικής και την εσωτερικής ασφάλειας της Ένωσης και υπογραμμίζεται η σημασία της ΚΠΑΑ για τον χώρο Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας (FSJ)³⁹² της ΕΕ και η ανάγκη, αφενός, για μεγαλύτερες συνέργειες μεταξύ του χώρου της ΚΠΑΑ και του χώρου της FSJ³⁹³ και, αφετέρου, για την αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων του Πολιτικού Πλαισίου για την Προσέγγιση των Κρίσεων (PFCA)³⁹⁴. Για τον σκοπό αυτόν το Συμβούλιο θεωρεί καίρια την συμβολή των ευρωπαϊκών οργανισμών αστυνόμευσης και ασφαλείας, EUROPOL, FRONTEX, CEPOL³⁹⁵ και INTERPOL. Αναγνωρίζοντας την σημασία της

³⁹⁰ CODE OF CONDUCT ON POOLING & SHARING <http://www.eda.europa.eu/what-we-do/eda-priorities/pooling-and-sharing> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

³⁹¹ " This should contribute to a less-fragmented defence sector": ό.π. σ. 2.

³⁹² Freedom, Security and Justice

³⁹³ Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (23/7/2014), σ.3, παρ. 7. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/142552.pdf (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

³⁹⁴ Political Framework for Crisis Approach

³⁹⁵ European Police College <https://www.cepol.europa.eu/> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

έγκαιρης και αποτελεσματικής αντίδρασης στη διαχείριση και την αντιμετώπιση των κρίσεων, το Συμβούλιο παροτρύνει την ΕΕΑΣ να βελτιώσει τον σχεδιασμό, τη διεξαγωγή, την υποστήριξη και την ταχεία ανάπτυξη των μη στρατιωτικών αποστολών της ΚΠΑΑ, καθώς και την βελτίωση των στρατιωτικών δυνατοτήτων, της διαθεσιμότητας, της ευελιξίας και της ταχείας αντίδρασης των ΣΜ και των ΣΜΤΑ στις στρατιωτικές αποστολές της ΚΠΑΑ. Παραπέρα, διαπιστώνοντας τη ρευστότητα και την πολυπλοκότητα του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος και τις οικονομικές δυσκολίες της χρηματοπιστωτικής κρίσης, το Συμβούλιο τονίζει την σημασία της συνεργασίας της Ένωσης με τους στρατηγικούς και περιφερειακούς εταίρους της, κυρίως δε με τον ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ, την ΟΣCE και την Αφρικανική Ένωση³⁹⁶. Πολύ σημαντικός, ωστόσο, είναι και ο τομέας των περιφερειακών εταίρων της Ένωσης στις αποστολές της ΚΠΑΑ³⁹⁷. Σήμερα είκοσι πέντε περιφερειακοί εταίροι συμμετέχουν σε δεκαέξι αποστολές της ΚΠΑΑ³⁹⁸.

Στο πλαίσιο του ΕDA για την ανάπτυξη των αμυντικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΚΠΑΑ, το Συμβούλιο χαιρέτησε τέσσερις πρωτοβουλίες: την ανάπτυξη του συστήματος τηλεκατευθυνόμενων αεροσκαφών (RPAS)³⁹⁹ στην περίοδο 2020-2025· την ανάπτυξη της δυνατότητας εναέριων ανεφοδιασμών⁴⁰⁰· τις προετοιμασίες για τις δορυφορικές τηλεπικοινωνίες νέας γενιάς⁴⁰¹· την ανάπτυξη ενός «οδικού χάρτη» και συγκεκριμένων προγραμμάτων στον χώρο της ασφάλειας του κυβερνοχώρου (CDPF)⁴⁰².

Στο πλαίσιο του ΕDA, σήμερα βρίσκονται σε εξέλιξη τρία συνεργατικά προγράμματα, το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ελικοπτέρων⁴⁰³, το Πρόγραμμα

³⁹⁶ African Union <http://www.au.int/> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

³⁹⁷ CSDP partnerships http://eeas.europa.eu/csdp/partners/index_en.htm (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

³⁹⁸ Όρα Παράρτημα (11)

³⁹⁹ Remotely Piloted Aircraft Systems

⁴⁰⁰ Air-to-Air refueling http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2015-01-26-factsheet_aar_high (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰¹ Governmental Satellite Communication <http://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/governmental-satellite-communications-%28govsatcom%29> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰² Cyber Defence Policy Framework <https://www.eda.europa.eu/info-hub/opinion/2014/06/11/viewpoints-cyber-security-and-cyber-defence-in-the-european-union> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰³ Helicopter Training Programme <http://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/helicopter-initiatives> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

Θαλάσσιας Επιτήρησης (MARSUR)⁴⁰⁴ και το Πρόγραμμα Ευρωπαϊκών Δορυφορικών Επικοινωνιών (ESCPC)⁴⁰⁵.

Η ΕΕ δίνει ιδιαίτερη σημασία στην συνεχή κατάρτιση, εκπαίδευση και επιμόρφωση του πολιτικού προσωπικού που απασχολείται στον τομέα διαχείρισης και αντιμετώπισης κρίσεων. Για τον λόγο αυτόν ήδη από το 2011 λειτουργεί ο οργανισμός ENTRi⁴⁰⁶.

Από τις συρράξεις στην Συρία, στο Ιράκ και την απειλή του Ισλαμικού Κράτους, μέχρι την πολιτική αστάθεια στην Ουκρανία, τη Λιβύη, την Τυνησία, την Αλγερία, την Αίγυπτο, τον Λίβανο και την Ιορδανία, και από τις τεταμένες σχέσεις της ΕΕ με την Ρωσία και το Ιράν, την ασταθή περιοχή των Βαλκανίων, ιδιαίτερα σε σχέση με τις περιοχές της Σερβίας και του Κόσσοβου, και τα προβλήματα διαμεσολάβησης και ειρήνευσης στα παλαιστινιακά εδάφη, μέχρι την σταθεροποίηση αφρικανικών κρατών και την πρόληψη συγκρούσεων στο αφρικανικό έδαφος, την αντιμετώπιση των συνεπειών των κλιματικών αλλαγών και της απειλής της διεθνούς τρομοκρατίας, στην ατζέντα της ΚΠΑΑ υπάρχουν την στιγμή αυτή πολλά και φλέγοντα ζητήματα, γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές προκλήσεις που η ΕΕ καλείται για να αντιμετωπίσει.

Ταυτόχρονα, το μέλλον δημιουργεί προοπτικές για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας και ανάπτυξης δεσμών της ΕΕ με περισσότερους στρατηγικούς και περιφερειακούς εταίρους, όπως η Κίνα⁴⁰⁷, η Ινδία⁴⁰⁸, η Αυστραλία⁴⁰⁹, η Νέα Ζηλανδία⁴¹⁰ και η Ιαπωνία⁴¹¹, ενώ πλαίσιο των πολυμερών συνεργασιών σε θέματα ασφάλειας και άμυνας η ΕΕ έχει ήδη

⁴⁰⁴ Maritime Surveillance <http://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/maritime-surveillance-%28marsur%29> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰⁵ European Satellite Communication Procurement Cell <http://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/article/2014/02/05/progress-for-european-satellite-communication-procurement-cell-%28escpc%29> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰⁶ Europe's New Training Initiative for Civilian Crisis Management <http://www.entriforccm.eu/> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰⁷ http://eeas.europa.eu/statements/docs/2014/141008_02_en.pdf (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰⁸ http://eeas.europa.eu/india/csp/11_13_mtr_en.pdf (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴⁰⁹ http://eeas.europa.eu/australia/docs/australia_cooperation_en.pdf (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴¹⁰ http://eeas.europa.eu/new_zealand/docs/joint_declaration_2007_en.pdf (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

⁴¹¹ <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/29/> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

υπογράψει συμφωνία-πλαίσιο με τους όρους της συμμετοχής των ΗΠΑ σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴¹².

Για το προσεχές μέλλον, στον τομέα της ΚΠΑΑ η ΕΕ θέτει ως στόχους την ευρωπαϊκή αμυντική μεταρρύθμιση και την παραπέρα ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων της Ένωσης στο πλαίσιο του EDA, την ταχεία και ευέλικτη ανάπτυξη των ΣΜ και των ΣΜΤΑ στην αντιμετώπιση κρίσεων, την ανάπτυξη των δυνατοτήτων της EUMSS, τη διεύρυνση και την εμπάθυνση των εταιρικών σχέσεων της Ένωσης στον τομέα της ΚΠΑΑ, την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας, του διεθνούς εγκλήματος και της παράνομης μετανάστευσης, καθώς και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων του στελεχιακού δυναμικού των μηχανισμών και των οργάνων της ΚΠΑΑ.

Σύνοψη.

Επιχειρήσαμε πιο πάνω να σκιαγραφήσουμε την ιστορική εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ της ΕΕ από το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μέχρι και σήμερα. Εξετάσαμε το ιστορικό πλαίσιο και τις διεθνείς συγκυρίες δυο βασικών, κατά τη γνώμη μας, περιόδων στη διαδικασία του εγχειρήματος για τη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στους τομείς εξωτερικής πολιτικής, άμυνας και ασφάλειας, δηλαδή της περιόδου 1945 έως 1989 και της περιόδου 1990 έως και τον παρόντα χρόνο. Παρακολουθήσαμε τις εξελίξεις από τη δημιουργία των ΕΚ στο εγχείρημα της Πολιτικής Ένωσης και από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, την Συνθήκη του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, μέχρι τις μεταβολές που επέφερε στην ΚΕΠΠΑ και την ΚΠΑΑ η Συνθήκη της Λισσαβόνας. Προσπαθήσαμε να περιγράψουμε τα όργανα, τους μηχανισμούς και τα μέσα που έχει στη διάθεσή της η Ένωση για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, καθώς επίσης και τις σύγχρονες προοπτικές και προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ένωση στο εγχείρημα αυτό.

Παρά την προφανή εξέλιξη που έχει παρουσιάσει τα τελευταία χρόνια ο τομέας της ΚΠΑΑ, οι πολιτικές της Ένωσης στον τομέα αυτόν παραμένουν σε

⁴¹² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22011A0531%2801%29&from=EL> (προσπελάστηκε την 15/9/2015)

μεγάλο βαθμό μινιμαλιστικές και εγκιβωτισμένες στο διακυβερνητικό πλαίσιο συνεργασίας, έτσι που κάποιοι να υποστηρίζουν πως, σε ό,τι έχει να κάνει με την ΚΕΠΠΑ, και συνακολουθώντας με την ΚΠΑΑ, η ΕΕ εξακολουθεί να εμφανίζεται σαν «οικονομικός γίγαντας και πολιτικός νάνος»⁴¹³.

Αν όμως τα κράτη-μέλη της ΕΕ αποφάσιζαν κάποια στιγμή να προχωρήσουν σε μια πραγματική πολιτική ένωση «χαμηλών» και «υψηλών» πολιτικών, δηλαδή σε μια πολιτική ολοκλήρωση;

Με τα λόγια του άλλοτε Αμερικανού «ιέρακα», Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι⁴¹⁴, «αν [η Ευρώπη] πετύχαινε να ενοποιηθεί πολιτικά, αυτό θα δημιουργούσε μια ενιαία οντότητα 400 περίπου εκατομμυρίων ανθρώπων, που θα ζούσαν κάτω από δημοκρατική στέγη και θα απολάμβαναν βιοτικό επίπεδο συγκρίσιμο με εκείνο των Ηνωμένων Πολιτειών. Μια τέτοια Ευρώπη θα ήταν αναπόφευκτα μια παγκόσμια δύναμη»⁴¹⁵.

Το 2014 η Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ για θέματα ΚΕΠΠΑ, Federica Mogherini, δήλωσε προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (6/10/2014) ότι η λογική της ομογενοποίησης των αμυντικών προσπαθειών και των αντίστοιχων πόρων της ΕΕ είναι επιτακτική και σε μεγάλο βαθμό μη αμφισβητούμενη, αλλά οι δυσκολίες για να μετουσιωθεί αυτό σε μια κοινή δράση της Ένωσης είναι πάρα πολύ γνωστές⁴¹⁶. Θα μπορούσε κάποιος να αποδεχθεί το προφανές της παραπάνω δήλωσης, ιδιαίτερα αν σκεφτεί πως, απ' τη μια, η ΕΕ επιχειρεί να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη αμυντική ταυτότητα και μια ολοένα και πιο αυτόνομη γεωστρατηγική οντότητα και, απ' την άλλη, προσπαθεί να συγκεράσει τις ενίοτε διαφορετικές εθνικές στρατηγικές επιλογές και τα εθνικά συμφέροντα 28 κρατών-μελών σε μια κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας, που ωστόσο παραμένει αυστηρά διακυβερνητικού χαρακτήρα. Άλλωστε, σε μεταγενέστερη δήλωσή της, η Mogherini δήλωσε πως οι μινιμαλιστικές αυτές πολιτικές του διακυβερνητικού χαρακτήρα της ΚΠΑΑ ενδέχεται να προκαλέσουν προβλήματα στην αμυντική βιομηχανία και

⁴¹³ Δ. Παπαγιάννης, ό.π. σ. 693.

⁴¹⁴ Zbigniew K. Brzezinski· Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας, σύμβουλος Ασφαλείας επί σειρά ετών σε διαδοχικές αμερικανικές κυβερνήσεις και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Center for Strategic and International Studies (CSIS).

⁴¹⁵ Z. K. Brzezinski, *Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΚΑΚΙΕΡΑ, Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΠΕΡΟΧΗ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΑΓΕΣ*, μτφ. Ε. Αστερίου, εκδ. ΛΙΒΑΝΗ. ΑΘΗΝΑ, 1988, σ. 108.

⁴¹⁶ <https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-annual-reports/eda-annual-report-2014> σ.2. (προσπελάστηκε την 16/9/2015)

την αμυντική ετοιμότητα της ΕΕ, με ενδεχόμενη συνέπεια την «αποπιστοποίηση»⁴¹⁷ του ευρωπαϊκού αμυντικού τομέα και καταστροφικές επιπτώσεις στην στρατηγική αυτονομία της Ένωσης και στην ικανότητά της να λειτουργεί ως διεθνής πάροχος ασφάλειας⁴¹⁸.

Την ίδια στιγμή το NATO φαίνεται ότι προσδοκά την ισχυροποίηση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και επομένως των αμυντικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ένωσης⁴¹⁹ στο πλαίσιο της ευρωατλαντικής εταιρικής σχέσης, ειδικά μετά από τα γεγονότα της Ουκρανίας⁴²⁰.

Ένα κοινό ευρωπαϊκό αμυντικό σύστημα, που μέχρι ενός σημείου συμπεριλαμβάνει και το σύστημα ασφαλείας, λογικά προϋποθέτει την ύπαρξη ενός υπερεθνικού θεσμού, μιας υπερεθνικής ευρωπαϊκής εξουσίας, που θα λαμβάνει τις κεντρικές αποφάσεις και θα ελέγχει το σύστημα αυτό⁴²¹. Διαφορετικά, σε επίπεδο διακυβερνητικής συνεργασίας, είναι μάλλον ανέλπιστο, αν όχι πρακτικά ανέφικτο, 28 κυβερνήσεις να καταφέρνουν κάθε φορά να συμβιβάζουν τις, σε πολλά σημεία εντελώς διαφορετικές, εθνικές αντιλήψεις, συμφέροντα και στρατηγικές τους, συνθέτοντας κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές άμυνας και ασφάλειας και μάλιστα με την σχεδόν αστραπιαία ταχύτητα λήψης αποφάσεων που σχεδόν πάντοτε απαιτείται στον σύγχρονο και διαρκώς στενότερα αλληλοεξαρτώμενο κόσμο. Οι τομείς εξωτερικής πολιτικής, άμυνας και ασφάλειας είναι, εν τούτοις, ιστορικά συνδεδεμένοι με τον πιο στενό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας και της πολιτικής αυτονομίας κάθε κράτους⁴²², οπότε στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων και του ρόλου που διαδραματίζουν σ' αυτό τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί τίθενται με επίταση τα εξής ζητήματα: αν ο ρόλος του εθνοκράτους και της κρατικής κυριαρχίας είναι κεντρικός στο διεθνές σύστημα, όπως αυτό

⁴¹⁷ «decertification»

⁴¹⁸ περ. «European Defence Matters», *Issue 8*, 2015, σ. 35.

⁴¹⁹ <http://issuu.com/europeandefenceagency/docs/edm8/5?e=0> (προσπελάστηκε την 16/9/2015)

⁴²⁰ NATO, Wales Summit Declaration, # 14.

⁴²¹ http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (προσπελάστηκε την 16/9/2015)

⁴²² «We, the Heads of State and Government of the member countries of the North Atlantic Alliance, have gathered in Wales at a pivotal moment in Euro-Atlantic security. Russia's aggressive actions against Ukraine have fundamentally challenged our vision of a Europe whole, free, and at peace. Growing instability in our southern neighbourhood, from the Middle East to North Africa, as well as transnational and multi-dimensional threats, are also challenging our security. These can all have long-term consequences for peace and security in the Euro-Atlantic region and stability across the globe»· ό.π. #1.

⁴²¹ Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 83.

⁴²² N. Nugent, ό.π. σ. 554-555.

έχει διαμορφωθεί σήμερα, και κατά πόσον είναι εφικτό να επιλυθεί με συναινετικό και ειρηνικό τρόπο το πρόβλημα των «εθνικών εγωισμών»⁴²³. Πόσο βαραίνουν οι διεθνείς συσχετισμοί ισχύος και ποιες είναι οι επιπτώσεις των συσχετισμών αυτών σε σχέση με τη διαμόρφωση των πολιτικών από τα επιμέρους κράτη, αλλά και τους υπόλοιπους συντελεστές του διεθνούς συστήματος· ποια είναι η πραγματική σημασία και ο ρόλος των διεθνών διακυβερνητικών θεσμών, όπως ας πούμε του ΟΗΕ, αλλά και των υπερεθνικών ενώσεων κρατών, όπως τείνει, μετά τη συνθήκη της Λισσαβόνας, να εξελιχθεί η πολιτική οντότητα της ΕΕ· ποιος είναι ο αληθινός ρόλος, η πραγματική ισχύς και η ουσιαστική δυνατότητα επηρεασμού των πολιτικών αποφάσεων από διεθνικούς (transational) παράγοντες, όπως λόγω χάριν οι μεγάλες τράπεζες και πολυεθνικές εταιρείες, οι περιβαλλοντικοί οργανισμοί, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι επαναστατικές ή/και εξτρεμιστικές οργανώσεις· τέλος, κατά πόσον επηρεάζει, και σε ποιο βαθμό πράγματι ορίζει ή οριοθετεί, τις δυνατότητες εθνικής αυτονομίας και κυριαρχίας η ανάπτυξη μιας σειράς από διεθνή κριτήρια, αρχές, κανόνες και νόμους⁴²⁴, πολλώ δε μάλλον η συναινετική και με δημοκρατικές διαδικασίες εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων από ένα κράτος προς έναν υπερεθνικό οργανισμό, όπως συμβαίνει με τα κράτη-μέλη της ΕΕ.

Με αφορμή τα γεγονότα της Ουκρανίας, σε συνέντευξή του στην γερμανική εφημερίδα «Welt am Sonntag» ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ζαν-Κλοντ Γιουνκέρ (Jean-Claude Juncker), κάλεσε την ΕΕ να δημιουργήσει έναν αυτόνομο ευρωπαϊκό στρατό⁴²⁵:

«Η σύσταση ευρωπαϊκής στρατιωτικής δύναμης δεν θα σήμαινε ότι αυτή θα χρησιμοποιείτο αμέσως. Ένας στρατός, όμως, που θα ήταν κοινός για όλα τα κράτη-μέλη θα έδινε στη Ρωσία να καταλάβει ότι σοβαρολογούμε σε ό,τι αφορά την προστασία των αξιών της Ένωσης. Η εικόνα της Ευρώπης έχει δεχθεί αλλεπάλληλα πλήγματα. Στα θέματα εξωτερικής πολιτικής κανείς δεν φαίνεται να μας παίρνει στα σοβαρά (...) Μια τέτοια στρατιωτική δύναμη θα

⁴²³ Π. Ήφαιστος, ό.π. σ. 87.

⁴²⁴ ό.π. σ.σ. 83-84.

⁴²⁵ <http://www.kathimerini.gr/806549/article/epikairothta/kosmos/systash-eyrwpaikoy-stratoy-zhtei-o-zan-klont-gioynker> (προσπελάστηκε την 16/9/2015)

μας επέτρεπε να θέσουμε τις βάσεις μιας ενιαίας εξωτερικής πολιτικής και μιας κοινής πολιτικής ασφάλειας».

Μια τέτοια εξέλιξη, κατά τον Γιουνκέρ, θα προσέδιδε στιβαρότητα στην πολιτική και γεωστρατηγική οντότητα της ΕΕ, χωρίς να θέτει υπό αμφισβήτηση «τον ρόλο του ΝΑΤΟ ως εγγυήτριας δύναμης της ευρωπαϊκής ασφάλειας», ενώ ταυτόχρονα θα οδηγούσε στον αναγκαίο εξορθολογισμό των αμυντικών δαπανών και θα ευνοούσε την αμυντική ενσωμάτωση των κρατών-μελών σε ένα κοινό στρατιωτικό και γεωπολιτικό πλαίσιο.

Θα μπορούσε, ίσως, κάποιος να αναρωτηθεί, πώς θα μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο στον κατ' εξοχήν ευαίσθητο τομέα της «υψηλής πολιτικής», στον τομέα δηλαδή της άμυνας και των ενόπλων δυνάμεων, και εντός του αυστηρά διακυβερνητικού πλαισίου της ΚΠΑΑ, εκτός και αν η ανάγκη για τη δημιουργία ενός αυτόνομου ευρωπαϊκού στρατού, και μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια, εντασσόταν στο πλαίσιο μιας «όλο και περισσότερο Ευρώπης», στο πλαίσιο δηλαδή μιας εμβάθυνσης της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης προς την κατεύθυνση της ομοσπονδοποίησης. Και αυτή ίσως να είναι, τελικά, η μεγαλύτερη σύγχρονη πρόκληση, αλλά κυρίως η σημαντικότερη προοπτική, που έχει για να αντιμετωπίσει η ΕΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κ. Αρβανιτόπουλος-Π. Ήφαιστος, *ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ*, ε' εκδ., εκδ. Ποιότητα, ΑΘΗΝΑ, 2003.
- Π.Κ. Ιωακειμίδης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ-ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ*, εκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ, ΑΘΗΝΑ, 2003.
- Π. Κ. Ιωακειμίδης, *Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ*, εκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ, ΑΘΗΝΑ, 2001.
- Κ. Ιωάννου, «ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ», στο: *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, 1991.
- Π. Ήφαιστος, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ, Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΤΑΧΥΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΔΕΑΣ*, β' εκδ., εκδ. ΟΔΥΣΣΕΑΣ, ΑΘΗΝΑ, 1997.
- Γ. Κρανιδιώτης - Στ. Περράκης (επιμ.), «Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (Ιούλιος-Δεκέμβριος 1983)», στο: *ΚΕΙΜΕΝΑ*, εκδ. Υπουργείο Εξωτερικών, 1986.
- Δ. Παπαγιάννης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*, εκδ. 4η, ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ, 2011.
- Ι. Παρίσης, *Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, προλ. Κ.Α. Λαβδός, εκδ. ΕΚΦΡΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, Αθήνα, 2010.
- Ι. Παρίσης, «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ», στο: *Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ & ΑΜΥΝΑΣ*, τ. 7, εκδ. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Αθήνα, Ιούνιος 2000.
- Ι. Παρίσης, *ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ*, προλ. Κώστας Υφαντής, εκδ. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, ΑΘΗΝΑ, 2005.
- Ε. Χειλά, *ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ, ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ*, εκδ. Ποιότητα, ΒΑΡΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, χ.χ.δ.

Θ. Χριστοδουλίδης, «ΤΟ ΜΕΤΕΩΡΟ ΒΗΜΑ. Η ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ», στο: Θ. Χριστοδουλίδης - Κ. Στεφάνου (επιμ.-εισ.), *Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ, ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ* (συλ.), εκδ. Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, ΑΘΗΝΑ, 1993

Z. K. Brzezinski, *Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΚΑΚΙΕΡΑ, Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΠΕΡΟΧΗ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΑΓΕΣ*, μτφ. Ε. Αστερίου, εκδ. ΛΙΒΑΝΗ. ΑΘΗΝΑ, 1988.

N. Nugent, *ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ*, προλ.-επιμ. Μαρία Μενδρινού, μτφ. Ι. Τσολακίδου & Α. Τριανταφύλλου, εκδ. ΣΑΒΒΑΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ, 2003.

Διαδικτυακές Πηγές

Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

<http://europa.eu/>

Ιστοσελίδα πρόσβασης στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

Ιστοσελίδα της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης

<http://www.weu.int/>

Ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

<http://www.consilium.europa.eu/en/splash/?requested=%2f>

Ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

<http://www.europarl.europa.eu/>

Ιστοσελίδα του NATO

<http://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm>

Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EEAS)

<http://eeas.europa.eu/>

Ιστοσελίδα της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας

<http://www2.parliament.cy/parliamentgr/>

Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης

<http://european-convention.europa.eu/>

Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Γραφείου Διασύνδεσης για την Οικοδόμηση της Ειρήνης (EPLO)

<http://www.eplo.org/>

Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τον Συντονισμό της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα (FRONTEX)

<http://frontex.europa.eu/>

Ιστοσελίδα της Ελληνικής Προεδρίας της ΕΕ

<http://www.eu2003.gr/gr/cat/0/>

Ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (EDA)

<http://www.eda.europa.eu/home>

Ιστοσελίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

<http://www.un.org/en/index.html>

Ιστοσελίδα της EUROPOL

<https://www.europol.europa.eu/>

Ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Μελετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Ασφάλειας (EUISS)

<http://www.iss.europa.eu/>

Ιστοσελίδα του JERICO-Seventh Framework Programme

<http://www.jerico-fp7.eu/>

Ιστοσελίδα της ενημερωτικής πλατφόρμας "IN.gr"

<http://www.in.gr/>

Ιστοσελίδα της εφημερίδας "Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ"

<http://www.naftemporiki.gr/>

Ιστοσελίδα της εφημερίδας "ΤΟ ΒΗΜΑ"

<http://www.tovima.gr/>

Ιστοσελίδα της εφημερίδας "ΤΑ ΝΕΑ"

<http://www.tanea.gr/>

Ιστοσελίδα της εφημερίδας "Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ"

<http://www.kathimerini.gr/>

Ιστοσελίδα του "British Broadcasting Corporation" (BBC)

<http://www.bbc.com/>

Ιστοσελίδα της "Deutsche Welle" (DW)

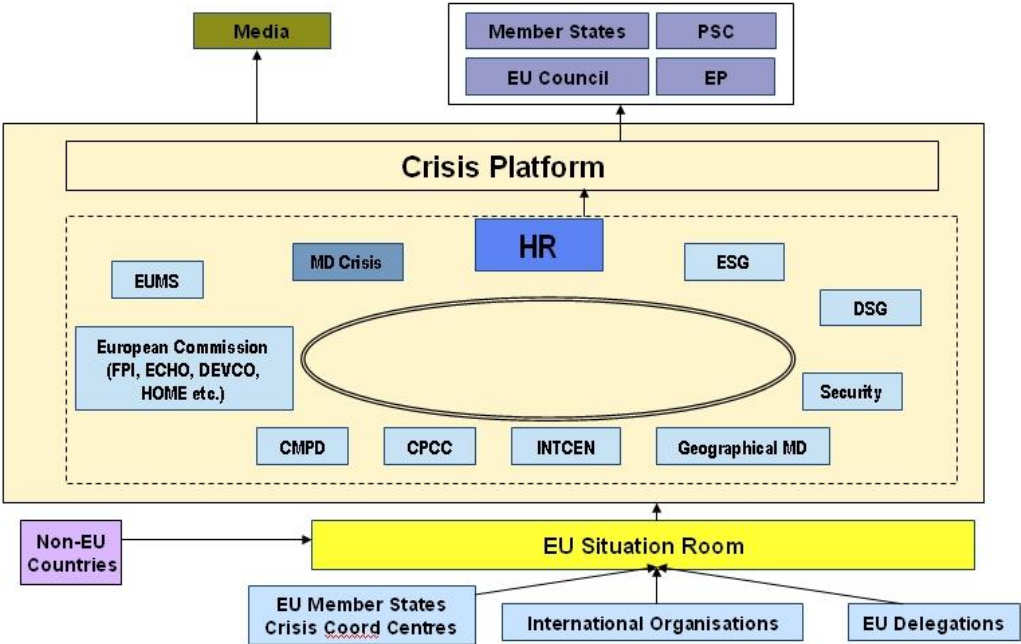
<http://www.dw.com/en/top-stories/s-9097>

Ιστοσελίδα περ. "European Defence Matters"

<http://issuu.com/search?q=european+defence+matters++>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

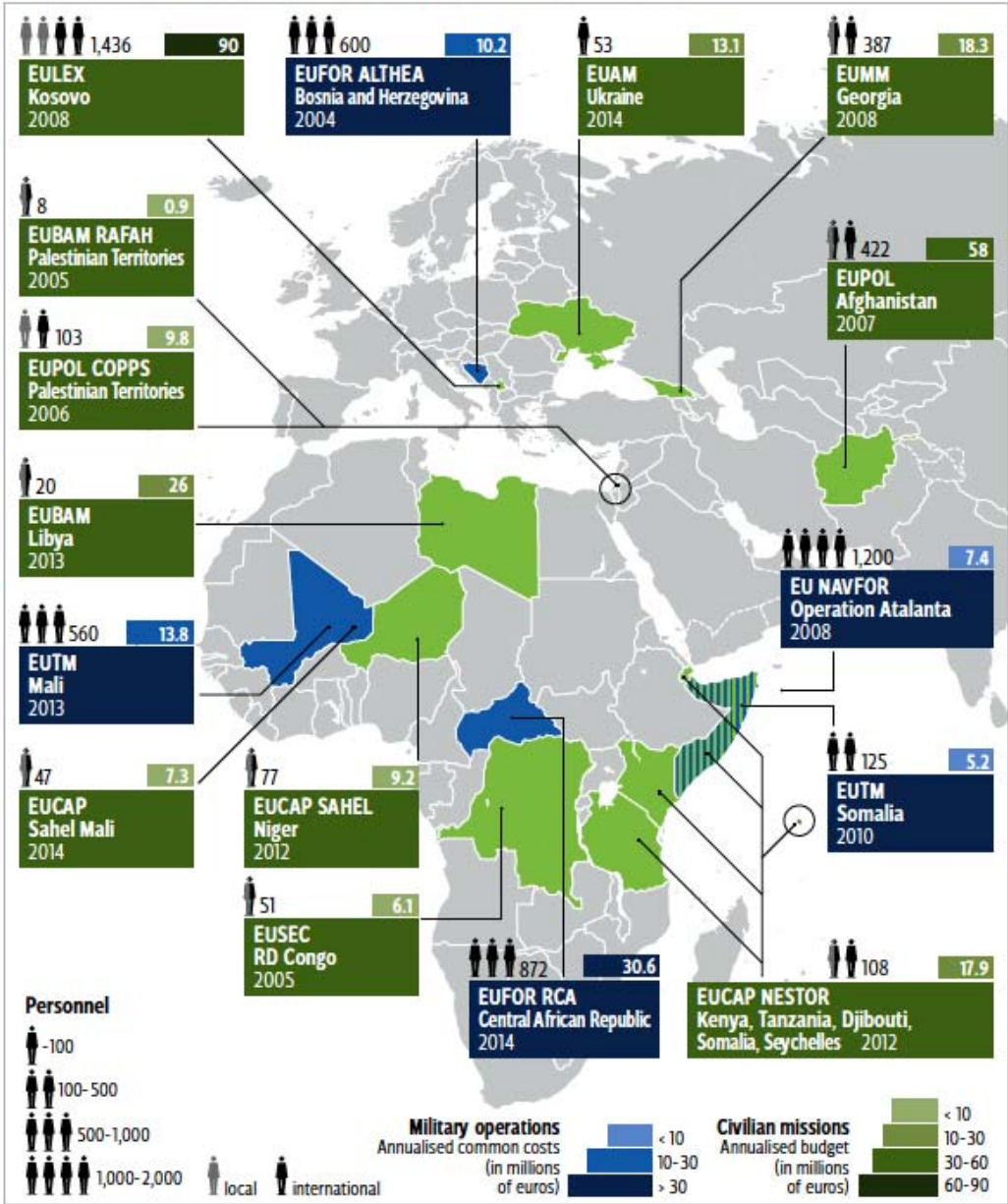
(1)

(2)

Common Security and Defence Policy (CSDP)

FIGURE 2: CIVILIAN MISSIONS AND MILITARY OPERATIONS IN 2014

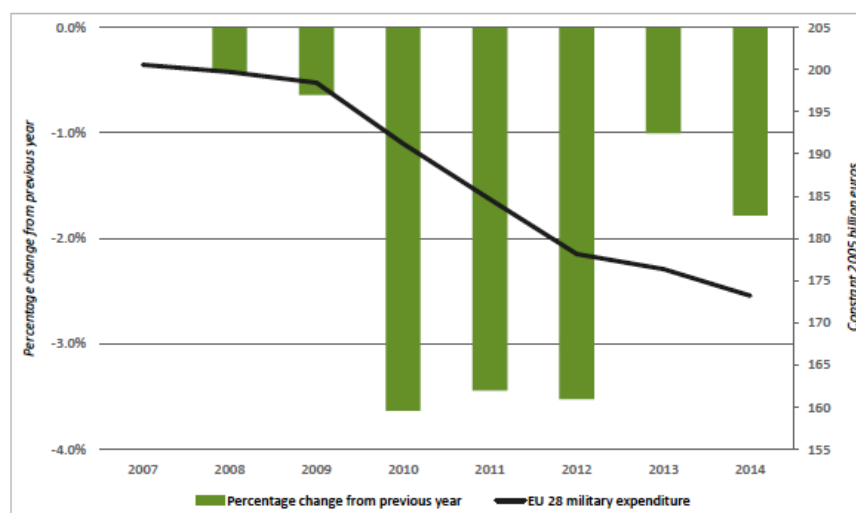

(3)

TABLE 1: EUISS DEFENCE SPENDING INDEX

Year	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EUISS defence spending index (% of 2007)	100.0	99.6	98.9	95.3	92.1	88.8	87.9	86.4

With a total amount of €200.3 billion spent by all 28 EU member states in 2014, military expenditure has continued to fall at an annual rate of 1.8%, compared to 2013 and by a total of 13.6 percent since 2007 in real terms. 2014 defence expenditures in all EU countries correspond to 1.44% of total GDP and €396 per person. Despite budgetary cuts in recent years, the UK remains the EU's biggest defence spender with a budget of €45.8 billion in 2014, followed by France (€43.1 bn.) and Germany (€32.4 bn.). But this is just the tip of the iceberg. The graphs in Figure 1, 2 and 3 illustrate these trends.

FIGURE 1: EVOLUTION OF EU MILITARY EXPENDITURE (2007-2014, CONSTANT 2005 BILLION EUROS)

Sources for data: EDA, IISS, NATO, SIPRI.

(4)

Figure 3: R&D defence spending in EU/US, 2005-2010

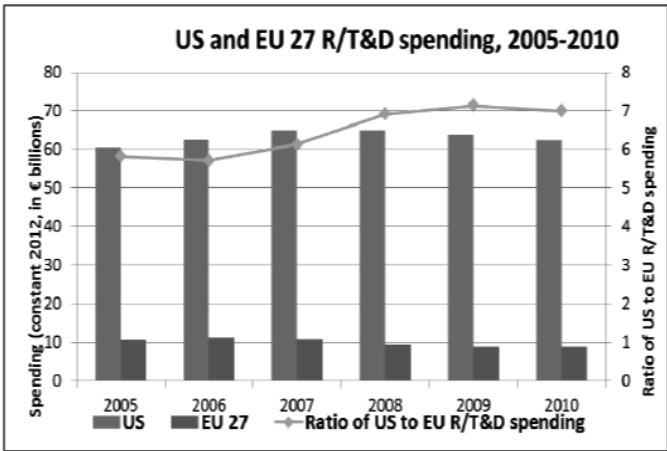
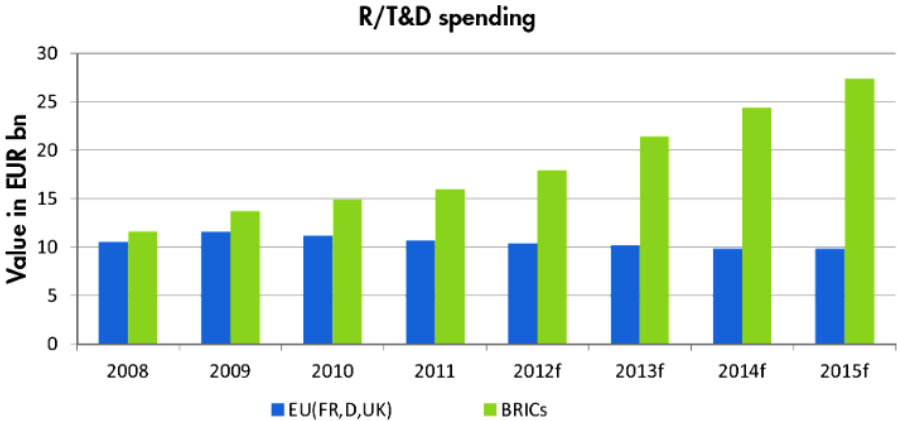

Figure 4: R&D defence spending forecasts (FR, D, UK vs BRIC)

Source: RAND Europe analysis of HIS Jane's data

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2013:0279:FIN:EN:PDF>

(5)

3. COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY (CFSP)

The Common Foreign and Security Policy is the organised, common denominator between the Union's member states that deals with part of the Union's external relations.

As outlined in Article 21, Paragraph 2 of the Treaty on European Union (TEU, consolidated), its objectives are to:

- safeguard its values, fundamental interests, security, independence and integrity
- consolidate and support democracy, the rule of law, human rights and the principles of international law
- preserve peace, prevent conflicts and strengthen international security, in accordance with the purposes and principles of the United Nations Charter, with the principles of the Helsinki Final Act and with the aims of the Charter of Paris, including those relating to external borders
- foster the sustainable economic, social and environmental development of developing countries, with the primary aim of eradicating poverty
- encourage the integration of all countries into the world economy, including through the progressive abolition of restrictions on international trade
- help develop international measures to preserve and improve the quality of the environment and the sustainable management of global natural resources, in order to ensure sustainable development, and assist populations, countries and regions confronting natural or man-made disasters
- promote an international system based on stronger multilateral cooperation and good global governance.

Budget

The CFSP's funds will increase slightly but steadily under the 2014-2020 MFF, while its budgetary weight in relation to Heading 4 and the EU budget at large is set to decline slightly.

TABLE 2: HEADING 4, COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY, MFF COMMITMENT APPROPRIATIONS 2014-2020

Year	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
CFSP Budget (million €)	314	321	327	334	341	347	354

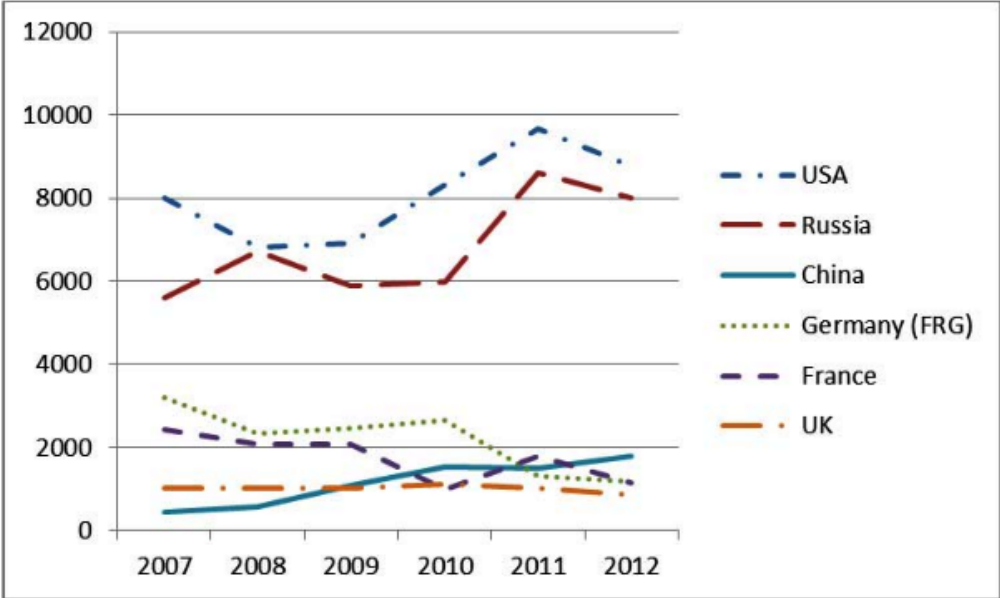
Figure 15: Highest ranked European defence companies in global top-100

World Ranking 2011	Company	Country	Arms sales (US\$ m.)	Arms sales share (%)	Total employment
3	BAE Systems		29 150	95	93 500
7	EADS		16 390	24	133 120
8	Finmeccanica		14 560	60	70 470
11	Thales		9 480	52	68 330
15	Safran		5 240	32	59 800
17	Rolls-Royce		4 670	26	40 400
5	MBDA (BAE Systems, UK/EADS, trans-European/Finmeccanica, Italy)		4 170	100	9 850
5	CASA (EADS, trans-European)		3 940	91	6 980
24	DCNS		3 610	100	12 830
5	Eurocopter Group (EADS, trans-European)		3 540	47	20 800
5	AgustaWestland (Finmeccanica)		3 440	63	13 300
25	Saab		3 080	85	13 070
26	Rheinmetall		2 980	48	21 520
30	Rabcnok International Group		2 850	58	25 140
5	FADS Atrium (FADS, trans-European)		2 350	34	16 600
43	CEA		2 300	40	15 770
5	MBDA France (MBDA, trans-European)		2 300	100	4 300
45	Serco		2 230	30	100 000
47	Cobham		2 160	73	9 330
49	ThyssenKrupp		2 080	3	180 050

Source: Based on SIPRI data. Note: an "s" in the first column denotes a subsidiary company.

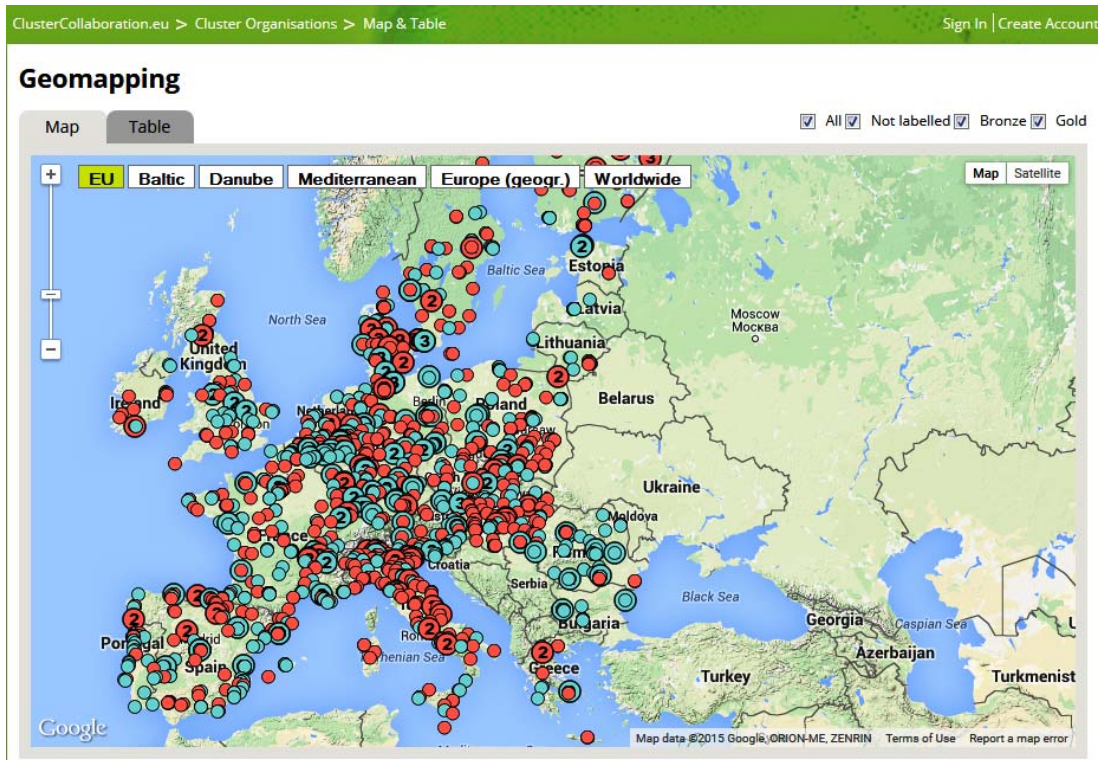
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2013:0279:FIN:EN:PDF>

Figure 24: Top 6 world's arms exporting countries 2007-2012 (\$ million)

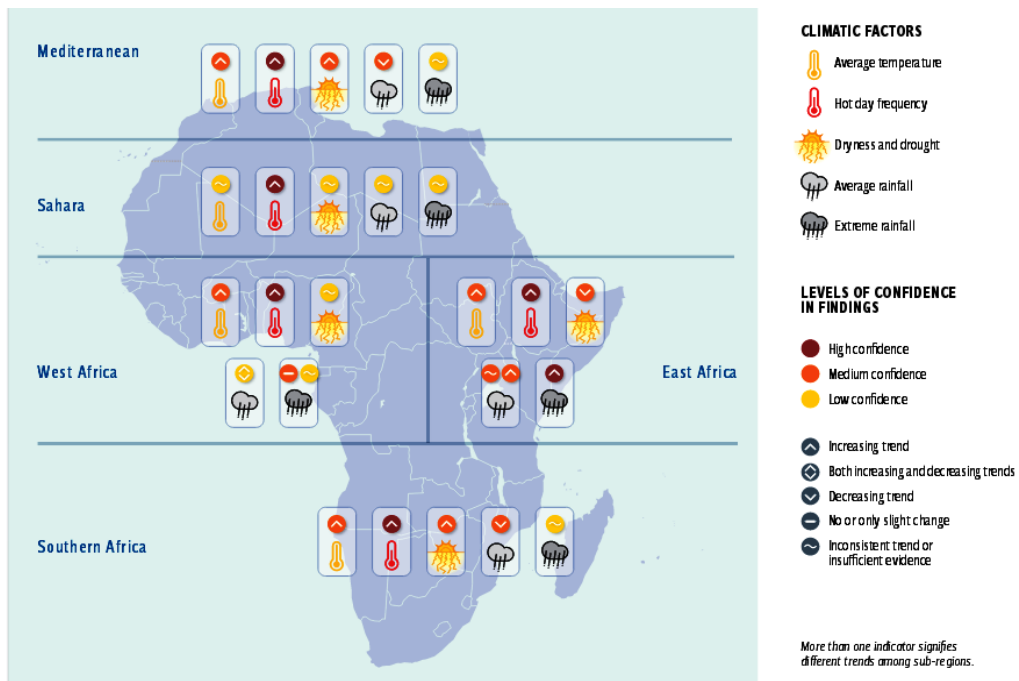
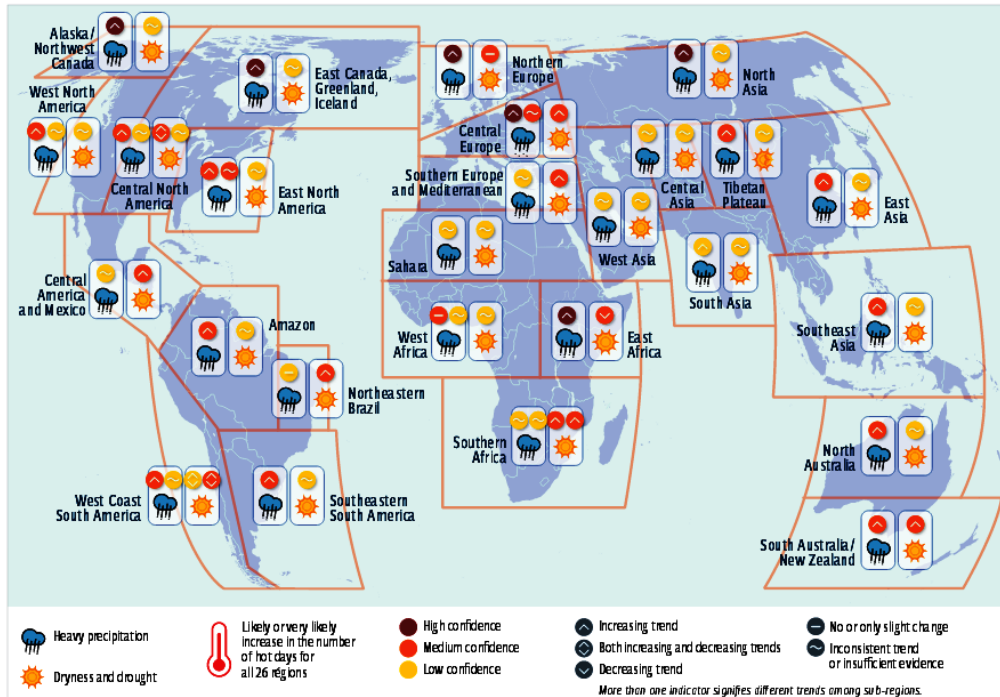
Source: SIPRI data

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2013:0279:FIN:EN:PDF>

<http://www.clustercollaboration.eu/map;jsessionid=30B0E66CFB0DBA6D896965F77771CCE>

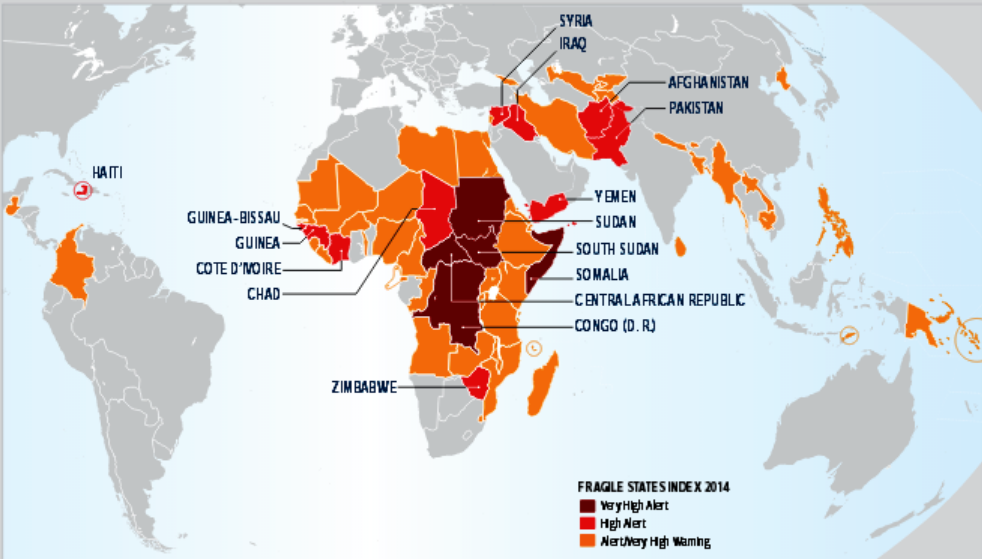
FIGURE 1: PREDICTED CLIMATE IMPACTS FOR 2071-2100: WORLDWIDE

Sources for data: C. B. Field et al, 'IPCC Working Group II Technical Summary for Fifth Assessment Report', 2014; Climate and Development Knowledge Network, 2014.

http://www.iss.europa.eu/uploads/media/YES_2015.pdf

MAP 1: FUND FOR PEACE FRAGILE STATES INDEX (2014)

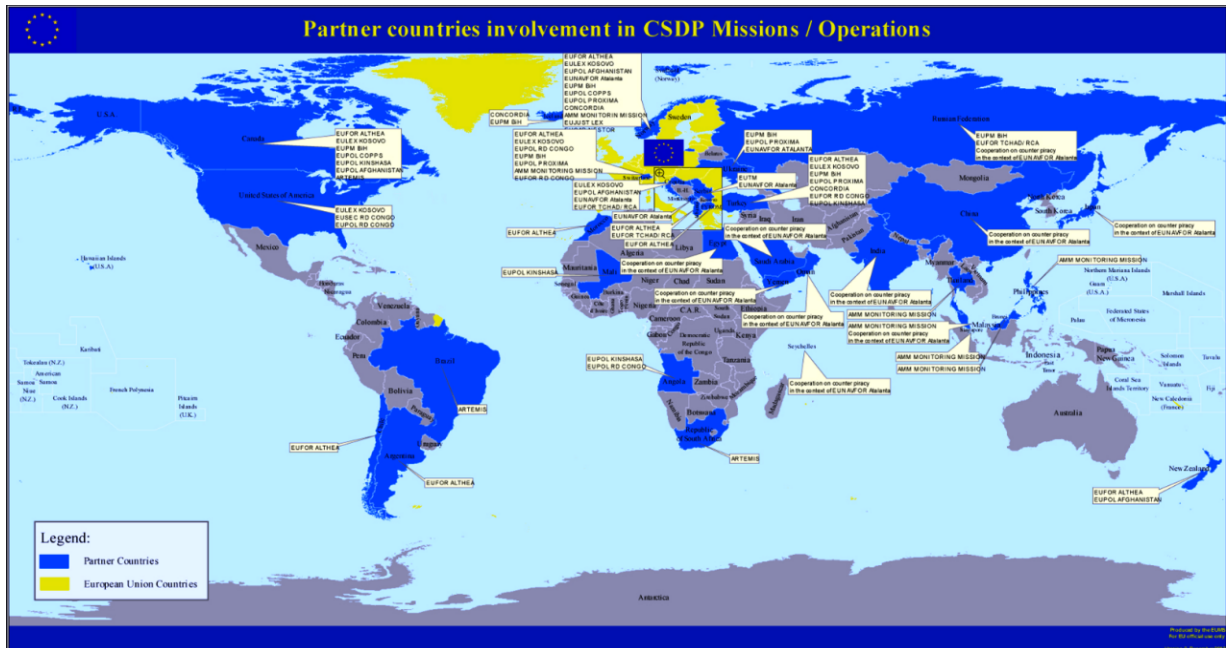
Source: The Fund for Peace - Fragile States Index 2014.

MAP 2: ND-GAIN INDEX - VULNERABILITY & READINESS (2013)

Source: Notre Dame Global Adaptation Index (2013).

http://www.iss.europa.eu/uploads/media/YES_2015.pdf

http://eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/csdp_partnership_2000px.pdf